

A SZÉPSÉG Ő FELSÉGE

már ősidőktől fogva a legnagyobb hatalmat bírja. Konyhókban és palotákban egyaránt uralkodik, irányította a világtörténelmet s napjainkba is ő irányítja az életküzdelem rugóit. Nem csoda tehát, ha a női becsvágy csúcspontja mindenkoron a mindenki fölött uralkodó **szépség** elérésén és birásán domborodik ki. Szépségre szert tenni, manapság tulajdonképen már nem is olyan nehéz. Vannak eszközök, mik az utolsó években

DIADALT DIADALRA

arattak és az egész kontnens hölgyvilága által legkitünőbb és legmegbízhatóbb szépségelmozdítóknak el vannak ismerve.

Ezek a csodaszerek:

DIANA-

krém, szappan, poudér.

Emellett ezek a kozmetikai szerek, kiválóságuk daczára bámulatosan olcsók és ezáltal minden hölgynek módjában áll őket beszerezni és állandóan használni.

Egy üvegtégely DIANA-krém (nappali és éjjeli használatra)	K 1-50
Egy üvegtégely DIANA-krém (csak éjjeli használatra)	K 1-50
Egy nagy darab DIANA-szappan	K 1-50
Egy nagy doboz DIANA-poudér szarvasbőrrel együtt (fehér, rózsaszín vagy sárga színben)	K 1-50

Kapható egész Európában a gyógyszertárakban, drogériákban és parfümériákban. Aki nem tudja saját helységében beszerezni, az rendelje meg a központból:

ERÉNYI BÉLA gyógyszerész, Budapest, VII., Károly-körút 5. sz.

(A legkisebb megrendelést is forduló postával utánvétellel teljesítünk.)

1911 KARACSONY
A VASÁRNAPI UJSÁG
 ELŐFIZETŐI
DIJTALANUL KAPJÁK

„BENZ“

MAGYAR AUTOMOBIL ÉS MOTORGYÁR R.-T.

BUDAPEST

Központi iroda és gyár:

VII., Ilka-utca 31.

Telefon: 168-79 és 81-41.

Állandó városi kiállítás:

V., Dorottya-utca 9.

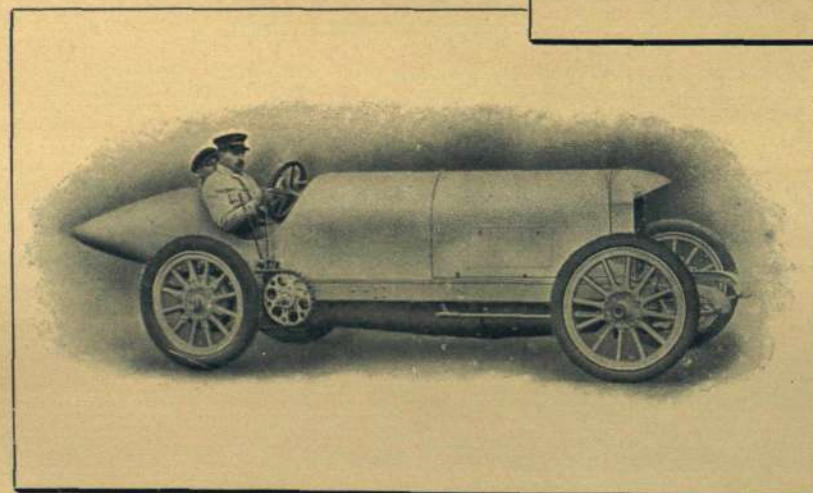
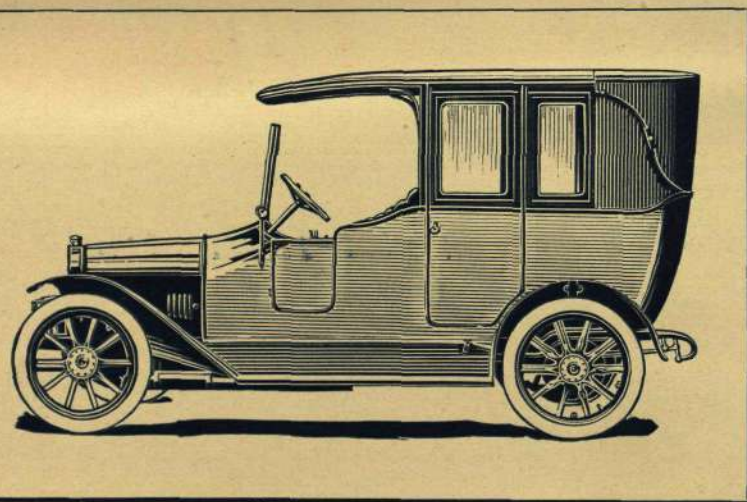
Telefon: 29-24.

Megjelent
a 8/18 lóerős zajtalan BENZ kocsi!

Érdeklődőknek
készséggel bemutatjuk!

Olcsó és biztos üzem!

Gyönyörű zajtalan járás!

Ezen automobillal
228 kilométer
óránkénti gyorsasággal
a világrekordot
tartjuk!

14244

A Franklin-Társulat nyomása háronsziurendszerű lemezeiről.

Francisco de Zurbarán festménye a Szépművészeti Múzeumban.

A SZENT CSALÁD.

MARGIT
KÖNYVÉBE

IRTA
ABRÁNYI EMIL

KARÁCSONYI ÉNEKEK

I. NE SZÁMOLD!...

Ez a karácsony hányadik már? Ne számold, kedves kérdezőm! Ki számíthatná a virágot Nyíló tavasszal a mezőn?	Egyet kivéve! . . . Egy karácsonyt Sírni fog váltig dalom —: Mikor bolyongó angyalokkal Elment az én kis angyalom!
Egyet tudok: számlálhatatlan Sok boldog óra volt enyém, S az éveket, ha rajtam állna, Megint előlről kezdeném!	De abban, a mi észrevétlen Olvadt a távol multba már: Könnynél, borúnál, vesztéségnél Százszorosa több a napsugár.

Es én a sok szép, szent karácsonyt
Nem számítom, hitemre nem!
Egyet tudok csak —: így szeretnék
Örökké élni, kedvesem!

II. SZIVEDRE HAJTOM...

Szivedre hajtom fáradt fejemet, A hányszor bánat gyötrő terhe nyom, Mert a te édes, áldott szíveden Elveszti súlyát minden fájdalom.	Én megtaláltam ezt a szent helyet, Nekem valóság ez a mese-táj! . . . Kis országom aranyfalán belől Úgy élek, mint egy üdvözült király! . . .
Tündérszigetről szólnak a mesék, A hol a fény, a boldogság örök . . . Ezer forrásból buzog a remény, S vadrózsaként nyílnak a gyönyörök.	Levéve rólam minden földi bajt Két tündér folyóást játszik ott velem, A te szívednek szép tündérei: Mosolygó hűség, bájos szerelem!

III. ELVESZETT KARÁCSONYI AJÁNDÉK.

Hát elveszett egy drága ékszerünk, S nem hozza vissza semmi keresés? A veszteség elég nagy, a mikor Vagyonkánk úgyis módjólött kevés!	De azt a fényt, a mit gyémánt lövell, Bánkódás nélkül elveszithetem, Amíg te itt vagy, nyájas napsugár, A míg te, szép kincs, megmaradsz nekem!
--	--

Nem búsulok! . . . Elveszhet nyomtalan
Minden gyémántunk, drága ékszerünk:
Kimondhatatlan gazdagok vagyunk,
A míg te itt vagy, legdrágább, velünk!

ŐSZI ÉRZÉS.

Piros a szőlő
Levele;
Már ez az ősznek,
Kései ősznek
A jele.

Lassu köd-eassó
Szemereg,
Hullnak a fázó,
Csendesen ázó
Levelek.

Őszi avarban
Sziyemet
Nyugtalan érzés,
Vád, önméztetés
Lepi meg.

És futok, mint ki
Menekül;
Jobb a szobában,
Néma homályban
Egyedül.

S míg künn az ősznek
Szele zúg,
Ott benn melázni
S dalt dudorászni
Szomorút.

Sírva szívem bús
Panaszít,
S hoggyha elunnám,
Bár elalunnám
Tavaszig.

Vargha Gyula.

ÉJI ÚT.

I.

Utunkra égi lámpa nem világít.
S e zord vidék, melyen csak gyász lebeg,
Köröttünk mind éjlöbbré válik.

Csend és sötétség. De — veled megyek.
Te engem mindig védteél, buzdítottál,
S vezettél fénylő csillagok helyett.

Ki éveken át utitársam voltál: [hívebb
Ne hagyj el most sem! Légy hozzám
A szívtelen, a gögös csillagoknál

II.

Csak sejtjük immár az élő világot,
S az éji csendben bolygunk lassudan:
Két árny, mely sírhalmok között suhan.

Szívünkben régen kilobbant a láng,
Most már csak rémlik: egykor kikválnak,
Mámornak, élettáznak vége van!

Lelkünk, mint hoggyha felsikoltana:
«Ez éjszakánk, mely most reánk zuhan,
Nem lesz már soha többé hajnala!»

III.

De kelet alján hirtelen kilángol
Valami fehérség az éjszakából,
Vakítón fényes, tündöklő csoda —

Zuzmarás erdők, kristálytízta bércek.
Ormóttan bástyák, tornyok, jégpillérek,
Álmok, minőket nem láttunk soha.

Az ott, szívem, a Csend fehér világa,
Az ellúnt élet örök téli álma,
Hajnal, melynek nincs többé alkonya...

Endrédi Sándor.

KIS VERSEK.

DAL.

Tavaszi derűben, susogó tölgy árnyán
Ott állott a mohos kerti pad,
Itt fogadott akkor, derűs alkonyatkor
Örök hűséget az ajakad
Itt történt, hogy megcsókoltalak.

A tavasz rég elmúlt, a tölgyfát kivágták
Elkorhadtt a mohos kerti pad
S te a ki esküdtél, csókolttál, öltétél
Régen mással járod utadat —
Itt történt, hogy megsírtattalak.

TALÁLKOZÁS.

Első szerelmem újra láttam,
Annyi sok esztendő után —
Édes istenem, hova tűnt el
Az a mosolygó, karsu lány?

És ő is, ő is álmélkodva
Valami illyest rebegett —
Édes istenem, hova tűnt el
Az a vidám, nótás gyerek?

Szóval: mi viszontláttuk egymást,
De nem volt benne köszönet...
A hideg tél borús sejtése
Vajh, okozhat-e örömet?

MINISTERI ELŐSZOBÁBAN.

Kifent bajuszu, hetyke uriember
Jár-kel nagy büszkén a tömeg között —
Ez itt valamit megköszönni jött.

Egyik sarokban gyászruhás anyóka,
Alakja roskadt, szeme megtörött —
Ez valakiért könyörögni jött.

Farkas Imre.

AZ EZÜST LEGENDAKÖR.

A Boldogasszony pogány képfaragója. Irta Pekár Gyula.

I.

Régen történtek ezek... Akkor, mikor a betlehemi fény világa még igen félnék és halvány volt és gyakran elhomályosították a mártírok a máglyáinak füstjétől. Akkorában élt a kisebbik Ázsiának a partján az a bizonyos Pamphilos nevű pogány képfaragó, a kiről itt szó leszen. Élt pedig világszép Ephesus városában, melyet akkor «Ázsia szemefényének» hívtak.

Pompára való fényes kosmopolis volt ez abban az időben; csupa márvány, csupa bibor s Attalos Philadelphostól épített kikötőjébe minden nemzetek cifra hajói megfordultak. Ám hasznos tudnivaló, hogy a látszat gyakran csal és bizony Ephesus is olyan volt, mint ama kifehértett koporsók, melyek az Irásban mutatkoznak, melyek csak kívülről szépek, de belülről rakvák a holtaknak tetemeivel. Istentelen naplopókkal volt telve e város, úgymint: filozófusokkal, szofistákkal, művészekkel, színészekkel s rimfaragó poétákkal, kik, a mint tudjátok, hacsak Isten dicsőségét nem zengenék, minden földi haszontalanok

közt a legmegátalkodottabbak. Méltó társaik valának a lebzselő fuvalás leányok, az amulett-kereskedők s a hirhedt «ephesia grammatika»-kat magyarázó ördögös astrologusok. Bakhanáliák mélyéről ezek mind azt a száz- emlőjú asszonyi állatot imádták, mely istenséget még az amazonok állítottak ide s melynek ephesusi Diana volt a neve. Nagy fényes szentélye mint «a világ harmadik esudája», messzire híreskedett. E templom hosszát négyszázhuszonöt, szélességét kétszázhusz lépéssel mérték és huszonöt kincses oszlop díszlett benne, melyeket megannyi ázsiai fejedelmek és satrapák állítottak be oda. Voltak ez oszlopok mintegy hatvan láb magasak, jóni fülekkel s a templom belseje elefántcsonttal, ébenfával s aranyból szőtt kordinákkal ékes. Itt benn állt a bálvány. Szolgáltak ezt és pedig szerelmükkel, szent hetaira-leányok, úgymint ezren. Bibornyosolyás kis palotáikban ott laktak ők a szentély körül s neveik drága mozaikban voltak kirakva küszöbeikre minden irással, minden nyelveken. A zarándok-

hajósok, jöttek legyen Ázsia vagy Afrika mélyéből, vagy a borostyánköves Septentrion felől, mind honi üdvözlő szóra találtak náluk. És tudnotok kell: minden nemzetek legszébb némberei közül kerültek ki e papnők. Voltak ott szoborformájú, méltóságos athéni leányok, göndörfürtös, szerető syracusaiak, feketebőrű aithiopiaiak, dalos korinthusiak, álmodozó phrygiaiak s hallgatag, sápadt lesbosi nők, kik a Sapho dalait énekelték. Voltak ott szenvedélyes cadixi teremtések a Hesperidák Kertjéből, kiknek tánczos piczi lábuk elfért a tenyerükben, — bronzszínű indus hetairak a Yamuna mellől, kik ösmerték a szerelem hatvannégy tudományát s a Gita Govinda titkait, — sőt voltak ott legyőzött és megszelídített büszke amazonok Trapezunton túlról, kiknek szerelme, csókja véres volt. Hát a természetes, szőke germán leányok, a vöröshajú gallusok s az ébenhajú jeruzsálemi szépségek, kiknek suttogó szava édesen folyt, mint a csurgatott méz?... Mind a hányan ők voltak a kovásza Ephesus sodomái

romlottságának s mindannyian ama bizonyos Pamphilos-ri rajongtak, a mért híres és ifjú volt és a Sátánnak tetszetős külsővel dicsekedhetett.

Mert hát való igaz: ország-világ ösmerte ezt a képfaragót, olyannyira, hogy temérdek híressége Mesopotamiától Rómáig, sőt azon túl is egész a Herkules két Oszlopáig terjedt. Fortélyosan tudta ő furni, faragni, csiszolni a márványt, hozzá oly tetszetősen, hogy már minden királyok, népek és hierofantok nála rendelték meg isteneknek képe mását. Mirr-hától szagos átriumában egymást érték a követészek, — jöttek oda nemcsak az Aphroditét tisztelő görögök, hanem hozzája fordultak a Baál imádó szírjaiak, a Molochot féltő karthagóiak, sőt a Mylittát istenítő babyioniak is. Így esett, hogy Pamphilos faragta ki az alexandriai Astarte-bálványt, a korinthusi Venus-Pandemos-t, sőt az ósrégi cziprus-szobor helyett ő alkotta meg az ephesusi új Diana képe mását is. Elért dicsőségének tetőfokára: már nemcsak a római Imperator tisztelte meg őt, faragná ki caesari szobrát Herkulesnek, hanem a világszép Berenike királynő is ellátogatott hozzá. Aranyvitorlás gályán jött, hogy kedvelt szent krokodilusának és maga-magának a márványmását megrendelje nála... Tömjénezte így élt ő s szerelmei, világhíressége közepette boldog volt Pamphilos.

II.

A Megváltó az ő Szűz Anyjával és a magdalai Máriával ott állt az ég aranyzélű fellepkárpitja mögött s annak könyöklőjéről ép a földre tekintett le. Aggódva hordozta végig szeméit a Caesar világbirodalmán, lelátott a büszke Rómába, a márvány Græciába, a szerencsés Afrikába s a biboros Ázsiába. Nyüzsgött az óriási hangyaboly: aranykoronák fényeskedtek rajta s aczélfegyverek villogtak örökös küzdelemben. Folyt a vér, a keresztény vér s a mártírok máglyáinak a füstje a mennyekig ért... Ennyi tévelygés láttára kicsordult a könny a Galilei jóságos szeméből és felszakadtak, vérel eredtek meg testének szenvedésesei. Búsán mondá: «még egyszer kell-e, hogy meghaljak érettek őh balgák?» Mikorra pedig a mindenek közt legelvetemlétebb Ephesusra esett volna a pillantása és ott is új pogány bálványokat faragó Pamphilosra, oly igen elszomorodott, hogy kiújult még az a legnehezebb sebe is, melyet a római katona lándzsája ütött rajta. A szent asszonyok a felhőszámolyokra borultak eléje s vigasztalták: im' az üldözött keresztények azért nem tántorodnak el, hallga! imájuk szorgalmas méhek zöngéseként száll fel a magasba... A magdalai Mária szöke hajával szárította a vért sebeiről: «Uram, bocsáss meg nekik, mert ők fognak megtérni!» — a Boldogasszony pedig anyai szeretettel törölte le Fia könnyeit. És szólt: «semminthogy még egyszer könyöd csorduljon ama bálványokat faragó pogány miatt, majd én fogom őt neked megtéríteni!»

S azzal egy fényes napsugárban belepillantott a Pamphilos szívébe.

III.

A képfaragó ép műtermében állott... Az erős égi fény, mely az átrium ponyvájának a résén váratlanul áthatott, úgy elvakította őt, hogy vésője kihullott kezéből. A hogy fel-

eszmélt, feketének látta azt a márvány szoborbálványt, a melyen ép dolgozott. Nyughatatlanság szállta meg a lelkét, aznap nem tudott többet munkához látni. Éjjel pedig, mikor biboros ágára lehevredett, csudálatos álmat látott. Vakító fényben egy ösmeretlen új isten haladt előtte át a világon s minden ő szoborbálványai fejet hajtottak előtte. Az arczát akarta volna látni, de nem lehetett... Az ösmeretlen isten nem nézett reá.

Nehéz fővel ébredett másnap. Valami megmozdult lelke fenekén s mély álmódásokba merült. Bezárkózott. Jöttek csakhamar kegyell szent hetairái: Byblis, Musarion, Hymnis, hogy enyhelegnének vele, de bizony még őket se eresztette be magához. Sirdogálva velük együtt egyre jobban álmétködtek a barátok a zárt ajtó előtt. Mit mivelhet odabent Pamphilos? Hát én megmondom nektek, mit mivelte, — az ösmeretlen isten meg nem látott arczától üldözetve vésőt ragadott és lázasan dolgozott egész nap. Akkor faragta ki azt a híres lefátyolozott arczú szobrát, melynek talapatára ma is ez van írva: «*Agnosto Theo*»: «az ösmeretlen istennek... és nézegetvén művét, háborodottan küzködött tovább magával.

A Sátán azonban, ki mindig az Ige árnyékában settenkedik, nem adhatta fel ily könnyen hívó szolgáját. Érezvén, hogy egy vak léleknek készül megnyitni a szeme az igaz világozágra, alantjáró fekete fellegéről fogcsikorgatva nézett fel a Boldogasszonyra. Majd hozzáfog ő is az ellenmunkához! És kihajolván a tenger fölé, hamarosan belefúj a Berenike királynő aranyvitorlájába. Dictum, factum: az egyiptomi felség meg is érkezett másnap Ephesusba, hogy szerelmével megkisértse Pamphilost.

Látta a Boldogasszony onnan felülről a Gonosz mesterkedéseit, de látta a képfaragó avatatlan pogány lelkének indulását is és érezte, hogy táplálni kell a fellobbanó lángot, különben elalszik. Ép ezért keresőleg pillantott le Ephesuson túra Phrygia paradicsomába. Szeme Laodikea városán állapodott meg, melynek egyháza, mint a Pál apostol alapítása, már is galambfészkévé vált a Megváltó egy igaz új hitének. A Szűz tekintete átkelt a völgybeli Lycus folyón s az örök-hóval fedett ezerbarlangos nagy Kadmus-hegy rengetegébe tévedt. Hajdan Zeus Aseis (vagyis Azazel ördög) meg a Pán isten nimfái laktak e barlangokban, de Szent Fülöp óta, ki itt törte meg a kényeret először, számúzve voltak innen minden Sátánfiak. Biztos menhelyek kínálkoztak e tájon a proconsul dühe elől menekülő híveknek... A Boldogasszony a hegy egyik legrejtettebb barlangjába nézett bele.

IV.

Könyoszolyáján a hegybéli egyház egyik legbuzgóbb és legajátatosabb nőtagja, névszerint Priscilla testvér haldokolt ott épen. Illik tudni: gazdag és jóságos volt e szent némben, az Úrnak igaz szolgálója mindenha, — anyja és vigasztalója a környékbeli szegényeknek. És nem volt ő idős, inkább ifjúkorban levő, — igaz, a remetecsuha s a jámbor önsanyargatás elsorvasztották testét, de azért szép volt ő még mindig s oly igen szöke, hogy mikor megjelent volt az oltár előtt, nem egyszer azt hitték a hívek: a magdalai Mária szállott le hozzájuk a Megváltó lába mellől... Ám mértéke, ha időnek előtte is, betelt és

végét érezvén midőn galamblelke már vergődve repesett elsoványkodott kebelében, magához szólította egyházunk főbbjeit. Heten ezek meg is jelentek körölte, névszerint: hierapolisi Szent János diakon, ki hogy keresztény voltát titkolja, a pogányok előtt Janusnak írta magát, — berytusi Ezekhiel, a kit Eusebiosnak hívták magnesia Jézus, kit Jasonnak neveztek, Mardochaj, a kit Marcusnak, Lukács, a kit Luciusnak, Juda, a kit Justusnak s Jákob, a kit Jactantiusnak tartották a rómaiak. Szent férfiak ők megálltak a haldokló lábánál és élelkevelvén vele a végekről való énekeket, kegyesen füleltek utolsó szavaira. Szólt az elköltöző:

— Uram, te, ki engem a bűnös Parthénist kivéztél az ördög karjai közül s mint Priscilla szolgálódat oltárod elé bocsátál, legyen a te kegyelmed irántam temérdek!

Majd a várakozó keresztényekhez fordult:

— Testvéreim, itt ez a két kincsese zás, ezekben leledzik minden vagyonom. Nektek, a ti szegényeiteknek hagyom az egyiket, ha a másikkal summájáért megcsináltjátok annak az Istenanya Szűznek a márványmását, a ki engem, az ő bűnös szolgálóját, megtérített az igaz világozágnak. Keljetek fel, menjetek Ephesusba, ahhoz a bizonyos Pamphilos nevű képfaragóhoz...

Így mondotta ezt Priscilla és lelke egy szempillantásra galamb formájában repesvén kiaszott ajka körül, felszállt a mennyekbe. A keresztények néztek utána sokáig, majd búsan temették el a hülő porhüvelyt egy szomszédos barlangban.

Aztán kegyes kíváncsiságtól indítatva, belesislantának a zsákokba. Szólt Mardochaj, kit a pogányok Marcusnak ösmertek:

— Szafir, smaragd... és mind igazi! És mennyi aranypérez!

Nézték e pénzeket: szépek voltak és igen különfélék, — nemcsak a római Caesar, hanem mindenféle ázsiai királyok és afrikai fáraók, koronás arczélei tündököltek rajtuk... Szólt Juda, kit a rómaiak Justusnak tudtak:

— Testvérek, egyházunk koldus, kár lenne ezt megvetni. Menjünk Ephesusba.

Szent János diakon azonban habozott:

— Ahhoz a pogány képfaragóhoz?... Várjatok. A mennyeket kérjük meg.

Azzal felnézett a magasba. És ekkor mind a heten mintha szózatot hallottak volna az ima csöndjében: «csak eredjete ti bátran ama bizonyos pogány Pamphiloshoz!»

Szent János diakon földre borult:

— A Boldogasszony szava... Hallom! Menjünk.

— Ámen.

Azzal remetecsuhájuk alá rejtve a zsákokat, Magnesián át útnak eredtek mind a heten. És miközben a pogányok kövel dobálták volna őket, ők áldóan énekeltek tovább boldog emlékü Dávid király zsoltaírait.

V.

Azon nap pedig, mivel ép Egyiptom királynéját fogadta, különös díszben pompázott a képfaragó átriuma. Fuvolás leányok zenéltek benne a virágok közt s a háttér biborkerevetein előkelő vendégek heverték, kik azt jöttek bámulni, mint születik még márványból Berenike a Pamphilos keze alatt. Voltak ott kopasz és szigorú római proconsulok vörös szélű tógában, aranyarús ázsiai királyok,

befont szakállú, ékszeres satrapák és sovány és piszkos filozófusok. Szerencsen természetű hízott eunuchok legyeztek őket pávatollakkal. Középen egy párosi márványtömb előtt Pamphilos állott és mámoros szemekkel nézte a piedesztálon mintának álló szép királynőt. Isten bocsá, mezitelen volt egészen, csak keble alatt szorítá pompázatos testét aranyöv. Rubinszemű aranykígyó tekerődött lába csuklója köré, melynek ujjain drágaköves gyűrűk tüzeltek; magasra emelt kezében lószvirágot tartott. És hogy teste még jobban ragyogjon, aranyporral volt az behintve, olyanképen, hogy lehullván, tévetezen akadt meg ez a fényes por vállain, keblén, csipőin meg a lábaféjén... «Pokol vására!» gondolták a betévdő keresztények és kegyesen elfordultak, hogy mennének. Ám a képfaragó riadtan förmédt rájuk:

— Szennyese koldusok, ki eresztelt be ide titeket?

A felséges Berenike csitította: «hagyjad, óh Pamphilos...» Majd kis aranyport sepert le válláról:

— Nesztek kis alamizsna!

Hierapolisi Szent János keresztet vetett és szólt végre:

— Khaire, óh Pamphilos, nem félj, nem koldulni jöttünk mi tehozád.

Hát mit akartok?

— Egy szobrot kezdtől. Itt az ára.

Mardochaj, kit a pogányok Marcusnak hívtak, ekkor letette a zsákokat az átrium mozaikjára. És megoldta annak száját, mondván:

— Ehol van. Se több, se kevesebb.

Pamphilos letette vésőjét. A felkelő rómaiakkal és ázsiai királyokkal együtt álmétködvé nézett a keresztényekre:

— Miféle szobor legyen az?

— Egy szentasszony szobra.

— De hát kicsoda: Vénus Pandemos-e vagy Diana?

— Egyik se.

— Astarte talán, vagy a szűz Athéne?

Lilith-e vagy esetleg Met-en-muth-neferari?

— Nem, Pamphilos — szólt Szent János diakon — nem efféle ő, a mi szent asszonyunk. Egy ösmeretlen Istennek a Szűz anyja... azt ábrázold!

Megrázkódott a szóra a pogány képfaragó:

— Ösmeretlen Isten?... Beszélj te ember, mert véle álmodtam én, de arczát nem láthattam. És üldöz ez arcz, látni akarnám...

A szent diakon felemelte karját:

— Meg fogod látni. De nem itt, a bujaság lakában. Itt nem faraghatod ki az ő szent szobrát. Velünk kell jönnöd.

— De hová?

— Ne kérdezd. Kövess.

A Boldogasszony, ki az ég fellepkárpitja mellől szívbéli örömmel hallgatta diakonja szavát, egy napsugárban ismét lepillantott és elvakította Pamphilost. A pogány eltakarta a szemét:

— Az az arcz... azt keresem! Mondd már, hogy néz ki?

A keresztény halkán szólt:

— Királynő, de nem e világból való. Szép és szomorú, mint a Getsémáne-kert virágai vihar után, — irlalmas arca jámbor, mint az ég Bellehem felett, csillagfény a szemepillantása, keze lilium s lába nyomán, mely most is vérzik még a Golgotha töviseitől, a szeretet virága nő a kopár sziklán is...

Álmétködvé hallgatta Pamphilos:

— Nem értelek, óh idegen...

Berenike, kit cselédei a koldusok láttára fátyolpalástba burkoltak, a képfaragóhoz siklott. És hozzája simult:

— Elhagynál engemet?!

Ekkor az a bizonyos Lukács, ki a rómaiak előtt, mint Lucius szerepelt, kiöntötte a zsák temételen summáját a márványra. Amaz égi fény pedig, mely előbb Pamphilost vakította, ösmervén az emberi gyarlóságot, most a kincsekre esett és csak annál kívánatosabban tündököltette a guruló aranyakat. Mohón pislantott rájuk a királynő karjai közül a pogány.

— Jösz-e velünk hát, Pamphilos?

Súgta Berenike: «nem mégysz, úgy-e?» s a képfaragó már erősen habozott, midőn Mardochaj, kit a pogányok Marcusnak hívtak, előlépett. Fogta magát és szépen visszaseperte a pénz temételen summáját a zsákba. Ez döntött, — az előrelátó égi Akarathoz képest győzött az aranyoszomj Pamphilosban:

— Megállj!

A rómaiak vitázva tartóztatták, de oda lépett a körhöz Antipas Agrippa is, a syriai zsidókirály. Ő megnézte a zsák tartalmát és így szólt:

— Igazad van, Pamphilos, csak eredj. Megéri ez a summa azt a szobrot.

A képfaragó kiragadta magát a királynő karjai közül:

— Majd visszajövök!

— Sohse jön vissza... sírt Berenike. Ám hiába zokogott. Még az este, mielőtt a nyugoti pír zöldre vált volna Samos mögött, utnak eredt a pogány a hét keresztényvel Laodikea felé.

VI.

Mentek mentegéltek hosszú napokon át. A Sátán azonban, ki mindig az Ige árnyékában settenkedik, utánuk lopódzott az ő székhelyéről, Ephesusból. Ott botorkált az utolsó-nak lépkedő kőfaragó mögött: a kételyek nadragulya-csepjeit potyogtatta füleibe s ajkára a hetaira-csókók mérgét kente oda láthatatlan ujjával. Pamphilos megnyalta ajkait s ime csakugyan eszébe jutottak az ezer szerelmek s Berenike czirogatásai... Minek is jött el e koldusokkal? Már-már visszafordult, midőn egyszerre a tündöklő aranyakra gondolt. És ismét csak győzött benne az aranyoszomj. Követte a hét szent embert, míg végre egy este a havas Kadmus alá értek. Átkeltek a Lycus folyón és sok nehéz járás után egy cserjével takaródzó barlang szája előtt állapodtak meg, a képfaragó fáradt volt, — boszúsan kérdezte:

— Hol már az az istenség? Hol az a szent asszony? Arczát mutassátok, hogy megfaragbassam a szobrát!

Senkise felelt neki, csak bementek. Kősztal volt a barlang közepén és pedig fehér gyolcsal letakarva. Szürke ruhás, szegényes formájú testvérek — nők és férfiak — keltek fel mellőle és mennyei öröm és békeség volt mindnek az arczán, a hogy a szeretet csókjával üdvözölték a testvéri jövevényeket. Szólt hierapolisi szent János:

— Testvérek, imhol az a nagy férfiú Pamphilos, kinek átadtuk Priscilla Úrban boldogult hugunk arany zsákját, hogy megfaragnánk nekünk az ő emlékére az Isten anyja Szűz szobrát, a ki őt a bűnből megtérítette.

Pamphilos várt és figyelt. Maga se tudta miért, de hivalkodó öltönyében szegyelni

kezdte magát e zörccsuhás alakok előtt, kik koldusok, nyomorultak voltak, de szemükben csudás láng égett, olyan, a milyet ő eddig még nem ösmert. És bár hívesen szállt az est a Meander-völgy s a Tmolus két csúcsai felől: jámbor és alázatos melegség kezdé áthatni bensejét. Fáradtan ült le a barlang sarkába egy kőre. A szelid diaconissa Appia járult itt hozzá, hogy megmossa a vendég lábait.

Ám szent szombat napja lévén, jöttek, gyülekeztek a barlangba mások is: a környék ebionita és aszkéta szent remetéi. Jött a jámbor Lilas, ki a szomszéd csúcson egy oszlop tetején lakott és sáskából élt, jött a töviskeken hentergő Thaddeus és érkezett az erdei bestiak apostola Trophimus, ki a fenevadakat szelidítette és tanította imádkozni. Besurrant volna velük a kívül ólálkodó Sátán is, de Szent János diakon keresztet csinált a földre a barlang szája elé s ezzel kitiltotta a Gonoszt. Ki is mérgében ezentul csak fogait csikorgathatta ott künn.

Itt volt a percz: elmélyedve ülték le a keresztények a gyolcsossal terített asztalhoz. Kerek volt ennek a formája, mint a hold sigmája s fejénél a szent diakon ereszkedett le a kőszékre. Két asszonyzemély szolgált fel, — az egyik, kit a «béke» jelöl Irénének hívtak, kerek kis fekete kényeret hozott; a másik, kinek a «szeretet» emlékére Agapé volt a neve, borral telt ezüst kelyhet tett Szent János elé. Fejét hajtva ekkor imádkozni keztek:

— Priscilla hugunkra gondoljatok. Ó boldog már.

Csend. Utána halkán kezdték zengeni azt a zsoltaírt, melyet Dávid király adott az Éneklőmesternek a Koráh maradéki közt. Ájtatos édes zsolozsma: szorgalmatos, de láthatatlan méhrajték áradt az ki az őket hallgató phrygiai völgy messze rengetegébe. Kékültek ott a hegyek s gyögyült már mögöttük az elbucszott nap tüzesége... A képfaragó zsihasztán érzé magán a jámbor percz maulaszját, — csak a végződő ének e szavára riadt: «hol vagyon a te Istened?...» Ekkor előbbre hajolt. És még jobban figyelt.

Csend ismét. A testvérek felsőhajtottak és kiki megcsókolta a szomszédját. Aztán visszatartván lélegzetüket vártak a homályban. Suhánó nesz végre, mi az? Mintha fényes felér galamb volna. Száll, lebeg a gyülekezett fellett... Mozdult ekkor hierapolisi szent János; vette a kényeret s megszegette, de csak félve, igen gyengéden, hogy, hogy ne fájjon az a Megváltó testének. Szólt: «egyétek és egyétek ez az Ő teste,» s elosztotta a darabokat a testvérek közt. Mind kapott, csak Pamphilos nem, mivelhogy ő pogány volt.

Aztán a kelyhet vette kézbe a diakon: «gyatok ebből, mert ez az Ő vére...» És miután így magukhoz vették volna az Úr testét és vérét, egyszerre ihletetlen néztek fel mindannyian. És Pamphilos meglátta ekkor a kiválasztottak feje körül a szentség derengő aureoláját...

— Amen! szólt a diakon a Miatyánk végével. Majd felkelvén a testvérekkel együtt az Úr asztala mellől, a pogány képfaragóhoz fordult:

— Kérdelek, oh Pamphilos, mutassuk meg nekünk ama szent asszony képe mását, — imhol itt van: oly szép és szomorú ő, olyanra faragd ki, mind ez az imádság!

VII.

Pamphilos ott maradt a Kadmus-hegy derekán, a phrygiai völgy vadonában. A keresztények egy szomszédos tág barlang szájában szerettek neki lakást s hófehér márványt fejtven ki a bérzből, odatették annak tetemes termésköveit a nyoszolyája mellé. Agyagot is hordtak neki, aztán maga-magára hagyták: imhol alkossa meg a szobrot!

A képfaragó hallgatta elhaló lépteiket s elgondolkozott. Ismételte a diakon szavait: «mint az az imádság, olyan szép legyen az a szobor...» de mindhiába: hitetlen lelke éjszakájában sehogysse tudta ő magának elképzelni a Boldogasszonyt. Hiába nézett a márvány csillámos hasadásaiba, nem látta ő meg az ott benn rejtőző arcot. Türelmetlenül kelt fel s járn kezdte naphosszat a hallgató rengeteget. Senkise volt vele, csak a Sátán lopdózott utána. De ott fenn az ég fellegkártyája mögött a figyelő Szűz már csak mosolygott a Gonosz mesterkedéseire felett: «hadd csábítsa és ő csak hadd vergődjék! Én nem szólok bele, kicsit magára hagyom most.»

Szólt a Boldogasszony és nem nézett többé se a nap, se a hold, se csillag sugarában a Pamphilos szívébe. Ő pedig vergődött tovább bolygásai közepette. Hívta a Sátán: «hagyd azt az aranyzást, jer, Ephesusban vár Berenike...» de a képfaragót most már csak annál makacsabbul tartóztatta művészi kudarcza. Visszatért a barlangba s vízzel kezdte lágyítani az agyagot. Mintázni próbált.

Mivel azonban pogány elmével csak a gyarló test mulandó szépségeire gondolt és mivel a Sátán vezette a kezét, — az Astarte képemása került ki ujjai alól.

A barlang elé vetődő keresztények a fejüket csóválták. Szólt a diakón:

— Pogány bálvány ez s nem a mi szent Asszonyunk!

Pamphilos másik mintába fogott bele. Am megint az ördög sugalmazta. És Berenike királynő született meg agyagos kezei közt.

Hierapolisi Szent János keresztet vetett magára:

— Pogány királynő ez, óh Pamphilos! A miénnek trónja az égben áll, érted-e? Égi felség és nem a profán szerelemnek, hanem mennyei szeretetnek a királynője ő.

A képfaragó boszankodni kezdett. De most már csak azért se hagyta. Befogott a harmadik szobrába... Hívta a keresztényeket:

— Ezt nézzétek meg... Szép úgy-e?

Ók heten elképedtek:

— Apage Satanas!... hisz ez Diana vagy Lilith, a poklok kéjeinek a démona. Ember, ember, hát még se tudod kivetni az ördödöt szívedből?

János diakón hozzátette:

— A Mi Asszonyunk szíve a szeretettől vér-

zik. Tudod-e, óh Pamphilos, mi az a szeretet? Avagy nem szerettek téged és te se szerettél éltedben soha senkit?

Kimenet a barlangból még visszaszólt:

— Gondolkozzál!

A képfaragó elbúsult munkájának hiábavalósága felett. Bolyongani ment ismét a rengetegbe. Ott őgyelgett a Kadmus bércei közt s ime egy délután a keresztények katakombás temető-barlangjába tévedt. Megállt, majd a diakónus szavai felett töprengve szórakozottan indult el a félhomályban. Nézte az írsos kőlapokat, melyek mögé a halottak nyughelyei voltak a barlang oldalába befalazva. Ismételte a furcsa szót: «szeretet...?» s végre fáradtan ereszkedett le az utolsó lakott sír mellé. Frissen vésett görög betűk a fal kőlapján: «Priscilla.» Vállat vont: ösmeretlen név... De maga se tudta miért, — egyszerre, a hogy a kőlaphoz támaszkodott, elevenülni kezdett a kérdés benne: «szerettek-e engem, szerettem-e én valaha?...» Felvetette a fejét s mint revelációban jött e szó ajkaira:

— Parthénis!...

Maga is elbámult: mért csak most, mért hogy eddig nem jutott eszébe ez a szomorú szerelem? Parthénis, Dianának a legszebb heitáirája, ki a két szemét sírta ki utána, ki elsoványkodott miatta való szenvedésében s kit ő ép azért hagyott el, mert szépségét veszítve oly igen elsorvadt s annyira búra vált... Parthénis!

Szava szinte hívóan zengett a halottas barlangban. De csak a csend hallgatása felelt reá. Pamphilos kezébe temette a fejét:

— Szeretett és én szerettem őt. De akkor még nem értettem...

Utolsó találkozásuk jutott eszébe. Az a bánatos besett arc... Akkor mint szobrász csak a testi bájak hanyatlását látta, de most az emléken át észrevette a könnyes tekintet átszellemült szépségét. Mit is mondott, mi volt Parthénis búcsúszava? «En elmegyek, köszönöm neked, hogy a szenvedés által lelkemet mentetted meg...»

— Vajon hová lett, hová tűnt el úgy egyszerre Ephesusból?

Ezen töprengve szunnyadt el a barlangban Pamphilos. És ott hált egész éjjel. És álmában Parthénist látta viszont. Szürke öltöny volt az ephesusi leányon, olyan, mint a milyet e Kadmus-hegyi remeték viseltek, — de arca is oly emberfeletlen boldognak tetszett. Tavol szemeiből minden földi gondolat és mégis szeretettől sugároztak azok. Együtt sétáltak a napfényben, virágok közt; beszélgettek. S a leány kérdezte: «követsz-e végre, — megmentslek?»

Még hallani vélte a szót, a hogy ébredt a pogány. Csudás rajongás veti erőt rajta, — kereste a holtak lakában az álom Parthénisét,

majd a barlang elé futott ki a tűnő jelenés után. Úzte a rengetegen át, a míg csak barlangja elé nem toppant. Homlokához kapott: hol a véső? hamar, örömmel most munkához mindjárt! És megtagadván eddigi szobrászmagát, nem testet, hanem lelket kezdett mintázni, — úgy a hogy az neki az álombeli jelenés szemeiből a szeretet fényében megnyilatkozott.

Naphosszat lázasan dolgozott. És szerszáma alól lassankint az új Parthénis alakja kezdett kibontakozni. Nem a testiségére büszke hel-lén ideál, hanem egy egyszerű palástos nőalak: szemé irgalom, arca alázat s kezei inára kulcsolvák...

VIII.

Haladt a munka. A képfaragó Parthénist látta maga előtt, azt hitte, őt mintázza... egyszerre azonban lihegve állt meg: mi ez? mit mivel a keze? ki az aki vésőjét vezeti? Ámullan nézte művét: hisz ez nem Parthénis többé! Micsoda idegen akarat az, mely az ő kezével így átváltoztatja szobra ábrázatát? Mert átalakult, más valaki ez már. És micsoda túlvilági, fenséges valaki! Pamphilos hátrább lépett s szinte megdöbben annak az arcnak a magasztos bánatától, mely szerszáma alól kikerült. Érthetetlen... de csak tovább! Vésőjével ép a szemet fejezte be, midőn a vas egyszerre kiesett kezéből. Érzte, látta: élednek a szoborszemek, rája néznek, földöntúli tisztasággal szívébe pillantanak. És porba roskadt a pogány e pillantás súlya alatt. Felkiáltott:

— Ki vagy te, irgalmas asszony, a kinek az én kezem alkotta meg a formáját s a kit én még se ismerek?!

Várt lelkendezve. S szobor ajkai im' megmozdultak. Egy hang, mely mintha a messzeséges kékségből hangzott volna alá, megszólalt:

— Én vagyok az, Pamphilos, a kit keressz, a kinek Fia meghalt a Golgothán a világért és érted. Kelj fel, hadd nyissam meg szemedet az égi világosságnak.

És ekkor az odaérő keresztények látták a csudát mind a heten: a szobor lelépett a földre. Odament a porban fetregő emberhez, letörölte márványkezeivel homloka verejtékét s felemelte Pamphilost. Aztán visszatért talapzatára. S a kő ereje újból merevre zárta le tagjait.

De Pamphilos szeméről a márványkéz érintésére lehullott a hályog: megnyitlak neki az egek látományos kapui s ő megösmerte végre az «Ösmeretlen Istent.» Saját szobra térítette meg a Boldogasszony pogány képfaragóját. S ugyanekkor a másik barlangban egy rózsabimbó bujt elő a szirtből s nyílt ki a Priscilla sírján. Így történt...

T E M E T É S.

IRTA KAFFKA MARGIT.

Átázott, fekete, tavaszi földek nyultak el messzi a ház körül, — után és fázósan, elmeztelenedve, mint egy kitakart, siró arc nyomorusága; s a gyászos rögek sziszegése hallatszott, a mint beitták a hó piszkos levét és egyéb rohadt nedveket. A szomszéd faraktár deszkarakásain nesztelenül, bágyadt és búsan kecses melan-kóliával lépdelt át egy gémberegett, fiatal szürke macska; tétován és céltalanul, — elnyúlt, belapult bordáival, — a legszélső lécz tetején végigment és megállt a messziségbe tükröző, nagy kerekablak szemekkel. Arra, a raktáron túl egy temető köbvelkezett, attól jobbra vizes háztetők, utcák.

— Mert minden olyan máma, mintha fekete üvegen át...

Az asszony mondta ezt és nem fejezte be. Az ablaknál ült egy varrógép mellett és a két kicsiny keze fakón és resignáltan pihent a vásznak réveteg fehérségén. A szeme most fényvesztett volt, mintha finom pókhálót húztak volna el előtte. Az udvart és az ólakat látta csak odakinn, levéltelen lonczok és indák zavaros rajzát a deszkabódék szürke falán, s a messzi pusztá kertel a tavalyi kórókkal. Halálos

mozdulatlanság volt ott abban a perczben a rőtšürke, estére hajló ég alatt.

Egy férfi állt fel az átelleni szobasarkokban és megindult az üveges ajtó felé. «Hja, — szólt vissza ellenségesen és egy percz megállt, — erre nincs orvosság! Ez nosztalgia... A fény nosztalgiaja.»

Akkor már jó ideje ültek így együtt, csaknem némán, kinlódva, hogy egyik két szavukba, miket a mai napról vagy egyéb látszatokról ejtettek, nem tudták belefakasztani a kedélyük lappangó feszüléseit, oktalan epét, ideges gúnyt, a mi egyszer megint felgyülemlt.

Az asszony a küszöb felé fordult arczal és utánanézett, szinte megütközve, hogy most kimegy és minden ennyiben marad; ez a fülletleg csend, ez a névtelen elégtelenség így feloldatlan, kibeszéletlen... Bágyadt mozdulattal hajította le a fejét, de titokban valami megfejtésen töprengett egy perczig; akkor hirtelen eszébetűnt egy kellemetlen, nyomasztó, szinte rémületes dolog a máról, valami, a minek még előtte vannak.

Az állat, az a szegény, kedves kis állat!...

Mosolyogni próbált, hiszen gyerekes, oktalan érzés ez, hisz csak egy kicsi beteg kutyáról van szó, egy buta csöpp jószágról, a melyeknek olyan mindegy, nem is tudja, hogy él és nem veszi számon, hogy szenved. Most csendesen, hűnyt szemmel piheg az ő nedves szalmája közt, lágyan emelgetve feketeszőrű, meleg bárszony, kis testét és gondolatlan állatleke nyugodt... Mint egy kicsi gyerek!

— Palkót sétálni küldted? — hallatszott a csukott veranda felől és a férfi feje egy pillanatra megint megjelent az ajtóban. Egy konok tekintetű, szándékkal keménykedő fiatal, szöketüskés arcz.

— A nagynénihez vitték. Estig ott tartja.

Megint magára maradt a csendben és kicsit megzavarodott az iménti gondolat. Hogy mint egy gyerek!... A Palkó kis kutyája volt, neki hozták esztendővel ezelőtt, épen három éves volt a kis fiuk akkor, és a piczi állatkölyök egészen apróka, gyámoltalan és megható, a hogy dideregve az anyja után sírdogált. Hogy dédelgették akkor meleg rongyokkal és gondozták a tűzhely alatti vaczkán, a míg felvidult, falánk és játszó

lett és groteszkül csudálatos, kacaglató bukfeneczeket hányt. Palkót rajta tanították gyöngédségre, részvétre, az érzéketlen kis embervadat. «Nem szabad úgy fogni, az fáj neki! Lásd, neked is fáj, ha így!... Csak szép csendesen, csendesen simogatni a szőröcskéjét, de nem visszafelé, és a kis szemét kikerülni, így!»... És megtanulta, és emberebb lett a kutya-barátságban; egy esztendő alatt egymáshoz nőttek és oly megható volt, a hogy szerették egymást. Reggelenként hívta a kutyát, a mint felébredt és kis fehér ingében csudálkozva ült az ágyán. A Csóré akkor a paplanra szökken, szembeült szépen és fekete pófácskáját jobbra-balra hajlítva, mozgó fülekkel; igen, fékezett, nevelésbe szorított indulattal, bár felszökkenésre készen, leste a kávéba mártott süteménydarabokat. Palkó majd az egészet neki osztotta néha, de lassankint, egyre apróbb morzsákra tépve szét, az adás fensőségét kiélvezve. Téli szürkületekben hányszor látta őket így!

— «Most a doktor bácsinál van, mert egy rossz nagy kutya bántotta, de ott meggyógyítják.» — Ma ezt mondták a kicsinynek, de holnap újra keresni fogja és siratni. «Majd azt mondom, hogy az égbe ment a nagyapóhoz!» — találta el ma a dajka.

Lomha, felleges tavasz, szétmálló föld, erjedt szagok felszabadultan a hó alól és ez a szürke kőház itt; a füstös falai, a mély ablakok vaksí felhomálya és kinn üres ólak, feketeujjú, csupaszfák, üres telek, raktár, temető, súlyos, álló csend. Mintha fekete üvegen át...! És ez most már az élet és mindig ez, és soha többé fény, ragyogás! Ez a nosztalgia, igen!

Az a kis árva, boldogtalan, fájós állat tán sír most odakinn elhagyottan a nedves hidegben. Már nem becézik, bezárják és elkerülik önző félelemmel és nem is gondolnak vele. Az emberek röstelik az ilyen érzékenységet. Hisz csak egy kis rongyos ebkölyök, hoznak másikat helyette.

Kinn a verandán neszelt a férfi, a kivel együtt ültek ma itt órák némaságában, gyötrődve az egyszer megint összegyűlt, tehetetlen keserűségtől, vádtól és védekezéstől, mely nem fakadhatott szavakba, nyers, szenvedélyes vagy keserű vitában fel nem szabadult; holott mind a ketten kitalálták egymás vádjait és ismerték az ellenvetéseket, a mentekezést. «Ide kellett jönnöm és ez most már az élet nekem; a szomorú csend, a fekete tájék; és... te! Mit adhatsz te nekem ezért?» «Kényszerítettek-e? Magad is akartad! Én tartom, a mit vállaltam, én dolgozom, és neked gyermeked van már!»

Órök útvesztő, hiába vergődés, — kesztre-feszítettség a napok, évek me-rev kénytelenségein, de néha halálosan gyászos mozdulatlanság ül egy-egy alkonnyaton és minden szörnyű csend, vagy szégyenkező, meztelen nyomoruság, ha

elmegy a fehér, téli dermedés és mindent oly fájóssá éreztet a tavasz.

Ott a korhadt deszkák megett, sáros szalmán halálraváltan nyöszörög a kis árva. Egy szegény kutyus, egy mindenben ártatlan semmisség, egy kevés életmeleg, egy kevés ragaszkodás itt. Vajjon ez fáj-e szinte könnyekig ebben a perczen vagy csak ürügyet akar lenni a nagy, fázó, kielégítetlen gyász? A gyerek, a kis gyerek is majd sírva keresi picziny pajtását! Most oda kell mennie hozzá, meg-simogatni, elbecézni legalább. Vagy csak hogy átmehessen a verandán és szólhasson valamit a férfinak, a ki ellen tehetetlen, keserű indulatok feszülnek benne. Szólni valamit, hogy az feleljen, hogy folytathassa; kiöntse, szavakba ossz-lassa a fullatag, nehéz, szenvedélyes szomorúságát.

Kilépett és látta a férfit, a mint a nyitott szekrényajtó előtt állva a revolverén babrált, igazgatott valamit. — «Ó, már most? — kérdezte egyszerre megriadva és az el-lankadt vér gyors, ijedt lüktetéssel rohant végig a testén, az arczáig fel és vissza hirtelen, hogy a lábai megreszkettek és az ajtóba fogódzott.

— Hiába, ki kell végezni szegény kis bolondot! — mormogta a férfi még el-fordulva és a szerszáma fölé hajoltan. — Csakugyan ebzárlat van és nem tudni, nem volt-e beteg a másik. És Palkó miatt is veszedelmes. Most már úgy sem játszhatna vele... De te, ... ej, de milyen ideges vagy! Ki látott ilyet! Milyen halvány!... Ejnye no, — asszony!

A keze után akart nyulni hirtelen, min-dent feledve az ámuló, kicsit lenéző rész-vétben; de az asszony elkapta előle és arczára szorította mindakét kezét, szemét eltakarta, füleit is leszorította a nyugodt részletező, értelmes szavak elől. A férfi mozdulatlanul állt mellette egy ideig, tűnődött, megnyugtassa-e előbb; de ez oly kényelmellennek tetszett. «No, hallod!» mondta végre is határozatlanul, hirtelen sarkonfordult, kiment.

— Megöli, most öli meg! — reszke-tett át még egyszer az asszony idegein a rémület. Bemegy hozzá, megfogja a nyakörvén és kivonszolja. Most czéloz rá; nem talál, a test véresen vonaglik és ő újra lő, egészen közelről... De nem, még nem hallatszott lövés! Kinn zúgó, egyenletes, nehéz és fullasztó szo-moruságú bongás terjed és betölt min-dent siket zengéssel; harangszó, valami ünnep vigiliája van. De a lövést mégis hallania kell majd!... Várt úgy maradvá, arczára takart kezekkel, tán sokáig. De már érezte, hogy egyenletesebben lüktet a vére, már csillapult a mozdulatlanság-ban, a csendben és lassan, meglepően merült fel az új útra terelt gondolat: «Ezt meg kell tennie, — de hogy meg birja tenni! Milyen kemény, erős; de lám, a világon erre van szükség! Az asz-

szony mégis elnyomorodott, gyenge, cson-kitott lény, cselekvéstelen, semmi! Ó képtelen volna, tán beleőrülne. Lám, nem is tudna élni már magára hagyottan, nélküle, a zordon, szükségképeni dol-gok közt, a vad, gyilkos világban!» De lám, visszajön, ... visszajött!... Tán nem kell megtenni mégis?

A férfi csendesen, egyszerűen lépett be és valami hirtelen, lágy gyöngédséggel mosolygott bele az asszony rámeredt, kérdező arczába. Letette a fegyvert előbb vigyázva, óvatosan a helyére és bezárta a szekrényt. «Nohát?» — kérdezte akkor szinte lágyan és feléje ment, megállt a közelében.

— Mi van vele? Nem kell megölni?... Mikor fogod?

— Ó csacsi! Hisz már nyugszik sze-gényke!

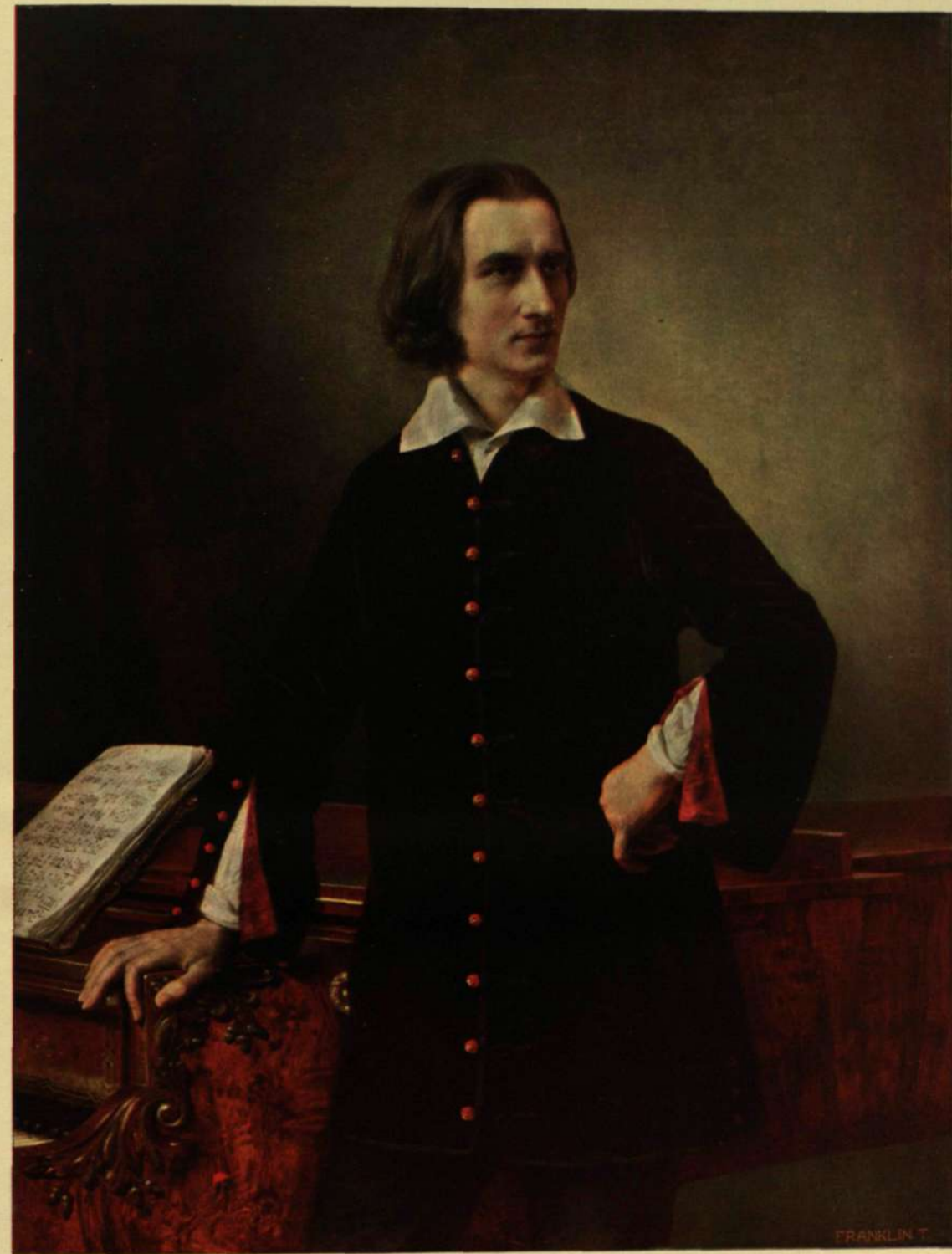
— Már meg...

— Ejnye no! Hát milyennek gondolsz engem? Annyira ügyetlennek? Semmit nem érzett, elhiheted! Czukorral csaltam ki és boldogan, ugrálva szaladt a nyo-momban a kertig. A fák közt, a palánk-nál vigyázva félrefordítottam a kis fejét. Egy fél másodperc volt, agyat ért a golyó, nem is vergődött. Az ásót már odakészítettem, most lágy, porhanyó a föld, nézd milyen sáros lett a csizmám! Még meleg volt, mikor betettem és rá-takartam a száraz leveleket is. Tudod-e, hogy harangszó kísért a sírjába, meg-volt a végtisztesség. Meglásd csak, hogy fog örülni Palkó az új Csórénak, amelyik megint kicsiny és kedveske lesz. Na!... Ügye, mosolygysz már, — asszonyka!

Nem mosolygott, de lágyan, tehetet-lenül adta kezébe a kezét. Akkor érezte, hogy a férfié is reszket. Hát mégis, — felizgatta ez! Tán öneki is nehéz volt, hiszen szerette a kis állatot, tán ő is borzadt, de erőt vett magán, mert tudta, hogy ezt neki kell megtennie, helyette nem végzi más; hogy ő a földi gond-viselés e magános házban, és kell, hogy az legyen, kemény, részvétlen, felelőtlen, de magárahagyott és erős. «Ó állja, a mit vállalt!» És ellene már minden hiába!

Az alkonnyat összesűrűdött már és az üveges falak koczkaablakai enyhén kere-teltek a tájékat, a fázósan meztelen, tavaszi földeket, gőzölgő rögek lucskos, fekete gyászát s a lomhán szétnyúló sik-vonalak tétova távlatát a homályos hori-zont felé árnyalón. Este, lámpafényt ígérő, feloldó, melegítő, már itt van. Már minden ügyis hiábavaló, tán egyre ke-vezebb a fájdalom mégis, jön a hozzá-törődés, a belebékülés. Egy fájdalommal kevesebb, most a kis beteg kutya nem vonít többet kinjában, csendesen alszik és mindez milyen gyorsan, könnyen!... Milyen egyszerű a halál!... És az élet.

Mindjárt jön haza Palkó a dajkával. Odaengedte a kezét, ölelésre a dere-kát. Már úgy is minden hiábavaló.

A Franklin-Társulat nyomása háromszínrendszerű lemezeiről.

Barabás Miklós festménye a Történelmi Képcsarnokban.

LISZT FERENCZ.

Karácsony a régi magyar művészetben.

Irta Divald Kornél.

Krisztus születése.
Falkép Lőcsén a XIV. századból.

Magának a betlehemezésnek jámbor szokása azonban ugyancsak fényes multra tekint vissza. A középkor nagyszabású misztérium-játékainak maradványa ez. Letört, megtépett, elhervadt galy abból a terebélyes fából, amely réges-régen Európának szinte valamennyi országára kiterjesztette ágait s színes, üde virágaival az embereknek nemcsak gyönyörűségére szolgált, de különösen a középkor vége felé, a kultúrára s elsősorban a képzőművészetre is nagy hatással volt.

Azt a nagy különbséget, amely a bizánczi művészet és a nyugati egyház képzőművészete között már a középkorban is szembetűnő, az utóbbi nem kis mértékben a misztérium-játékoknak köszönheti.

A keleti egyház merev dogmatizmusával szinte még az istenisztelet alatt is kizárta laikus híveit templomai szentélyéből és sohasem tűrte, hogy ezek falai közt cselekvő szerephez jussanak. A nyugati egyházban nem

csak az istenisztelet alatt bensőbb a kapcsolatot a papság és a hívek között; de különösen a középkor derekán, nagy ünnepek alkalmával a templomban előadott misztériumok révén, amelyek csirái a szertartások drámai mozzanatai voltak, a hívek is szóhoz jutottak itt.

A keleti egyház festői szigorúan megszabott szabályok szerint ábrázolják a hagyományossá vált kompozíciókat és típusokat, amelyeket évszázadról-évszázadra egyazon merevséggel ismételnek. A nyugati egyház művészeinek szintén a papság tűzött ki feladatokat. A festők és szobrászok azonban itt már korán a való élet megörökítésére törekedtek. Legalább is oly mértékben, amely az a templomi szertartásokkal párhuzamosan előadott egyházi drámákban visszatükröződött. Azok a méltósággal teli szakállas alakok, amelyek hosszan redőzött bő ruhákban a francia székesegyházak XIII. századbeli kapuinak két felén az apostolok szobraival párhuzamosan az ótestamentum hőseit és prófétáit ábrázolják, köbvesve örökítik meg a karácsonyi misztériumok ama szereplőit, a kik a templomban az isteni tisztelet kapcsán vonultak föl a hívek előtt s szerepüknek megfelelően sorra mondták vagy énekelték el az ószövetségi szentírás verseit, amelyekkel a próféták Krisztus születését megjövendölték. A XIII. és XIV. századból egyéb vallásos kompozíciók is maradtak ránk, amelyek az egyházi drámák egy-egy jelenetét örökítik meg. S ezekben sok olyan motívum van, amelynek a szentírásban nyomát sem találjuk. A középkori misztériumok forrásai a biblián kívül az apokrif evangéliumok voltak, azok az ősi keleti hagyományokból összeállított könyvek, amelyek különösen Jézus gyermekkoráról s Mária életéről közölnek tömördek költött, de nem egyszer rendkívül bájos intím adatot. Ezekhez járultak a szent Bonaventurának tulajdonított meditációk, amelyeket egy izzó képzelettel megáldott XIII. századbeli olasz ferenczrendi szerzetes írt s amelyek szinte lépésről-lépésre kísérik földi pályáján Jézust és anyját szűz Máriát s a legaprólékosabb részletekig tárják elénk életének magánvonatkozásait. A meditációk könyve a XIV. század folyamán a misztérium-játékoknak valósággal szövegkönyve lesz s ezek közvetítésével a művészetre is nagy a hatása. Vannak műtörténetírók, a kik a művészetben szinte forradalmi módon érvényesülő realizmust a XV. században, a középkori misztériumok hatásának tulajdonítják. A vallásos drámák szereplőik nagy tömegével akkor már kiszorultak a templomokból s külön erre a célra épített és díszletekkel felszerelt színpadokon mutatták be a megváltás történetét, kezdve Ádámon, mint Krisztus előképén, a megváltó mennybemeneteléig s az ezt követő újtestamentumi eseményekig is. Az egyes jelenetek rendezésénél a meditációk könyvének leírásai váltak Európaszerte irányt adókká. Innen van, hogy ha a misztériumok szövege változott is, ezek főbb mozzanatai és általá-

ban a rendezés mindenféle egyforma volt. S hogy Európa festői a XV. századtól kezdve kompozícióikban a misztériumok egy-egy jelenetét örökítették meg, ennek semmi sem lényegesebb bizonyosága, mint az, hogy ezek legalább ott, ahol Mária és Jézus életének főbb eseményeit ábrázolják, Itáliában, Franciaországban, Németalföldön, Németországban s Magyarországon is egyformák. Így az angyali üdvözlés, Mária látogatása, Krisztus születése, a három szent király imádása, a melynek kompozíciói mind a karácsonyi misztériumok köréből merítvők.

De nemcsak a kompozíciók, hanem ezek főbb alakjainak típusa, viselete, ruháztatása, sőt a XV. század utolsó negyedéig a festmények háttérrel is gyakran a misztériumok hatását, illetve ezek színpadának elrendezését mutatja.

Krisztus születésének képei a XIV. századig félig fekvő, félig ülő helyzetben ábrázolják szűz Máriát, mint nálunk a löcsi falkép. A sceneriában, az alakok elrendezésében és a részletekben azonban nagy a változatosság. A XV. században az ilyen tárgyú képeken szinte mindenütt ott látjuk oldalt a nyílt pajta formájú istállót, a hegyes sziklás háttérrel, a melyből a pásztorok alakjai bontakoznak ki. A kis Jézus a földön hever, mellette összekulcsolt kézzel Mária térdepel, körülötte apró angyalok. Tovább szent József áll égő gyertyával vagy lámpással a kezében, mögötte az ökör és szamar, a melynek az apokrif evangéliumok juttattak Krisztus születésénél szerepet, valamint a két bábának is, a kik közül egy nálunk a galgóczi dombormű hátterén a pásztorokat fogadja. A középkori misztériumok jelentőségéről Magyarországon ma még vajmi keveset tudunk. Irott emlékeink ezekről mindössze egy színlap a XV. századból, amely Krisztus föltámadása misztériumának

Gábor arkangyal Bellinghől.
XV. század. Szépművészeti Múzeum.

Házaspár a kassai Mária látogatása oltár Krisztus éseit ábrázoló szobor csoportjából.
XVI. századból.

szereplőit sorolja fel s Bártfa város levéltárában maradt fenn. De ha a nálunk még sok felé szokásos betlehemi pásztorjátékok nagy részének szövege újabb keletű is, nem egy van ezek között, a mely nemcsak a középkori misztériumok maradványait, de ezekkel együtt még pogánykori hagyományokat is őriztet meg. Ez utóbbiak a téli napfordulásra vonatkoznak, a melynek ideje a karácsonyával csaknem egybeesik, a minthogy a szláv eredetű karácsony szó is eredetileg a nap fordulását jelentette. De van még sok eddig figye-

gyeházi szertartásokba még ma is ugyancsak sajátos czeremóniákkal szól bele. Ezek aligha egyebek, mint középkori misztériumok maradványai.

Külföldön és nálunk egyaránt gyakran középkori misztérium-jeleneteket örökítenek meg az úgynevezett szárnyasoltárok, a melyek a XV. századból és a következő század elejéről különösen Felsőmagyarországon és Erdélyben nagy számmal maradtak fenn. A legrégebb külföldi szárnyasoltárok németalföldi mesterek keze alól kerültek ki

Mária látogatása.

Festmény Szent-Antalról, a Szépművészeti Múzeumban, XV—XVI. századból.

lemre nem méltott adatunk, a mely arra vall, hogy a középkori misztériumok ép úgy elterjedtek Magyarországon, mint Európa többi keresztény országaiban. Am épen hajdan legvirágzóbb s leginkább jelentős városainkban ezek székesegyházaival, egyé mumentális és írott emlékeivel együtt a misztériumoknak nyomuk is megsemmisült. Vau-nak egykor nagy jelentőségű apátsági templomai, a melyek mellől a kolostor háborúk viharai folyamán elnyészelt, a melyekben azonban a falusi nép papjának hallgatag belezegésével, nagy ünnepek alkalmával az

s nem egyebek, mint hasonló szerkezetű XIII. századbeli francia elefantsont oltárkák fából faragott nagyméretű másolatai. A szárnyas oltár főrészei a festményekkel vagy fülkékben szobrocákkal ékes polcz: a predella, továbbá az almáriom formájú szekrény, a melynek szárnyai bezárhatók, végül az utóbbi korenázó orom, a melynek piramisszerűen egymás hátán égfelé törő tornyoskái között, áttört művi lombos mennyezetű fülkékben szobrocák vagy szobor csoportozatok láthatók. A szekrény nagyobb szobroknak vagy domborművi kompozícióknak szolgál kere-

tél, a szárnyakat domborművek avagy festmények díszítik. Egyik-másik szárnyasoltár három fő részében a szobrok és domborművek egyazon esemény különböző jelneleit ábrázolják. A középkori misztériumok szünoplikus színpadán is egyszerre több jelenet vagy élőkép tárult föl a nézők szeme előtt. A bártfai Krisztus születésének oltára fő részében a szent éjszaka misztériumát ábrázolja, a predellában a három napkeleti szent király imádása látható s két felől külön fülkékben az angyali üdvözet és Mária látogatása. A szárnyak festményei Krisztus gyermekkorából örökítenek meg négy jelenetet. Az oltár ormában egy nagyobb s négy kisebb fülke van, a melyben azonban ma nem az idetartozó szobrok sorakoznak. A középső nagy fülkét szent László királyunk alakja tölti ki, holott eredetileg Mária édes anyjának, szent Annának szobra lehetett itt mint Kassán a Mária látogatását ábrázoló oltár ormában. Ez utóbbinak többi szobrai egy-egy házaspár képében Krisztus őseit ábrázolják, életképszerű felfogással, magyaros típusokkal. Karácsonyi tárgyú festmény vagy dombormű a XV-ikét megelőző századokból csak kevés maradt ránk. Nem azért mintha az ilyen képek nem lettek volna mindenkor templomaink leginkább kedvelt díszei, de mert a XV. századbeli művészek felfogása, ikonográfiája a régiekéthől oly nagy mértékben elütött, hogy az utóbbiak alkotásai a későbbi nemzedékek izlésének semmiképp sem feleltek meg s azért ezeket többnyire még a csúcsvetkőre építészet idejében bemeszelték vagy eltávolították s új képekkel pótolták. A pécsi székesegyház XII. századbeli híres domborműveit, a melyek őstestamentomi tárgyú jelenetekkel párhuzamosan a három napkeleti szent király történetét ábrázolják, úgy kellett össze-vissza törölt s részben falazásra fölhasznált darabokból összeállítani. Hasonló tárgyú XIV. századbeli festményeink zömét, mint a minők a három szent király utazását lóháton ábrázoló s kompozíciójukban egyforma falképek a székesegyház Poprád és a dunántúli Velenmér templomában, szintén a meszelés alól kellett kihámozni.

A XV. századtól kezdve azonban a ránk maradt karácsonyi képek száma egyre nagyobb. Krisztus születésének misztériumait azonban most szinte kizárólag szárnyasoltárokon örökítik meg.

Alig van valamirevaló templomunk, a hol a karácsony költői jeleneteinek külön oltárt ne emelnének. Azonkívül mindazoknak az oltároknak szárnyain, a melyeknek szekrényében Mária a főalak, szinte elengedhetlenné vált a Krisztus születésére vonatkozó következő négy kép ábrázolása: az angyali üdvözet, Mária látogatása, a pásztorok imádása s a három napkeleti szent király hódolata.

De egyéb szárnyasoltárainkon is a szárnyak külső, tehát a szárnyak zárt állapotában látható oldalán gyakran találkozunk az angyali üdvözetet ábrázoló két alakkal: Máriával és Gábor arkangyallal, a ki drága művi bárony brokáthól szabott vecsornyepalástot visel, mint a diakonusok is, a mikor még az egyházi szertartásokba beleszólt misztériumokban az angyalok szerepét töltötték be. Egy 1500 körül készült selmeczbányai Mária-oltár szárnyának lefűrészt fele az a Mária látogatását Erzsébetnél ábrázoló gyönyörű festmény, a mely Tó-patak templomának padlásáról került a budapesti Szépművészeti Múzeumba s a melynek

Imádkozó pásztor.

A löcsei betlehemből XV.—XVI. század.

párja ma Szent Antal község templomában Krisztus születését ábrázolja. Mária látogatásának ez a festménye kompozíciójában szintén misztérium-jelenetben két selmeczbányai patricziusnót ábrázolt a kép mestere, a ki a háttér tájképi motívumait is a régi bányaváros szépséges vidékén gyűjtötte. Szépművészeti Múzeumunk ezt a festményt mint szentantali eredetű képet vette meg s alighogy kiállították, a német műtörténírók ugyancsak siettek, hogy mint Németország művészetének egyik hazánkba tévedt remekét ösmertessék. Pedig azok a hasonló tárgyú munkák, a melyekkel egybevetik, a kompozíción kívül vajmi kevés rokonvonást mutatnak ezzel. A Mária látogatását ábrázoló festmények, domborművek és szoborcsoportozatok kompozíciója ismét, közös forrásának megfelelően, Európázerte a legtöbb s a legkiválóbb mesterek ily tárgyú alkotásain a XV. században csaknem mindig ugyanaz.

Csúcsvetkőre szárnyasoltár többé-kevésbé ép állapotban Magyarországon mintegy 400 maradt ránk.

Miként külföldön, ezek nálunk sem mindig remekművek. Sőt ugyanegy oltáron is az egyes részletek művészi értéke ugyancsak különböző. Régi művészeink, mint ma a mesteremberek, népes műhelyt tartottak s alkotásaik kivitelében másod-, sőt harmadrangú segédeknek is juttattak részt. Eredeti koncepcziók miatt nem igen törték fejüket. Más mesterek sikerült munkáit, külföldi kortársaikhoz hasonlóan, minden lelkiismeretfurdalás nélkül másolták. Külföldi minták is sűrűn kerültek hozzánk s ilyen jó németalföldi minta másolata lehet az angyali üdvözet, a melyet a Szépművészeti Múzeum nemrégiben a turócmezgyei Bella templomából szerzett meg, a hova ez a XV. században valamelyik székesegyház mester műhelyéből került.

De ha valami kiválóbb f-ladat hárult rájuk, a mi mestereink is összeszedték erejüket s a misztériumokban gyökerező hagyományok korlátain belül is ugyancsak kiváló és eredeti alkottak.

Ilyen kiváló művészi alkotás az a monumentális bellehem, a melyet Lőcse város urainak megbízásából 1500 körül Pál mester faragott, a ki inntől fogva közel harmincz

éven át népes műhely élén állva, a Szepesség kívül Liptó és Árva s részben Sáros és Zólyom vármegyét is szinte elárasztotta szárnyasoltáraival.

Ezek ékítményes része a XV. század első éveiben csúcsvetkő stílus, később azonban renaissance. S a modorosságok révén, a melyek talán a szopora munka közben váltak sajátosságává, a Lőcsei Pál műhelyéből kikerült alkotásokat mind könnyű felismerni. A segédek közreműködésének erős nyomai jellemzik szárnyasoltárait mind. Valamennyi alakjában sajátkező munkája azonban a löcsei bellehem, a melyet a város urai nem templomuk számára rendeltek meg, de a városházán őriztek s nyilván csak az ott tartott karácsonyi misztériumok alkalmából állítottak föl. Hogy a Szepesség városaiban a misztériumok, ha szerényebb formában is, mindenféle divatosak lehettek, ezt régi helyszínrzaji adatok bizonyítják. A Szepességi városok utcáit felemlítő régi okmányokban nem egyszer találkozunk

Krisztus születése.

A bártfai oltár főrésze. XV. század.

a színház-utca elnevezéssel. Ez rendszerint a városháza felé nyílt, illetve ennek ama része felé, a hol a régi misztérium-játékokat előadták.

A reformáció sok jámbor hagyománnyal együtt a misztérium-játékokat is elseperte, úgy, hogy ezek emléke nemzedékek elmúltával felvidéki városainkban is sokfelé elenyészett. Csak a falusi nép, a mely hajdan alighanem csapatostul kerekedett föl a misztérium-játékok nézésére, őriztet meg ezekből egyelmást. Amint hogy a falu sok helyen még ma is hűséges megőrzője nem egy szokásnak és divatnak, a mely a városokban már emberöltők előtt idejét multa.

Lőcsén a reformáció korában szintén nyoma veszett Pál mester bellehemének. 1698-ban azonban a középkori eredetű, de 1551-ben nagyrészt újjáépített városházában, egy elveszett okmány keresése közben, az épület falainak egyik vasajtlóval elzárt rejtett üregében ismét megtalálták s minthogy a város akkor már felében ismét katolikus volt, az eseményt csodaképpn ünnepelték s a szobrokat harangzúgás közben ünnepélyes körmenetben vitték át a szent Jakab-templomba. Itt a gróf Csákyak bőkezűségéből épült barokk oltár barlangszerű mély fülkéjében állították föl az embernyi nagyságban ábrázolt téréplő alakokat: Máriát, szent Józsefet, a két pásztor, a három kicsi angyalt s minthogy egész mivoltával már nem fért bele, a hagyományos ökor és számár fejét úgy látszik levágták és a két pásztor feje fölött a barlang hátsó falára szögezték.

Hogy ezek a szobrok középtűt a Jézuska jászolban fekvő alakjával valamikor tágas félkörben szabadon állottak, erre minden oldalunkon egyforma gonddal részletezett kidolgozásuk vall. A barlangszerű nyílásban összezsúfolva csoportozatuk hatása ma vajmi jelentéktelen. Az egészséges realizmussal ábrázolt, biztos, széles kezeléssel faragott szobrok egyikének művészi kiválóságáról azonban a pásztorok kitünően jellemzett s tartásában és arckifejzésében egyaránt beszédes alakja is eleget mond.

A középkori misztériumok szereplőinek száma igen nagy volt s maguk a szerepek is bizonyos fokú intelligenciát követeltek meg a játékosoktól. Ép azért misztériumokat csak népesebb városokban adtak elő. A bártfai színlap a passzió-játékoknak pusztán egyik epizódjára vonatkozik. Krisztus feltámadására.

Részlet Krisztus születésének bártfai oltárából. XV. század.

Énekli angyalok.

Krisztus születésének bártfai oltárából XV. század.

illetve leszállására a pokol tornáczába. A szerepek száma mégis 54 volt s a kik ezeket betöltötték, a város legelőkelőbb polgárai sorából kerültek ki. Kisebb helyeken, falvakban, a XV. században is az egyházi szertartásokkal kapcsolatos felvonulások s a hívek éneke pótolta a misztérium-játékokat. A karácsonnyal kapcsolatban ezt a jámbor szokást assisi szent Ferencz honosította meg a XIII. század elején, a ki Greccio erdejében jászolt állított föl, a melyhez egy ökröt és egy szamarat kötözték s hívei élén itt ünneplte a kis Jézus születését. Ebből a jászolból fejlődött a betlehem, a melynek kultuszát a középkorban a ferenczrendi szerzetesek terjesztették s később a jezsuiták ujították föl ismét.

A XV. század betleheme a templomokban fölállított s Krisztus születését ábrázoló oltár volt. Hogy egészen apró falusi templomainkban is voltak ilyen oltárok, azt a zsegrai templom lomtárában fennmaradt szobrok bizonyítják, a melyek Mária-terdeplő alakját, szent Józsefet és a két barmot ábrázolják.

A ferenczrendiek Magyarországon a XIII. században már a tatárjárás előtt meghonosodtak, ilyformán igen valószínű, hogy a betlehem is korán terjedt el nálunk s a középkor folyamán a templomokon kívül, különösen kolostorokban, de magánházakban is fölállították. A krakói ferenczrendiek kolostorában, mely egykor a klarisszáké volt, egy XIV. századbeli betlehemből, a melyet az apácáknak Erzsébet királyné, Nagy Lajos királyunk anyja ajándékozott, két szobrocscsa maradt fenn s ezek valószínűleg hazánkbeli, magyarországi fa-

A galgóczi betlehem.
XV. század.

faragó szobrász keze alól kerültek ki. A lőcsei hatalmas szoborcsoportozaton kívül még egy XV. századbeli Krisztus születését ábrázoló fadaragványt ismerünk, a melyről valószínű, hogy nem templom számára készült, de a magánjátosság tárgya volt. A galgóczi vár közel másfél méter magas, egy darab körtefából faragott, XV. századbeli, színezett domborműve ez, a mely ma a kápolna rokokó oltárának tetején áll. Felfogását tekintve ez

a dombormű erősen elüt hasonló tárgyú egykorú emlékeinktől. Mária itt is gyermeke előtt térdepel, de nem mint az Úr alázatos szolgáló leánya, hanem mint büszke királyné, ha fején eredetileg korona nem is volt. Szent József is tele méltósággal áll helyén, emeli meg süvegét; arca borotvált, mint ez akkoriban Mátyás király udvarában szokás volt. A gyermek Jézus körül négy kicsiny angyal térdepel, mint megannyi udvari apród. Az ökör és szamar alakja hiányzik, mert nyilván mesterünk finom érzése szerint előkelő úr palotájába nem való. A háttér erdős hegy s ezen kerítéssel védett, jól gondozott serpenyű utak. Jobb felől, nyilván a budai patricziusnők viseletében, egy asszony tartja az egyik pásztor, a ki egész fesztelenséggel a kerítésre ül. Az asszony a tudós asszonyok egyike, a kiknek Krisztus születésénél az apokrif evangéliumok juttattak szerepet.

A galgóczi dombormű itt bemutatott egyéb szobraink zömével együtt az európai fadaragás XV-ik századbeli emlékei sorában is az elsők közé helyezhető. A gróf Erdődy-család hagyománya szerint ez a dombormű a galgóczi várba Mátyás király világhírű trónkárpit-jával együtt Bakócz Tamás bíbornok, esztergomi primás révén került, a ki ezt ép úgy, mint az esztergomi kálvária néven ösmert, páratlanul szép Mátyás korabeli aranyfeszületet, Corvin Jánostól szerezte meg. Igen valószínű, hogy a galgóczi dombormű betlehem valamikor Hunyadi Mátyásé volt s palotájának egyik termében, a nagy király családi körében élesztette a karácsonyi hangulatot.

A három szentkirály.
A bártfai Krisztus születése oltár predellájában. XV. század.

SHAKESPEARE GONOSZAI.

IRTA ALEXANDER BERNÁT.

I.

A költő művésze oly gazdag, hogy kincese el nem férnek egyetlen egy műformában. Korán elkülönültek egymástól az eposz, a dráma és líra formái és nagyon érdekes volna kutatni, hogy a népek fejlődése mily hatással volt a költői műfajok differenciálódására. Talán legkorábban, legelőször a népek mint egésznek magaezérése keresett művészi megnyilatkozást és megtalálta az eposzban. Az egyéniségnek a közösségtől való kiválása, vele szembehelyezkedése, tőle való elkülönülése későbbi fokozata a fejlődésnek és szülni fogja a lírát és drámát. Így lehetne a népek epikus, lírai, drámai korszakáról beszélni. Eposzt csak az a kor szülhet, melyben a nemzet közössége érzé magát és ez a magaezérése tudatossá válván, minden más érzést dominál. Innét van, hogy későbbi korszakokban is az eposz mindig a nemzetről szól, a multat éneklie meg, melynek földözése, meglevenítése, megalkotása a nemzeti érzés életföltétele. Nem nevezetes-e, hogy a mi nemzeti renaissance-unkban az epikus költészetnek oly nagy feladat jutott? Epikus korszakokban a líra és dráma is epikus színezetű, lírai és drámai korszakokban viszont az eposz is lírai vagy drámai karakterű. Az elsőt igazolja a görög irodalom története, a második a XIX. századé.

Nem akarom azonban ezt a gondolatot folytatni, részletezni, igazolni, csak annak érthetővé tételére szolgáljon az, miért dominál Shakespeare-ben, az új dráma fejlődésének telőpontján, az egyéniség lelkének föltárása. Nem véletlen, hogy nem román nép szüli az első nagy modern drámáiról, az individuum drámáiról, hanem az egyéni élet földje, az individualisztikus Anglia, a történeti fejlődés legindividualisztikusabb korszakában, a renaissance-ban. Akkor, azon a földön, és abban a költőben tárulnak föl előttünk az egyéniség, az ember legmélyebb rejtelmei, ereje és gyöngesége, töprengései és szenvedélyei, sovárgásai és különöségei, aljasságai és fenségei. Írt Shakespeare eposzt is, de ezt is drámai formában, t. i. a királydrámákat, melyek drámai formába öntött eposzok. (Epikus formájú művei nem méltatlanok ugyan hozzá, de mégis inkább iskolai gyakorlatok, melyek megérdemlik a *kitűnő* kalkulust.) Lírája is drámai formájú: Hamlet. (A szonettek is inkább stílusgyakorlatok és divatcikk; nem Shakespeare lelkének igazi lírája. Ilyen eposzt és lírát akkor sokan tudtak írni, de Shakespearei drámát senki.) Azt lehet mondani: a dráma számára ő fedezte föl az egyéniséget; azt is: az egyéniség kifejezésére ő fedezte föl a dráma műformáját. Azóta az egyéniség, a karakter, az ember velejének rajza a fődolog a drámában, melynek hiányáért nem kárpótol semmi. Shakespeare darabjainak történetét mindenünnen szedi, novellakönyvekből, krónikákból, régi darabokból, épséggel nem válogatósan, eredetiséget semmiképp nem keresve (meg se értette volna, ha ilyesmit követeltek volna tőle), csak nagy őszönével megérezvén, melyik ad alkalmat az egyéni-

ség, az ember, a lélek föltárására. Vannak, a kik azt hiszik, hogy a XIX. és XX. század drámája más, hogy új fejlődési tokon állunk, vagy legalább új felé tendálunk. Meglehet. Nagy kísérletek történtek. A romantikus dráma inkább lírai és epikai forrásokból akart meríteni; a naturalisztikus a művészeti tudást a művészeti érzés ellen fordította; a szociális érzéven a naturalizmus nagy súlyedését, rosszul értelmezte ezt a súlyedést; azt hitte, hogy erkölcsi nemes intencziók segíthetnek a drámán és rá is szorulnak a drámai formára; a szimbolisztikus dráma a maga sötétségével a kimerült idegek beteges fáradságát hirdeti. De a kik kíválnak a modern drámáiról közül, mind kiváló emberalakítók; nem filozófiájukat, nem szociológiájukat becsülik, hanem egyéniségüket és egyéneiket. Kiválóságuk és modernségük az, hogy modern életet tudnak önteni egyéneikbe. Filozófiájuk csak mint az ő egyéniségük élménye értékes. Ilyen első sorban Ibsen, ilyen Hauptmann is. A modern drámában nem lehet Shakespearet kikerülni. Csak rajta keresztül vezet az út új alakulások felé.

[Mellékesen megjegyezzük a következőket: Gorkij Éjjeli szállásában alig van valami, a mit cselekvénynek lehetne nevezni; semmi sincsen befejezve benne. Az úgynevezett *szabályokkal* merőben ellenkezik. Mégis előadása megrázó hatást tesz, mert embereket látunk, igaz, élő embereket, hallatlanul intenzív fényben, igazságban, mélységben. Sardounak legérdekesebben kigondolt drámái bonyodalmas cselekvényükkel, pompás megoldásokkal, élmés dialogusokkal olyanok, mint a rébuszok, melyek megoldásukat ismerjük, nem lehet őket még egyszer megnézni; nem lehet őket fölleveníteni. De a mely darabjaiban Sardou meg tudja szólaltatni az embert, bármily halkán és gyöngén, és van ilyen is a sok közt, azok ma is élvezhetők.

A modern színészet mindenképp rajta van, hogy háttérbe sorítja a színészt és helyébe tegye a rendezőt, a decorateur, a masiniszta stb. De mily könnyen felejtjük ezeket trükkjeit! Ellenben, a ki először látta Dusét, kit reklám nem előzött meg, a Városgigeti szinkör fabódéjában, melynek tetején át az eső csurgott az ember nyakába, Duse előadása alatt, az tudja, hogy mégis csak a színész minden a színpadon, mint az ember minden a drámában. Elismerjük a rendezés stb. nagy fontosságát; azt is, hogy ha már nem kapunk kiváló színészt, legalább legyen leleményes és megfelelő a rendezés. Legkevésbé akarhatjuk, hogy a rendezés a színésztől és írótól elmaradjon. A rendezés művészetének előtérbe tolokodása azonban a drámai művészet nagy decadence-ának legkiáltóbb bizonyossága.]

II.

A gonoszok ábrázolásában is elsőrangú Shakespeare, sőt ebben az ő művésze korszakos, mert gonoszai az első igazi nagy gonoszok a drámairódalomban. A nagy Shake-

speare-irodalom művészetének ezzel az oldalával kevesebbet foglalkozott. A gonoszok ábrázolására az összehasonlító irodalom is kevésbé ügyelt, úgy hogy a kérdés egyetemes tárgyalására mi sem gondolhatunk ezen a helyen. Annyit mondhatunk, hogy a gonosz a görög drámában jóformán ismeretlen. Bűnös emberek vannak, de a bűnös ember még nem gonosz. Klytemnastra hatalmas indítékokat említ igazolására, szerelője pedig alárendelt ember, inkább Klytemnastra bűne végett van, mint saját egyéniségénél fogva. Nagy vérontásokat okoz az ókori drámában a bosszú, de ez sem az, a mit gonoszágban értünk. A gonoszág költői ábrázolása úgy látszik, a kereszténységgel vonul be az irodalomba és a színpadra. Az tanít a szívek és vesék erkölcsi vizsgálatára, az domborítja ki az erkölcsi típusokat. Két író vizsgálta meg újabban Shakespeare bűnöseit, a német Kohler és a svéd Goll, de mindketten ép csak a bűnösöket nézték (Kohler: Verbrecher-Typen in Shakespeares Dramen. Goll: Verbrecher bei Shakespeare. Vorwort von Prof. Dr. Franz v. Liszt, ford. Gerloff. Mindkettő évszám nélkül), inkább jogi, mint erkölcsi szempontból, mert hiszen Verbrecher-eknek nézik Brutust és Cassiust, Macbethet és Othellót. Ez a jogászai szempont a jogászokat érdekelheti; irodalmi és esztétikai szempontból kevésbé értékes. Othello ö. III. Rikárd is ö. mindkettő jogi szempontból gyilkossággal vádolható, de az elfogulatlan érzés nem engedi, hogy egy kategóriába sorozzuk őket. Othellóban eszünkbe se jut, hogy a mór súlyosan vétett a tételes törvények ellen is. Gonoszon itt első sorban azt az embert fogjuk érteni, a kinek a rosszban öröme telik, a ki a rosszat a rossz kedvéért teszi, a ki másokban szeret kárt tenni, mert mások, vagy a ki nem bánja, ha másokat bánt, csak ő neki legyen haszna belőle. A kit pillanatnyi indulat, vagy szenvedély, vagy szükség hajt a bűn útjára, még nem gonosz.

Brutus megöli Césart, de haza- és szabadságszeretletből, tehát a legnemesebb motívumokból. Talán tévedett, tévedett föltevéseiben, céljaiban, de őszinte, igaz lélek volt. A gonosznak a *céljai* elvetemedettek. Mindnyájan gyarló emberek vagyunk és egyikünk se állhat jól magáért, hogy minden körülmények közt meg fogja övni lelke tisztaságát, nemességét. Beállhatnak körülmények, jöhetnek motívumok, melyek ellentállásunkat megtörik. Ilyenkor az ellentállás nagysága erkölcsi értékünk mértéke. A gonosznak az akaratát gonosz, ő nem akar ellentállni. Jagó egy pillanatig sem áll meg pokoli útján. III. Rikárd sem. Macbethnek nagy küzdelmet kell vívnia maga magával, Othello hiszi, hogy szent joga van a gyilkossághoz, ki fogja őt gonoszának, vagy gonoszlevőnek mondani? A gonosz mások ellen van, nem szükségéből, hanem kedvtelésből. Örül, ha másnak baja esik; ezért mondjuk rosszindulatúnak, rosszakaratúnak; örül, ha másnak bajt okozhat és nem igen habozik, legfőlebb, ha fél. A gonosz utálja, gyűlöli,

fordított tisztele, mint a gyűlölet sokszor magából kikelt szerelem. Jagó az egyetlen jókedvű, vidám gonosz. A Jagók ritkák mint megvalósult határértékek, de nagyon sok ember hajlik Jagó felé, kapott egy-két csepp vért Jagóból. Ebben van az ő nagy jelentősége. Jagó nagy denunciációja az emberi természetnek. Vannak Jagók, mondja a költő, keserű mosolylyal, a mint vannak Gonerilok és Regánok, az emberi természet nagy szégyenére. Az ügyes gonoszoknak Jagó a legfinomabb kivonata. Ő az őstörzs, valamenynyien többé-kevésbé tőle származnak. III. Rikárdot Shakespeare hősokeket teremtő korszakában alkotta; Jagót tíz évvel később, legértetlenebb korában, emberismeretének és emberformáló művészetének magaslátán. Minden keserűségét és furcsaságát, emberismeretét és művészetét mintegy koncentráta ebben az alakjában.

Jagó a legszörnyűségesebb módon megrontja Othellót és Desdemonát minden igazi ok nélkül, hacsak nem oknak nézzük, a mit előbb a gonoszság lényegének mondtam, ok nélkül gyűlölni és rosszat tenni, a rosszban való érthetetlen öröm miatt. Jagó mondja ugyan Rodrigónak, hogy gyűlöli Othellót, mert nem őt nevezte ki hadnagyának, de Jagó nem becsvagyó, semmi sem mutatja, hogy az volna, nem is úgy jár el, mint a ki becsvagyót akarná kielégíteni, mert hiszen akkor elég volna, hogy Cassiót lerészegítse és ezzel letételét kieszközölje, egy lépéssel se szabadna tovább menni, mert azzal maga magának árt. Felbőszíteni Othellót, esztől megfosztani, vészbe dönteni: hogyan segíthető ez elő az ő becsvagyó terveit? Ilyenekről szó sem lehet. De bosszú se kergetheti. Miért állna bosszú? Mellőzéseért? De akkor módfelel becsvagyónak kellene lennie, a mellőzésnek pedig a legigazságtalanabbnak és ezt semmi sem mutatja, mert hiszen Othello szereti, derék embernek tartja, föltétlenül bízik benne, ilyesvalamiért csak nem lehet ily szörnyű bosszút állani. De Jagó valami szót ejt arról, hogy Othellónak bűnös viszonya volt az ő, Jagónak, a feleségével. A féltékenységnek vannak ily szörnyű bosszúforradalmi. De Jagó nem szerelmes nejebe, nem szerelmes Desdemonába sem, ámbár a gazficzko persze nem idegenkednek a gyönyörű nőtől, és különben is az egész gyanút csak kigondolja. Semmit se tud. Ha pedig valamit tudna, nem bánna. Törődik is az bárkivel és bármivel. Semmi képzelhető oka nincsen a gonoszságára. Még irigynek se mondható, a szó közönséges értelmében. Nem akarja azt, a mi Othellóé, inkább nem akarja, hogy Othellóé legyen; hogy Othelló boldog legyen, azt nem bírja elviselni.

Ily gonoszsághoz, hogy teljes legyen, ész kell, furfangos ész. Mert ha Jagó nyíltan föllépne Othelló ellen, ez összetörné. De Jagó mint ember a senki, kis zászol, jelentéktelen

ember, ész nélkül pedig gonoszsága erőtlen, sikertelen, ostoba, nevetségos volna, mint pl. Kalibané. Kaliban is csinál tervet Prospero megrontására, de oly ostoba tervet, hogy nevetünk a terven, egy csöppet se féltjük Prosperot és előre örülünk Kaliban teljes kudarczán. Fájdalom, ki kell mondani, hogy még a gonoszsághoz is ész kell, sőt hogy nagy ész nélkül nincs igazi gonoszság. Rikárd is szerfölött eszes, máskülönbén ez a kis püpos: varangyos béka volna, Kaliban-féle alak. Jagó közönséges, mindennapi ember, nem Übermensch-féle, csak Mensch, de esze és gonoszsága által mindenkifölött félelmetes.

Jagó esze nem abban nyilvánul, hogy tervet főz ki Othelló megrontására. Ez a terv elég jó terv, közepes terv, annyit ér, a mennyire érvényesül, legjobb tulajdonsága, hogy a körülményekhez alkalmazkodik. Othelló öreges ember, fekete ember, mindenkiben, csak épen magában nem nagyon bizó ember, a ki alig érti, hogyan lehetett a gyönyörű, fiatal, szép, fehér Desdemona az övé. Ez fogantyúkat szolgálalt. Féltékenysége kell tenni. Mily könnyű az! Milyenek a velencei nők! Azután Desdemona megcsalta atyját a mór kedvéért, könnyen megcsalhatja a mórt más kedvéért, pl. Cassió kedvéért. A mór nem tud velencei formáságokhoz, fufangokhoz, azt könnyű elbódítani. A többit a sorsra kell bízni, okos ember föl tudja használni a körülményeket. Ez nem valami körmönfont dolog, minden novellaíró különbeket tud kitalálni, de Othelló megrontására elég jó ez is. Cassió belekeverése a dologba fufangosabb, de Cassiót bele kell keverni a dologba, mert más gyanúsítható ember nincsen kéznél. Fontosabb a terv keresztülvitele. Jagó nagyszerűen tud Othellóval beszélni és gyanút kelteni benne, czélzásokkal, töredékes mondatokkal, látszólagos kitérésekkel és egyéb ilyfajta mesterségekkel. Igaz, hogy velencei ember nem mezt volna lépre, az egyszerűen kifosztotta volna Jagót, vagy vesszőt futtatott volna vele a táborba, ha ugyan ez az ily esetekben nagyon czélszerű büntető módszer ott ismeretes lett volna. De az a Jagó okossága, hogy ismeri Othellót.

A legnagyobbyszerű vonás Jagó rajzában azonban nem ez, hanem hogy Jagó mikép tudja Othellónak és mindenkinek bizalmát megnyerni magának. Rikárdtól óvakodhattak volna az emberek, mert tudhatták volna, hogy komédiázik és tud komédiázni. De Jagó úgy komédiázik, hogy senki sem sejtli. Jagó a *goromba szókimondó embert játszása*, a jovialis ficzkót, a ki mindenkivel jóban van, a ki a becsületes nyíltságnak majdnem áldozata. Mindenki *honesto* Jagónak, becsületes Jagónak nevezi, Othelló, Desdemona, Cassió, Rodrigó; ki tesz föl róla rosszat: még saját neje sem, ámbár ez ismerhetné, csakhogy szegény ép oly korlátolt eszű, mint hű, úgy, hogy hűsége nem sokat használ Desdemonának. Jagó maga mondja magáról:

Ha undok bűnét ránk akarja kenni
Az ördög, ily kegyes pofát mutat.
Mint én.

Ez az ő ereje. És az is, hogy ő maga igen nyugodtan tudja, hogy ő milyen. Itt lelki furdalásról vagy ilyesmiről egyáltalán nincsen szó. Midőn Emilia, Jagó neje, Othellónak egyik féltékenységi kitérése után azt mondja:

Én fogadni mernék,
Hogy valami gaz, cselszövő, czudar
Ki hivatalt vadász és kétszinkedik
Gondolta ezt ki. Veszszek el, ha nem,

Jagó azt feleli:

Fie there is no such man: it is impossible.
(Ily ember nincs, az lehetetlen.)*

A mit Jagó tesz, oly hihetetlen, hogy senki nem gyanúsíthatja. Ilyesvalami általában lehetetlen és legkevésbébbé Jagó képes rá. Hogy ezt a szint tudja magának adni, ez az ő főereje. A becsületességet ismerni, takaróul használni, gaztettek elkövetésére, a becsület álarczában a becsületet gyilkolni legfőbb csúcsa a gázságnak. Ennél több nem létezik. Több erővel, következtelenséggel és eleven-séggel egyik alakját sem rajzolta Shakespeare.

VI.

Élte végén megírta a Vihart, melyben sok akkordja költészetének újra fölhangzik csöndes harmóniában, mint valami szelid bánatú zene holdsütötte tájakon. Prosperot megfosztották trónjától, mint Leart, saját öcsce vette el országát és kikergette rozoga bárkán nyílt tengerre. De Prospero nem esik kétségbe, leányával kis paradicsomot teremt magának egy elhagyott szigeten Ariel és Kaliban segítségével, kiket varázsművészetével szolgálatába kényszerít. Itt az emberi karaktervonások határértékei külön szimbolikus alakokban öltönek testet. Ariel a légiés, az égi, a jó szellem, Kaliban a szörnyeteg, a gonoszság ereje, kit az emberi ész a jónak hatalmába hajl. Minden jól folyik, míg idegen emberek nem kerülnek a szigetre. Mialatt Miranda és Ferdinand Romeó és Julia édes ritmusát halvány álomként idézik föl; az új emberek részegsége lázadásra bírja a buta gonosz Kalibant. Ki tudja, mi történnék, ha az emberek nem volnának még butábbak, mint Kaliban! Így Kaliban póru jár. A gonoszság mint emberfölötti ember, vérbe fulasztja az emberiséget és maga is vérbe fül; a gonoszság mint emberalatti ember, póru jár és még felhasználható a kultúra czéljaira. Veszedelem csak egy van a világon: Jagó, a gonoszság princípiuma, a kultúra szülőltje, ki esküdt ellensége legdrágább javunknak, az emberi jószágunk. Shakespeare ezt nem programmszerint írta, de nagy emberi lelke az emberiség legveszedelmesebb ellenségét minden formájában leálczázta.

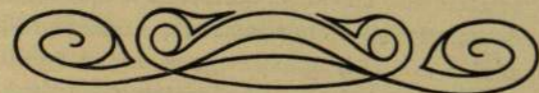
* Szász Károly: Ej, az lehetetlen. Ki is volna itt?

Szilágyi Lajos festménye a Szepintézeteti Múzeumban.

A WENHASTONI MALOM.

A Franklin-Társulat nyomdászati részlegének készítésénél.

ARANYOS ÖREGEK.

Vigjáték egy felvonásban. Irta MÖRICZ ZSIGMOND.

SZEMÉLYEK:

A néni — — — — — Blaha Lujza
 György bácsi — — — — — Hegedűs Gyula
 Miska bácsi — — — — — Szerémy Zoltán
 János bácsi — — — — — Vendrey Ferencz
 Leány — — — — — Lenkeffy Ilona
 Fiú — — — — — Kemenes Lajos

Történik ma. Egy szép őszi délután a kertben, a százados hárs alatt.

Először került színre a Vigszínházban, 1911. nov. 26-án, a Nyugat által rendezett matinén, a fenti szereposztásban.

ELSŐ JELENET.

(A kertnek egy igen kicsiny részlete. Csupán annyi, a mennyit a százados nagy hársfa betakar. A nagy fa ágai elnyulnak szélesen, alatta egy kerli asztal három kerli szék s egy lóca van. Magas bokrok kerlik a hisded lért. Minden levél színes; piros, sárga, barna színek roppant változatos lömege. A földet vastagon borítja a lehullott falevél s a leghebbebb szélvívásra sűrűn hull a levél a fáról. A kis léren át víz hereszül balról, jobbra. Középen a bokorgyepün szintén át van s az jobbra-balra úgy vis, hogy még látni a bokrokon át az elmenőt. A távolban őszi hegyek látszanak. — A kis léer üres. Egyszerre szél süvít át a lombok közt s vastagon szakad le a falevél. Minden ág megmozdul, minden levél megreszket, s szép sárga levelek perdulnek alá, sűrűn. Távolról, balról, a ház felől zongora hallik; valami új operette keringőt játszanak.)

(FIÚ, LEÁNY.)

LEÁNY (kicsőke, igen fiatal azőke gyermek, fiáson, kényesen menekülve bepecdál): Hagyjon kérem! Hagyjon kérem!

FIÚ (fiatal, kis modernkedés fogászfű): Szépen hagyom!... Épen mikor senki sem lát!

LEÁNY: Viselje magát tisztességesen!

FIÚ: Nem vagyok én egy hetven éves öreg bácsi, hogy udvaroljak! Elég, ha fenn a házban úgy viselem magamat, mint egy biedermeier alak!

LEÁNY: No bizony, tanulhatna az öregektől.
 FIÚ: Á, fiatal nekem egy ilyen öreg! Tudja én már budapesti csibész lettem! Majd ki-nevelem magát is!

LEÁNY: Ó a rongyos! Még csak két hónapja, hogy felment az egyetemre és már is úgy beszél, nem lehet érteni!

FIÚ: Mert jó társaságba járok, nem elmaradt öregek közt vagyok, hanem csupa modernek közt, a kik nem azt mondják unalmasan, hogy aímád az angyalom! Hanem azt, hogy: ebukik rám egy kis tyúk!

LEÁNY: Gyönyörű!... Rázzon inkább egy almát!

FIÚ: Azt már igen! (Gyerekesen felkapja az almarészó tudat, a mely épen oda van támasztva a fához s megrázza az ágat. A falevél sűrűn hull.)

LEÁNY (kitérje kezzeit s felfojsa a leveleket): Aranyeső!...

FIÚ (felszal a fára): Nocsak! Gyerünk csak avval az almával!

LEÁNY (nevet): Hát a budapesti modern urak a hársfáról is tudnak almát rázni? Gratulálok a tudományához! (Nevetve elszalad középen jobbra.)

FIÚ: Azt hiszi nagyon restellem magam! Hisz ez egy trükk volt az egész! (Nevetve, e után.)

MÁSODIK JELENET.

(MISKA bácsi, JÁNOS bácsi.)

MISKA (báztól jönnek): Ez mégis csak sok!... Ez nem egészség!... Látni, hogy szerelmeskednek a fiatalok!

JÁNOS: Á, barátom, kellemes látvány az! Kivált mikor így jól beboroz az ember és kijön szellőzni! Egész felpezsdül tőle a vérem és úgy bizserél a poézis, hogy magam is valami szerelem vágyat érzek!

MISKA: Szamárbeszéd! Fenét a poézis!... Egészen más bizserél... Ha rajtam állana, törvényt hoznék, hogy öregeket ilyen perverz látványokkal ne izgassanak! Egy fiatal fiú, meg egy fiatal lány együtt! Hisz ez az igazi élő pornográfia! Kész veszedelem látni is!

JÁNOS: Ugyan édes barátom, nincs már ebben mi ránk semmi veszély! Poézis biz az egész! Kínálhatsz a jóllakottnak olyan beafsteket, hogy...

MISKA: Jóllakottnak! Hát ki lakott jól! Ép az a bökkenő, hogy én nekem még ma is kell az asszony! (Csendesén, sétálva jönnek előre. Öregek szokása szerint minden szónál megállanak és úgy vitatkoznak, szembe fordulva, aztán megint tovább lépnek, a kerli székekhez közelre. Itt Miska bácsi már leül.)

JÁNOS: Köll, köll, de mire köll! (Széket vesz.) Hát persze, hogy jól esik egy szép asszonyt látni! (Leül.) Színét!... Szagát!... Ízét!... A barátom, az öreg vizsla passzióból állja a

vad nyomát s az az igazi, mert az már érdekes nélkül teszi! (Pipát vesz el.)

MISKA: Eh, bolond beszéd!... Nálam nem fogott el a kívánság!

JÁNOS: A kívánság!... (Pipájával babrál, kórtolja, kórtolja.) No még csak a kék, hogy még az is elhagyott bennünket! Hát legalább étvágyunk legyen, ha már nem is tudunk enni!

MISKA (felpattan a fészkelődik a székében): No hát csak nézd a terített asztalt! Az nekem nem elég!... Tudod ma is mi volt az első gondolat, mikor Paksy Katát odabenn megláttam?... Negyven év után!... Negyven év!... Mintha nem is lett volna!... Úgy elrepült, mintha, mintha ma is az volnék, a ki ma negyven éve... Hát barátom, az volt az első gondolat, (az asztalra csap tenyérral) hogy ezt az asszonyt feleségül veszem!

JÁNOS (meglepetve): Neked is?...

MISKA: Micsoda neked is!

JÁNOS: No látod öregem! Az emberi ész, az mind egyformán van megszerkesztve! Jól van, te mégis legény ember vagy, mert hát két feleséged meghalt, a harmadiktól elváltál, hát természetesen, hogy mikor a hajdan-kori ideálunkat most negyven év után, őt is szintén, mint aranyos, szép, kedves, özvegy asszonyt megláttad, az volt az első gondolatod, hogy ha akkor nem sikerült, most elveszed! De én barátom, én, a kinek feleségem van és kilenc gyermekem, és tizenkét unokám! Hogy én hogy jövők ilyen gondolatra! Pedig szavamra, nekem is az volt az első gondolat, hogy ezt az asszonyt feleségül kéne vennem!

MISKA: Kéne!... Meg se látszik rajta a negyven év! És belőlünk mi lett! (Felemeli a szakállát.) Ekkora szakáll!... Mikortájt érte párbajozgatam, még nem volt bajuszmom! (Köhög.) És ekkora aszthma! (Köhög.)

JÁNOS (teljes kényelemmel nézi Miska bácsit): Hát belőlem barátom, mi lett! Milyen voltam én! Vékony, mint egy plajbász! és olyan verseket költöttem, hogy az agaram is szűkölt, ha elszavaltam! De azért én nem szégyeltem magam!... Utóvégre is, mi történt velem? Zöldfülvű tacsók voltak és most tiszteltreméltó egyéniség! Megformásodtam, ennyi az egész! Bajusz, szakáll megnőtt, a haj elment! Szóval megszépültem. Ez csak nem szégyen! A feleség a nagy szégyen! A feleség a hiba! Az én áldott sátrafám, a ki kilencet szült nekem, — egymás után! És a hányzor megszaporodott, egy fokkal mindig rosszabb ördög lett... Hajaj! Ez a bontóok!

MISKA (nem is figyel rá, az óvatosságot elől a meggyújtotta): Hát János... Mit gondolsz, ha megkérném, hozzám jönne?

JÁNOS: Hát te mit szólna rá, hozzám eljönne?

MISKA (nézi, aztán elmosolyodik): Hozzát?

JÁNOS (színtén nézi a kineveti): Vagy hozzát?

MISKA (ingertelenen): Mit nevést rajtam?

JÁNOS: Hát te én rajtam?

MISKA: Én legalább szabad vagyok!

JÁNOS: Ugyan öregem! ha Kata azt mondaná, hogy: János, én a tied, te az enyém... Biztosítalak, hogy elválnék a kedves nőmtől a legnagyobb kéjjel!... Én ép úgy házasodhatom, mint te!

MISKA (nézi, aztán nyugodtan felnevet).

JÁNOS (színtén visszanézi a megelégedve nevet is).

HARMADIK JELENET.

(Voltak, György bácsi.)

György (jön, melankolikusan. De botca támaszkodva s igen keservesen lép, megáll, elnézi őket): De jó kedvetek van, barátaim!

MISKA: Mer van.

JÁNOS: Mer nincs!

MISKA: Na hát az már bizonyos, hogy reked asszony ez az asszony! Negyven év után

megjelenik, pirosan, ropogósan, kíváncsan, mintha mindjárt nőfára gyújtana!... Milyennek kell lennie! hogy ez a hájbálvány arról ábrándozik, hogy ő elvenné!

György: Te?!

JÁNOS: Még te beszélsz, te kehes, nem te találtad ki. Ő akarja elvenni mindenáron!

György: Te is?!

MISKA: Én, az más!

JÁNOS: Én! Az is valami!

György: Már pedig édes barátaim, csak tegyetek le az ilyen együgyű, ostoba, korotokhoz nem illő bolond ideákról! mert...

MISKA: Mért?

JÁNOS:

György: Mert én veszem el!

MISKA (egyészetre felugranak): Micsoda!

JÁNOS:

György: Én!

MISKA: Majd elvált!

JÁNOS: Majd meglátjuk!

György: A jussomat többet senkinek sem adom oda! (Leül.)

MISKA: Jussodat! Ép ott szerettem a magamét, a hol te a tiedet!

JÁNOS: Én is, én is! Azért, hogy én csak poéta voltam: most negyven éve én is egyike voltam, a Paksy Kata öt lovának! Édes barátaim én a magam részéről most már körömszakadtáig ragaszkodom a magam jogaihoz! Á, én tettem híressé annak idején a Paksy Kata ötös fogatát a verseimmel! Egyformán jogunk van mind a hármunknak, mert a két szegény boldogult barátunk természetesen ránk hagyta a jogait! Szó sincs róla, hogy én a magaméról lemondjak! Hát jól van versenyzünk s a kit választ... az viszi el a pálmát most is, mint akkor!

MISKA: Jól van, versenyezzünk!

György: Édes barátaim. Olyan kevés időtök van hátra. Ne kívánjátok, hogy még azt is megrövidítsem! Ilyen tisztos szakállal, ilyen imponáns formával csak nem fogtok ugrálni, mint a gyerekek! Érett észszel beláthatjátok, hogy erre az asszonyra joga senkinek sincs, csak nekem!

MISKA: Érett észszel! Kikérem magamnak! Nekem nincs éretl eszem!

JÁNOS: Asszony dologban persze nekem sincs! Mert különben van!

György: Ugyan, hisz mind megházasodtunk!... Hát jól van, nem irigylem, nem bántalak érte, bár annak idején megfogadtuk, hogy a ki meg nem kapja Paksy Katát, nőtelen marad!

JÁNOS: Bár megtartottam volna!

György: Annál jobb, hogy megszegették! Én megtartottam! Negyven évig bujdostam a pusztában. Éltem, mint a kiveri farkas! Vonítottam, mint a sakál, magamban. Vándoroltam, mint a zsidók, étlen-szomjan, ideje, hogy bejussak az ígért földre!

MISKA: No, neked is hullott manna az égből!

JÁNOS: Hja, a nőtelen élet úri élet, a házas élet, kutya élet!

György: Akkor mit vágytok rá!

MISKA: Megszoktuk, mint cigány az akasztást!

György: Ne kívánjátok, hogy szétmarcangoljalak benneteket! Hát ezért szenvedtem én negyven évig, hogy negyven év múlva még csak be se lássák az emberek, mit tettem!

MISKA: No ez igazán nagyszerű, hogy ez itt felhánnya, milyen jó dolga volt! Barátom, velem ne beszélj lóhátról! Én három asszony jármát viseltem el! Mit értesz te ahhoz!

JÁNOS: Semmit! Fogalma sincs róla, milyen szívós az asszonyi iga! Én negyven év alatt egyet sem bírtam elnyúzni!

György (felül): Ne igazságot engem! Nektek tréfa, nekem halál!

MISKA: No ez igazán egyszerű, hogy ez itt felhánnya, milyen jó dolga volt! Barátom, velem ne beszélj lóhátról! Én három asszony jármát viseltem el! Mit értesz te ahhoz!

JÁNOS: Semmit! Fogalma sincs róla, milyen szívós az asszonyi iga! Én negyven év alatt egyet sem bírtam elnyúzni!

György (felül): Ne igazságot engem! Nektek tréfa, nekem halál!

MISKA: No ez igazán egyszerű, hogy ez itt felhánnya, milyen jó dolga volt! Barátom, velem ne beszélj lóhátról! Én három asszony jármát viseltem el! Mit értesz te ahhoz!

JÁNOS: Semmit! Fogalma sincs róla, milyen szívós az asszonyi iga! Én negyven év alatt egyet sem bírtam elnyúzni!

György (felül): Ne igazságot engem! Nektek tréfa, nekem halál!

MISKA: Nahát nekem élet! Mit akarsz! Egy asszonyt azzal akarsz meghódítani, hogy elmondod neki, mi mindent szenvedtél érte! Ez is csak egy ilyen megrögzött bogaras agglegénytől telik ki! Én azt mondom el neki, mit ígérhetek! Már pedig csak vessen össze kettőnkét akárki, melyikünk válik be jobban férjnek! (Lengeti a szakállát.)

JÁNOS (színtén felül, mutatja magát): Negro, barátom, tagadom! A tekintély nem a szakállban van, hanem a természetben!

György (egy lépést közeledek hozzájuk, botca támaszkodva nagyot sántít): A ki elem áll elgázolom!

MISKA: Sánta ló!

György (elindul): Kehes ló! (Megy.)

MISKA: Mi!

György: Ezt! (Kazdógást mutat.)

MISKA: Gilt! Ez lesz a kilenczedik párbajom Paksy Katáért!

György (kimegy jobbra, a szin sarkáig): Kehes ló!

MISKA: Sánta ló!

JÁNOS: No ez szép párbaj lesz!

MISKA: Hisz ez bolond! Futó bolond! A megszaradt agglegény olyan is, mint a pártába szikkadt szűz! Hozzám meri hasonlítani magát! Hát nem olyan vagyok én, mint egy pátriárkha! (Ünnepélyesen el középén a jobbra fordul.)

JÁNOS (egyedül): Hát bizony haszontalan vének vagytok mindaketten. Szó köztünk maradjon, más férje annak az asszonynak nem lehet csak én!... No de várjatok, mire ti észbe kaptok én már meg is kérem! Megálljatok csak, kisül az igazság, hogy az első az elsőség! (El.)

NEGYEDIK JELENET.

(Fü, LEÁNY.)

LEÁNY (középen jönnek, jobbról kanyarodva be. Figyelnek, leskelődnek az öregek után): No modern úr, mit szól az öreg bácsikhoz!

Fü: Látja, azért irigylem őket!

LEÁNY: Irigyli!

Fü: Borzasztóan irigylem! Bennük már lehült a szenvedély, őket nem kínozzák a mi fiatalos ostobaságaink. Itt van János bácsi, a nyugodt bölcs, Miska bácsi, a méltóság, Gyuri bácsi, a heros! Mit nekik az élet, a szenvedés, a harag, a düh, az irigység, ez nekik mind tuti!

LEÁNY: És ők már nem szerelmesek?

Fü: Szerelem! Az nekik nimol!

LEÁNY: Istenem, ők nyugodtan alusznak éjszaka?

Fü: Ók? Úgy teszik magukat ágyba, mintha egy szent dolgot tennének éjszakára tokba! És még nyugodtan se aludjanak?

LEÁNY: Nézzé, jön a néni!... Mlyen szép!... És milyen jó neki, hogy olyan gondatlanul sétálhat!... Hogy illik a szép őszi bokrok közé...

Fü (egyre közeledek simul a lányhoz): Csuda szép! (Megéleli.)

LEÁNY (fjedten, kiálányos ténnyel fordul ki a karcjai közül): Jaj Istenem!... Elment az esze!

Fü: Csak ne igazassa magát! Ah, mikor lesz maga olyan nyugodt, mint a néni!

LEÁNY: De hagyjon békén! Fűtülök magára! (Elszalad a néni elé, a ki ebben a perczen jelenik meg a középső fasokban.)

Fü: Ajjaj!... Kiszíthand!

ÖTÖDIK JELENET.

(Voltak, a NÉNI.)

NÉNI: No gyerekek, megriasztottalak! Mit csináltak itt bogarak?

Fü: Gyönyörködünk a szép természetben! A szép őszi természetben!

NÉNI: No abban én is segíthetek! (Leül.)

LEÁNY (felségíti a néni kendőjét, míg az leül): Néni édes! Kérem. Azelőtt is ilyen szép volt az ősz? (Lelepeddik mellé belüli a lócaáca s az asztalra könyökölve, hízelve néz fel rá. Mindaketten belüli vannak a lócaán.)

NÉNI: No de furcsa kérdés!... Biztosan ilyen szép volt!... Tudom is én... Mért ne lett vón ilyen!... De igazán olyan furcsa, mintha az én gyerekkoromban nem is lett volna ősz! Csak tavasz, mindig tavasz!

Fü: Az élet optikai csalódása!

NÉNI: Hát bizony az!... Ti is így fogtok emlékezni erre az időre! (Csónd, hullanak a falevelek, a néni kinyújtja a kezét s engedti, hogy rá eshessen a levél.) Mennyi ilyen csodás éri az embert! A távoli hegyeket nagyon jól ismerem, de az arczokon bizony eltévedek! Végig megyek ma is az utcán. Mintha valaha mentem volna! Szembe jön egy kis fruska: Nini, kiáltom hisz ez a Mina!... Az ám! A kis lány háta mögött topog egy haragos, és öreg mámi: az volt a Mina! Uram bocsá, még a szememet is megdörzsöltem, nem boszorkányság ez? Nem biz a! Az én Mina barátom nagymama, mint jó magam! Így kell nekem észrevenni, hogy megvénültem!

LEÁNY: Ó dehogyan édes néni!

Fü: Na hát a néni kívétel! A néni nem vénül meg soha!

NÉNI: Kis hízelgők!... Csak a többiek ne vénülne nek legalább olyan gyorsan! De mégis, ha az ember olyanokat lát, vénasszonyokat, mindjárt magára következtet, hogy tán én is olyan vagyok, csak nem látszik!

LEÁNY: Jaj de érdekes!

NÉNI: Dehogyan érdekes fiacskám, inkább nagyon szomorú!...

NÉNI: Itt az ősz! Mindenből csak azt érzem, hogy itt az ősz!

LEÁNY: Hiszen olyan aranyos a néni!

Fü: Legszebb évszak az őszi!

NÉNI: Igen bizony, ha a tavasz találkozik az őszszel! (A leányra mutat.) De ha az ősz nézi az ősz (magára s a természetet mutat), akkor a két öreg nem összevetet, hanem összesír!

LEÁNY: Azért mégis gyönyörű az ősz, mint a néni!

NÉNI: Ó fiam, ezt a szót egy nőnek csak a gavallérja mondhatja sértés nélkül!

HATODIK JELENET.

(Voltak, János bácsi.)

JÁNOS (baltól belopózkodik s öccsével vácsap a szőve): Hát mondom én! Gyönyörű és gyönyörű!

NÉNI: No nézd ezt a csunya fiút! Nem kilesett! Még verse tesz bennünket!

JÁNOS: Hát még emlékszik rá, hogy verseltem!

NÉNI: No hát persze hogy emlékszem! Mintha tegnap lett volna! Óh jobban emlékszem azokra a dolgokra, mint a maiakra.

JÁNOS (dúgva a nénihez, ezalatt a fiatalok is össesűgálnak): Küldje el a gyerekeket, nagyon fontos dolgot akarok mondani! (Fenn.) Hát bizony eltelik az idő! (Újra esendően.) Küldje el a gyerekeket, nagyon fontos dolgot akarok mondani! (Fenn.) Én se hittem volna most negyven éve, mi lesz ma. (Int, hogy a gyerekeket küldje máz el.)

NÉNI (mosolyogva fejet csóvál): No gyerekek, János bácsi azt mondja, hogy valami borzasztó fontos dolgot akar nekem mondani, hát nem muszály nektek itt unatkozni az öregek közt! Eredj fiam, mutasd meg a gavallérodnak a tavaszósz virágot!

LEÁNY: Tavaszósz virág! Mi az?

NÉNI: Ó te fruska! Az, a mi tavasztól őszig virul! (A föltébe sűgja.) A szerelem!

LEÁNY: Ó néni! Azt mi nem ismerjük!

Fü: Mi az? mi az? Majd én kivallatom!... No! már megint én vagyok alól! Oda a nagy fölénység! Már újra én járok utána!... (Elkullsg.) No ja, ilyen egy modern nimolista.

HETEDIK JELENET.

(NÉNI, JÁNOS.)

NÉNI: No mi az a fontos dolog János!

JÁNOS (cemeget az ajka, a keze, úgy van mint egy kis diák, ha azecelmet akar vallani): Nagyon, nagyon fontos! A legfontosabb az életemben! Hát nézzen rám, nem látja, nem érzi Katicza nagysád, mit akarok mondani! Nem sűgja meg a szíve Katicza kisasszony!

NÉNI: Már még kisasszony! Talán inkább anyámasszony!

JÁNOS: Nem, maga nekem az, a ki tegnap volt! Látja, a szemem elhomályosult, és én egyszerre elfelejtettem mindent, a mi azóta történt és úgy érzem, mintha tegnap délután találkoztunk volna a lugásban és az a negyven év, a mi közbe került, az egy hosszú éjszaka volt, valami nehéz, elfelejteni való éjszaka! Annyi a különbség, hogy reggelre a tegnapi szűk ruháimat nem lehetett többé, sajnos, felvenni, és a tegnapi kis alak helyett egy ilyen figurává lettem!

NÉNI: Az semmi János! Maga ma is nagyon kedves ember!

JÁNOS: Igazán! (Felül.) Tetszem magának? Hát mondja, mit szól hozzám? Az alakomhoz!

NÉNI: Óh egek, hát mit szólnak? (János megfordul előtte.) Hát bizony János, egy kicsit — nagyon megfűfűsödött!

JÁNOS: Ez az egész?... Hisz az nem baj!

NÉNI: Nem. Nem nagy baj!

JÁNOS: De hisz akkor én, én akkor egyszerűen kimondom! Katicza nagysád, én egyszerűen bevallom! Edes Katiczám, én imádom magat (tédre esik), legyen a feleségem!

NÉNI (felugrik): János! Az istenért álljon fell!

JÁNOS: Nem én, míg meg nem ígéri, hogy a feleségem lesz!

NÉNI: Jézusom, ez az ember meg van háborodva! Ha valaki látná!

JÁNOS: Én nem bánom, ha az egész világ látja is! Az én szerelmem akkora, hogy annak csodájára járhat a világ!

NÉNI: De ember! Hát hova beszél! Hisz magának felesége van!

JÁNOS (megdöbben s elhallgat, kissé elszontyolódik): Az igaz! De attól elválok!

NÉNI: No még csak az kén! Hát én vagyok az a csábító szíren, a ki elcsábítja a vén trottyokat! Egész életemben tisztességes asszony voltam, nem kezdek új mesterséget!

JÁNOS: Vén trotty! (Előszárgedve térdel tovább.)

NÉNI: Talán bizony fiatal dalia! Mit szól ehhez a felesége!

JÁNOS: Nekem nincs feleségem!...

NÉNI: Mán még letagadja!

JÁNOS (lemondóan, csaknem sívva, csüggedten): Az nem az én feleségem! Az egy rossz álom!

NÉNI: No bizony csak köszönje meg azt az áldott lelket! Egy kicsit sokat beszél az igaz, de meg lesz rémülve, ha megtudja, hogy ezen a vizes földön ennyi ideig térdel a drága ura! Még náthát szerez!

JÁNOS (a tenyérbé temeti az arczát): A tegnapi lugas... meg a mai!...

NÉNI: Mihály! Mihály! Jöjjön csak...

NYOLCZADIK JELENET.

(Voltak, MISKA.)

NÉNI: Ennek a szegény embernek valami baja van! Csak kapja magát és itt térdre esik nekem, hogy legyek a felesége!

MISKA: Ó a gazember! meg akart előzni! Na most! Állj fel, ha legény vagy! Úgy-e könnyű letérdepelni, de nehéz felállani!... (János felül a székbe, bizony nem könnyen, de igen szomorodott a szívevel.) Én adtam ennek ezt a bogarat! Én beszéltem róla baráti bizalommal, hogy mikor magat megláttam, Katám, mindjárt az volt az első gondolat, hogy én magat feleségül veszem!

NÉNI: No még egy!

MISKA: Még itt vitatkozik velem, hogy ő csak épen nézni akarja a terített asztalt! És tessék milyen mohón neki lát! Hanem öregem! Jobban felkösse a... nadrágot, a ki házasodni akar! Ahhoz legény kell! Ilyen mint én! Még az én inaim nem plattyantak úgy el, hogy ha egy szép asszony előtt letérdelek, fel is ne bírjak állani! Nálam nemcsak kurázsai van hékás, hanem erő is! Nézz ide fiam! Katicza nagysád (nagy gondtal leterdel) bátor vagyok megkérni a kezét! (Ugyanolyan gondtal felül s búszkén körülnezi.) No pajtás!... Jaj igaz, el is felejtettem megvárni, mit felel!

NÉNI (összecsapja a kezét): Na hát!

MISKA: Na hát mit felel!

(A szakállát simogatja s emelgeti.)

NÉNI: Azt, hogy két bolond egy pár!

MISKA: Micsoda!

NÉNI: Ezek megháborodtak, és itt maszkaráznak nekem!

MISKA: No csak e hibázott! Ha egy bajsz-talan tacsók hányja veti magát és térdre esik egy éretlen lánygyerek előtt, az komoly dolog! És ha mi meglett emberek, egy igazi asszony előtt ugyanazt teszünk, hát az maskara?

NÉNI: Persze, hogy az! Hát nem bolondság volt János, a mit tett!

JÁNOS (söhajt): No, utójára volt! Ámor! Hess! (Legyint, mintha madarat hessentene el. Pipát vesz el.)

MISKA (leül az asztal mellé): Jöjjön csak bátran és üljön le velünk!

NÉNI: No de ígérjek meg, hogy nem kezdek újra!

JÁNOS: Én, soha!

MISKA: Mit ígérjek? Még nekem nem adott választ! Hát hozzám jön?

NÉNI: Én? Óh uram bocsá, hogy ilyet kell hallanom!

NÉNI. No, hát ez is szép! Tán én gyanúsítom meg vele. Mondhatom, jó délutánt szereztek nekem! Ezért érdemes volt haza jönni. Nagy szíveséget tett nekem, aki ezt a találkozást rendezte. Tudom és beleegyezésem nélkül!

György. (leül.) Hát pedig ez úgy van, asszonyom!... Nem tagadom, nekem is volt egy pillanatilag valami afféle vágyam, hogy előllok és azt mondom magának: feledjük el a múltat, ezt a hosszú és keserves álmot, és tegyünk úgy, mintha semmi sem történt volna, folytassuk, a hol elhagytuk!... De hát ez csak olyan őszi hangulat volt! Tudja kérem, fiataloknál az az őszi hangulat, ha egyszerre csak öregeknek érzik magukat. Öregeknél meg az, ha a szép napsütésen csak felberzenkedik bennük a fiatalság!... De aztán felszáll a napsgom... Az elebb még itt játszott a lehullott falevelekkel, most már fenn jár vala-

szívemen. Nem, ne szóljon, csak maradjon így, csak legyen, csak éljen, csak itt előttem egy percig, hogy beszívhassem a lényét, hogy a lelmem reczehártyáján elvihessem az örök képét magammal az én kis pókhálós szobámba, a poros könyveim, az ócska lomjaim közé!

NÉNI. Ó, maga, maga, vén csacsi! (Melegen, gyöngéden, szeretettel nézi.) Látják, maczkó bácsi! Ez igen, ez tud udvarolni! Nemcsak mindjárt neki ront az embernek, mint a medvék, hogy szinte leverik a lábáról! Úgy potyognak tőrdre az ember előtt, hogy már igazán azt néztem, tán a fáról kottyannak le, mint a körte!... Hát mit akart mondani, György?

György. (Hosszú csend.)

NÉNI. Hát mért nem beszél? Mért nem mondja el őszintén, mit gondol. Ugyan no, az isten áldja meg, hiszen néma gyermeknek anyja sem érti szavát!

sok napfényrel töltjük meg, ragyogó boldogsággal bútorozzuk be!... Az a jövő hét ime negyven évig várattot magára!...

NÉNI (csönd után). No és most már nem tudnak építeni a kőművesek, nem tudnak bútort csinálni az asztalosok!

György (megfogja a kezét). Maga boldog volt! Ez mindent megmagyaráz, ez mindent jóvá tesz, ez igazol, ez bizonyít és — ez megmutatja, hogy semmi sem történni képtelen, mint a hogy történni kellett! De emlékszik még arra az éjféli csárdásra, a mely három óra hosszáig tartott!... Hogy belesimult a karomba, hogy az enyém volt! hogy szállott velem, mintha világ végezetig meg nem állhattunk volna, ha az egek-földek összeszakadnak is...

NÉNI (elvonja a kezét a hátadól, sohajt). Emlékezem!

MISKA (előtte hajlik az asztalon s ideges, halkan,

hol a fa tetején!... A mi öreg, fehér gyászba csavart fejünk itt maradt szomorúan a mi megroskadó, szomorú vállunkon!...

NÉNI. Jaj, csak rébuszokban ne beszéljen, édes barátom!... Én csak egy együgyű asszony vagyok, nekem meg kell mondania egyenesen, kereken, magyarosan, hogy mit akar mondani!

György. De ha semmit sem akarok mondani!

NÉNI. Ezt is! Beszéljünk csak őszintén! A maguk hangulata elrepült, most már kifizetnek aprópénzzel!

György. Lássá, lássa! Ha egy ilyen édes vállrándítását, egy ilyen búvájos szeme rebbenését látom, elmennék magáért a világ végére, — el a rossz közsvényes lábommal, végig vándorolnék minden őszkön és teleken. Mert ez a maga mosolya, ez a napsugár! ez az életadó napfény, a mely zöldet, pirosat, virágot terem az én közsík-szívemen, az én össze-vissza kopogó, meglazult billentyűjű, mocsárba fult

György. Látja, Kata! Van nekem egy kis gazdaságom; — bizony nagyon el van hanyagolva. Van egy kis házam! azt is le kellett volna rombolni, — most — negyven esztendeje!... Van egy kis szobám benne. Tele pókhálóval, porral. Mindentféle lim-lommal, a mit még az apámról örököltem... Könyvvel, gúlába felrakott könyvekkel, a melyek közül egyet sem nézek meg soha... De ha abban a szobában, abban a házban, abban a gazdaságban egy szöveget megmozgatnak: én azt már megérzem, már én abba bele betegszem! Hja, negyven évig volt a bőrtönöm, oda már az élet be ne tolokodjék, mert engem kiüldöz... ki, ki a temetőbe!

NÉNI (megléti a szemét, miután hosszú ideig mészázva nézte Györgyöt). Így mondják meg napkeleti virágnyelven a kegyetlenséget!

György. Kata!... Valaha azt hittem, hogy a jövő héten építkezünk! A jövő héten kirepül az őseim otthagya élethulladék. Új fészket rakunk a régi helyén! nagy ablakkal. Sok-

szinte áttögvén mondja). Hát arra emlékszik? a mi lovaglásainkra? Hogy vágattunk a mezőkön! Át a réten, át a berken, árkon-bokron-patakon! Úgy ült — paripáján, mint egy kis királyné! Fogadtam von akkor az életembe, hogy az enyém lesz az örök, nem negyven évre, hanem negyvenezzerre!

NÉNI (sohajt). Emlékszem, emlékszem! János (előtte hajlik s a háton férfi színté összebujva ártog az asszonyok). Hát a lugasra, Kata!... Arra is emlékszik, a lugasra! Puskinra, a mit olvastam, meg a Kőszívű ember fiaira és az én költeményeimre?

NÉNI. Mindre emlékszem én... János. Mindre! A csókra is, mikor a holdvilágon a nyakamba borult és a szempilláján könnyesepp reszketett és meghagyta csókolni magát és visszacsókolt és én tovább szavaltam a verseimet...

Miska. És az én csókomra! Mikor a legnagyobb multság közepén két ajtó közt elkaptam a derekát és agyon csókoltam az ar-

czát. Egy nagy, nagy tálcával volt tele a keze és a tálca poharakkal és csészékkel és én csókoltam, csókoltam. És még két pohár és én csendült össze!

György. (bántja a telepe és, de nem mutatja s magát vigasztalva, meggyászóval legyint.) Mind semmi ez... gyermek tréfa!... Az én csókomra emlékszik-e! Mikor ölben vittem haza az apját, a ki öngyilkos akart lenni... Hogy esett a nyakamba, hogy repült a karjaimba! Hogy font át puha két karjával, hogy éreztem a kemény kis melleit, a forró, lázas, tüzes egész testét, a mit úgy dobott oda nekem, mint egy rózsát a gomblyukba, tartózkodás nélkül, hogy én úgy férfinak, olyan erősnak és nagyknak és önmegtagadónak és önfeláldozóan nemesnek soha nem éreztem magam... mint akkor.

NÉNI (hosszú szünet után két kezét a feje fölé kúcsolja össze). Óh Istenem Uram... az is baj, ha egy sincs, az is, ha annyi derék kéréje van az embernek! (A háton férfi lassan visszahúzódik s természetesen, nyugodt helyzetbe ül.) Szegény boldogult uram, Isten nyugtassa, egy rossz szót nem mondhatok rá, mert igazán úgy éltünk, mint két galamb a búzában! De ha ma kéne választani (kezikét a tenyerébe csapa), Isten bizony ma sem tudnám megmondani, ki a legérdemesebb az öt kérés közül! (Mindnyójan felsohajtanak.) Jaj istenem, ne kínozzanak már... Hagyják már azokat a régi dolgokat! Úgyis lám, mit ér... Ha megtörténtek is, nem mi velünk történtek! Valami fiatal néppel, a gyerekeinkkel, az unokáinkkal... Ilyen korú emberekkel nem szoktak afőlék esni!... Hát beszéljenek, lellem, arról, a mik most vagyunk, a mik most lehetünk!... Most mit tudunk kezdeni az étellel és magunkkal, — meg egymással! (Nagy csönd. A férfiak magukba áttövednek, a néni is sohajt s elábrándozik.)

György (legelőbb tér észre s más fordulatot akar adni az egésznek). Hja, most!... Most is volnék még valaki, csak a közsvény ne kínozna olyan kegyetlenül!

NÉNI. Igazán, annyira szenved vele, szegény! Lássá, engem se hágy békén ez a kegyetlen hátfájás! Jaj, ha már ennyi ideig ülök glédában, akkor már meg se bírok mozdulni utána.

Miska. Igazán? Na hát kérem én épen úgy

vagyon az aszthámmal. Ha egyszer el kezd köhögni, kivált így őszzel, tél felé, na hát az nem áll meg estétől reggelig!

György. Hát bizony én is sokat esikorgatom a fogamat éjszaka!

János. A fogadat! Hát van még? Jaj, kedves barátom, akkor te egy boldog ember vagy. Már nekem alig áll kettő-három.

NÉNI. Na, hála legyen az istennek és jó órában legyen mondva, (megkopogtatja az asztalt) a fogaimmal még jóformán semmi bajom nem volt.

János. Nagy áldás, nagy szerencse! Jó fog, jó gyomor! Meg is látszik, azért ilyen friss, ilyen fiatal!

Miska. Á, fogat lehet tétetni, bár tudót lehetne úgy!

György. Vagy lábút!

NÉNI. Ó, a közsvényre van nekem egy jó receptem.

Miska. A köhögésre nincs?

NÉNI. Zsályatheat kell inni. Hegyi zsályát. Szegény uram is sokat köhöcselt, de ha reggel megivott egy csésze jó meleg zsályatheat, mindig mondta, hogy: Anyuskám, úgy tisztult a tüdőm!... Szegény!...

György (egy pecsenyű csönd után). Mégis szép az ős!

NÉNI. Szép!... Szép bizony...

György (fellobban benne a hítes magyar átvárgadó temperamentum). Ej, Kata!... Lehet nekem közsvényes a lábam, a szívem, az életem! Ha magát látom, lehet itt az ős, a tél: megingt tavasz van, nótás tavasz! És ha ránézek magára, hát a fehér hajam visszafeketedik és kigyúl bennem a vér, mint a tűzhányó! Ej, Kata, Paksy Kata, ha már kifizet, legalább nótával fizessen ki minket. Hogy is volt az, mikor azt dalolta nekünk, hogy: (Elkezdi a nótát; a néni cöngön hasonló tüzze lobbanva kapja el a nótát s György bácsi dicsőítésén kiadti.)

Csipkés a szőlő levele
Vártalak rózsam az este
Váratlanul jöttél hozzám,
Áldjon meg az isten rózsám!

NÉNI: (int s új nótára gyújt.)

A szerelem, a szerelem,
A szerelem sötét verem!
Bele estem, benne vagyok,
A szerelem rabja vagyok!

AVIATIKA

Hívok a lángok,
Repüljünk bátran
Üdv sugarában,
Izzó halálban.

Nem ismered még
Az örök szeretetet?
Lángok közt, fényben,
Most rám ismer lelked.

Körültünk szikrák
Tűzkévek hullnak,
Elfődik árnyát
Fátyolos multnak.

Félelem szíved
Csak meg ne szállja!
Lásd, mint repül bátran
Egek sírálva,

Miska. Hát azt gyerekek, hogy: Vékony deszka kerítés! Átlátszik az ölelés!... Ölelj hányam kedvedre, Nem hányam a szemedre!

LEÁNY. (hátral a fűszál már előbb megjelenik.) Jaj de szép?

FIU. (nincs valamivel megelégedve, tréfán teszi a fejét.) No csak! Gyerünk csak avval a hulló levéllel! Ősz van! (előre lép az a raddal megérintve a fát, vastagon, sűrűn hull a levél. A néni kinyújtja a kezét és a hulló levelek alá tartja, úgy dalolja el szíjjal kedvet a Vékony deszkakerítését. A fű visszafelé lép az a leánnyal tovább ott maradnak, nézik a jelenetet.)

János: Hát azt gyerekek!...

NÉNI. No, öregek, öregek! Elég lesz!... Este van, köd van. Befel! (Magáta teitit a leandójt.)

Miska (köhint). Bizony befelé, az öregeknek semmi sem olyan ártalmas, mint az esti köd. (Feltűzi a kabátja gallérját. Feltárlanak. Alkonyi fény.)

János. Ó, édes egy Kata,
Megvigasztalga!
Ez a maga hangja,
Olyan mint a hangya-
Bizsergés.

NÉNI. No nézze meg az ember ezt a vén poétát!

György (komolyan, elfogóda, megremegő hangon). Kata!... Katám... Hátha mégis... Gondolja meg... nem volna jó... mégis... itt élni!

NÉNI (kedvesen, könnyelműen, szerelmes felhevülés nélkül, tehát elutasítva legyint). Ó, bizony nem tudom lellem, mert már nagyon elszoktam ettől az erős levegőtől! (De gyöngéden és vigasztalóan szánakozóan mosolyog oda György.)

György (kezet csókol). Értem! (Sohajt.)

NÉNI. No, istenem, azért nem kell elszontyolodni! Isten bizony szívesen lennék még egyszer menyecske, de hát édes jó barátom: itt az ős!... Mi a nótánk, ha nem az, hogy:

Hull a levél a virágról,
Elválok én a rózsámtól!
Isten hozzád édes,
Isten hozzád kedves
Galambocskám!...

(Elmennek. Hátral a két fiatal gyereket az alkonyi fényben szeretettel, kíváncsúan összebujva néz az öregek után. Szélsőhagás, levélhullás.)

RIP VAN WINKLE.

Te harmatarcu lány, kit a mosoly
Bölcsője rengetett idáig,
Te mesefeldön kivirult tavasz,
Ki telehínted halhatatlan dallal
Az életem — varázsold lellem el,
Mint Orfeus zengővé büvölő
A néma sziklát Acheron tetőin.

Nyíl meg nekem, te nyíló rózsatenger,
Takarj el és hullasd be két szemem
Ezerjő, százszorszépek levéllel,
S altass el lágyan fel nem ebredő
Álmokba engem — szent dalok, virágok
Örök szépségek szomorú vadászát.

Mezey Sándor.

TÚL A HALÁLON.

EGY KATONATISZT ELBESZÉLÉSE. IRTA SZÖLLŐSI ZSIGMOND.

Egy alacsony, de igen nagy, négyszögletes szobában ültünk, a melyet homályossá tett nem annyira a leeresztett csipkefüggöny, mint inkább a sok sűrű lomb, a melyek valósággal rásimultak az ablakokra. Egész csomó alacsony, faragott állvány és lábas polcz volt a szobában, szinte felszúfolva mindenféle porcellán figurával. Állatfigura volt valamennyi: kutya, macska, ló, mindenféle madár és a temérdek apró porcellán-állat gyöngén csillogott a sápadt világításban.

Meglehetősen furcsa, szokatlan karakterű szoba volt, de az én szememet mégis csak a nagybátyám alakja kötötte le legjobban, akit akkor láttam életemben legelőször és — utoljára. Már az első perczen meg kellett állapítanom, hogy egyáltalában nem is hasonlít ahhoz a képhez, a milyennek a gondolatom kirajzolta. Az én fantáziámnak nincs külön útja. Sablonok nyomában jár. Én azt az embert, a ki egy gyógyíthatatlan meghasonlással szívében harmincz esztendővel ezelőtt bezárkózott, azóta mindig egy emlék önkéntes rabságában él és soha senki hozzátartozójának, még a tulajdon édesanyjának se nyitotta meg a kaput, a melyet magára csukott, — én ezt az embert nem tudtam másnak elképzelni, mint egy bozontos, zordon öreg medvének, a melyik morogva ül az odvában, és gyanakvás és gyűlölet villog ki beesett szeméből. Mert lehet-e más annak a szívében, a ki annyire meg tudott haragudni a világra és ily rendíthetetlen eltökéltséggel tudott szakítani vele?...

A történetét ismertem, — hiszen az édesanyám testvérbátyja volt, — noha a családban nem igen szerettek róla beszélni. Az emléke úgy ült a lelkeken, mint egy nagy, fájdalmas szemrehányás, egy jóvátehetetlenség bánata, a mit csak azzal lehet enyhíteni, hogy minél ritkábban gondolunk rá. Azt is tudtam, hogy az édesanyám, mint a kinek legkevesebb része volt a dologban, valamikor ismételtén kísérleteket is tett, hogy hozzáférközzék a bátyjához és a hogy mondani szokták: a lelke beszélni; — de a mi az anyjának nem sikerült, neki se sikerült. A bezárkózott ember megírta vagy megüzente, hogy a háza nyitva lesz minden hozzátartozójának, a ki hozzá fírad, de — ő akkor nem lesz a házában. Nincs többé senkivel se beszélni, se meghallgatni valója.

Érthető tehát, hogy mikor megkaptam azt az ötsoros levelet, a melyben a befalazott ember arra kért, hogy, ha nem esik nagyon terhemre, menjek el hozzá, nem minden izgalom nélkül siettem teljesíteni a kívánságát.

«Nem követelhetem tőled, hogy eleget tegy a meghívásomnak, de azt minden esetre elvárom, hogy senkinek se szólj róla.»

Nem is szóltam. De másnap délután már ott voltam Katolnán és a zavaros érzések valóságos viharával a szívemben léptem át a vasrácsos kertajtó küszöbét. A bágyadt őszi napsütésben olyan volt a hatalmas kert, mint egy kihamvadó rengeteg máglya. A hervadó rőt lomb, mint egy paráztenger.

Hogyan találkoztunk, mi volt az első szava hozzám, igazán sehogy se tudok rá visszaemlékezni... Azt hiszem, az üveges ambitus ajtajában állt és szó nélkül nyujtotta a kezét... Legalább nem emlékszem, hogy bemutatkoztam volna neki, vagy ő kérdezett volna tőlem valamit... De mégis lehet, sőt valószínű, hogy megmondtam: ki vagyok, mi járatban?... Nem tudom... Különös, ködös pillanatok, a melyek végkép elmerültek, hasztalan nyujtogatom értük az emlékezet horgát, nem tudom őket kihalszíni.

Csak arra emlékszem, hogy nagyon meg voltam lepődve, mert egészen mást találtam, mint a kit a képzeletem keresett. A ki előttem állt, minden inkább volt, mint egy mogorva, bozontos öreg medve... Egy magas, kissé hajlott termetű öreg úr, a feje olyan, a milyennek a nagy tudósokét szokták elképzelni. A vonásaiban és nagy, kék szeme tekintetében volt valami, a minek nem tudok nevet adni. A mi egyformán közel áll a szomorúsághoz és a derűhöz, de nem közömbösség és nem is fáradtság. Valami mélységes, meleg nyugalom, vagy tán inkább belenyugvás. Béké, de nem a zavartalan boldog és öntudatlan békéje. csak drágán szerzett megbékéltség... És még, a mi akkor hirtelen a szemembe szökött, hogy — öregebb, mint a milyennek lennie kellene. Tudtam, hogy csak ötvennyolcz esztendő, de ime, olyan fehér a haja, olyan fáradt a mozdulata, mintha nyolczvan éves lenne...

...Csak onnan emlékszem egész világosan, a mikor már ott ültünk egymással szemben, abban a nagy, különös szobában, a félhomályban, a temérdek porcellán-figura között. Az öreg ember hátradőlt a székből, a tenyerét a szemére tette és úgy beszélt, mint a ki magában beszél, minden hangsúly nélkül és sokszor akadozva, mintha már elfelejtette volna a szavakat:

— Nem... Én senkire se haragszom és senkit se vádlok... Senkit se vádlok. Nincs is miért. Mind azt mondta, hogy a javamat akarja... És ha nem lett volna

igazság abban, a mit mondtak, bizonyára nem tudtak volna róla meggyőzni... Mind a javamat akarták, hiszen mind szerettek... Az anyám, a testvéreim... Ebben nem kételkedtem soha... Akkor se, mikor még... még égetett... Ők jobbat szántak nekem, mint a milyen sorsot én szántam magamnak és megértették velem, hogy meg kell szabadulnom... szabaddá kell tennem az életemet...

És én meg tettem... Senki más... Én magam. Enyim volt a tett... Én tettem. Nincs mentség. Igaz, rábeszéltek... Kértek... Sürgettek... Zaklattak... De azért kénytelen nem voltam vele. Ellentállhattam volna. De meg tettem. Én magam... Megírtam azt a levelet. Én a magam kezével... Én írtam meg neki... hogy vége mindennek...

És vége lett mindennek...

Egy sor volt, a mit választott. Egyetlen egy sor csupán... *Köszönöm neked, hogy szép volt az életem. Isten veled...*

Csak ennyi. Se panasz, se vád, se szemrehányás. Így ment el örökre. Oly gyorsan és oly némán, mint a hogyan egy megriasztott madár eltűnik a levegőben...

Tudod ugy-e a többit? Őt nap mulva benne volt az ujságban... Az ujságban volt... benne volt az ujságban, hogy Drezdában... Drezdában... egy kis kék kabátot meg egy kis fekete női tászkát... Drezdában ezt találták az Elba hidján... Egy kis kék kabátot... meg egy kis fekete tászkát... Egy pár tollacska, a mi lehullt a szegény kis eltűnt madárról... Az övé volt. Láttam. Megismertem...

Hosszú szünetet tartott. Én nemcsak szólni, de még mozdulni se mertem. — Nem is tudtam volna. Oly nehéz volt körülöttem a levegő, mintha ólomban ültem volna. És mintha ezer kéz markolt volna: meg ne mocsanj!

Végre újból megszólalt:

— Senkit se vádlok és senkire se haragszom... Mert senki se tudhatta úgy, mi az, a mit kívántak tőlem, mint én, a ki megcselekedtem... És ezért akartam, hogy egyedül maradjak... Én lezártam azt a szemem, a mely sohasem nézett rám másként, mint rajongással... Én elnémítottam azt a száját, a mely semmit se tudott oly őszintén, mint imádkozni értem... Én eltaszítottam azt a lelket, a melyben semmi más nem volt, csak... én voltam benne... Azt az életet, a mely egészen az enyém volt... Én elküldtem azt, a kinek semmi más vágya, semmi más öröme, semmi más boldogsága nem volt, mint az, hogy mellettem lehetett... Én megöltem valakit, semmi

másért, csak azért, mert... szeretett... Igen, ezért kellett meghalnia!... Csak ezért!... Egyedül ezért!... És én voltam, a ki ezért ezt a szegény, ártatlan kis teremtetést halálra ítéltem...

Rettenetes izgalomban elkiáltottam magamat:

— De bátyám!

Levette kezét az arczáról és én nem ismertem rá a szemére. Oly meredt volt, oly ködös és oly zavaros. A hangja is megváltozott egyszerre, ijedt és elcsukló lett, a mint folytatta:

— No, ugy-e, hogy nem lehetett többé?... ugy-e, hogy nem lehetett többé jogom ahhoz, hogy bárkit is magam mellé bocsássak?... Én... a ki azt eltaszítottam magamtól... Hát szabad volt-e megengednem, hogy bárki is szeressen?... Engem, a ki annyira tudtam — nem szeretni... ugy-e beláthatod?... ugy-e megértesz engem?... Nekem egyedül kellett lennem... Egyedül, mindig egyedül és gondolkodni arról, hogy — miért tettem?... Miért tettem?... Hogyan tehettem?...

Fölkelt a székről. És mintha ugyanaz az erő mozgott volna mind a kettőnk,

én is fölemelkedtem. Egyszerre egymás mellett álltunk. A kezét vállamon éreztem. De csak egy pillanatig.

Az öreg ember hirtelen hátralépett, ki egyenesedett, végigsimította a homlokát és sokkal élénkebb, keményebb hangon szólt meg:

— Térjünk a dologra. Nem ezért fírasztottalak ide. Valamit kérni akarok tőled. Némán hajtottam meg magamat.

— Én már nemsokára el fogok menni... Nemsokára... Egypárszor már megcsalt ez az érzésem, de most... most emlélem, szeretem hinni, hogy nem csal meg...

Oly őszintén, az igaz vágynak olyan melegségével mondta ezeket a szavakat, hogy nem mertem ellene szólni.

— Hogy mi lesz itt azután, azzal nem törődöm. Vendégek vagyunk csak mindnyájan és egy vendégnek sincs joga a maga kívánságát rádíktálni a következőre... Tégy majd, a mit akarsz. De valamit szeretnék, ha úgy maradna mindig, a hogyan most van... Ezt szeretném...

Elindult és én szótlánul mentem a nyomában. Talán négy vagy öt szobán haladtunk keresztül. Akkor egy alacsony kis

ajtóhoz értünk, a mely kulccsal volt bezárva.

Kinyitotta.

Nem is szoba volt. Inkább csak egy fülke. Benne semmi más, csak két üveges szekrény. És a szekrényekben — lom. Nehány női ruhadarab, keztyű, kendő, fátyol, apró terítők, egyetlenegy már megsárgult fotográfia, a mely egy karcsú, nagy, eleven szemű, finom vonású nőt ábrázolt, egy pár foszladozó selymű kis díszpárna, egy csomó könyv, levél, levegyező...

Én be sem léptem a szobácskába. Állva maradtam a küszöbön. A bátyám sem került beljebb. Egyáltalában nem időztünk tovább ezen a különös, bús helyen talán két perczenél. Az öreg ember mintha véletlenül és akaratlanul valami fájdalmas és féltett titkáról lebbentette volna föl a függönyt, szinte mohó sietséggel rántotta be újra az ajtót és fordította rá a kulcsot.

A következő pillanatban egy reszkető öreg kezét éreztem a kezemben.

Ez a kézszorítás fogadalm volt és — búcsúzás.

Se nem küldött, se nem tartóztatott. De éreznem kellett, hogy a dolgunkat elvégeztük egymással. Hogy most már menem kell és egyedül kell őt hagynom. Szótalanul mentünk végig a szobák során, az ambituson, a melynek ajtajáig elkísért. Ott megint szembenéztünk egymással, Gyöngén megérintette a vállamat, mo solyogott és bólintott a fejével, mint a ki azt mondja:

— Jól van.

— Én álltam egy pillanattig. Azt hiszem: szerettem volna valamit mondani neki. Hogy mit: maig sem tudom. De mintha vasmarek szorította volna össze a torkomat...

— És elindultunk. Ő befelé, én kifelé...

— Két esztendővel később történt.

Nekem akkor az az érzésem volt, hogy meg kell halnom. Hogyan kezdődött, mikor szállt rá a lelkemre, nem tudom. De egyszer csak ott ült rajtam, lenyomott nehéz fekete szárnyával, szívta a vére-met, nem tudtam tőle se dolgozni, se pihenni, se aludni.

— Először a doktorunkhoz fordultam:

— Vizsgálj meg és mondd meg: mi a bajom?

— Ez egy jó, kövér, vidám katonaoorvos volt. Megvizsgált azután vállat vont:

— Én mindjárt gondoltam, hogy ha te nem tudod, mi a bajod, én még kevésbé fogom tudni. Én azt hiszem, hogy semmi. És éppen ezért — elküldelek egy félesztendőre gyógyulni. Mert ha itt maradsz, biztos, hogy nagy baj lesz...

— Tehát mégis...

— Sőt ellenkezőleg. Nem neked lesz nagy bajod, hanem nekem... A beteg beteggel is elég baja van az embernek, hanem az egészséges beteg, — ez beteggé teszi a doktort. Ismerem a fajtáját. Az én egészségi állapotom követeli meg, hogy szabadságra menj...

— A pesti professzor se mondott sokkal fogósabb bölcseséget.

— Neuraszténia, mondotta. Menjen el három hónapra.

— Hová?

— A hol még soha se volt.

— És mit csináljak?

— Semmit.

— És hogyan éljek?

— Jól.

— Ez nem volt éppen a legkeserevesebb kura. Ennyit megreszkírozhat az ember az életéért, ha különben nem is becsüli valami sokra. A szabadságot hamarosan megkaptam és elutaztam Gardonéba.

... Deczember közepe táján már nagyon kevesen voltunk a sanatóriumban. Talán tizen-tizenketten. Karácsonyra én is hazaszámítottam. Az idegeim kezdtek megint emberségesen viselkedni.

— A kis társaság már alaposan összekupálódott, hiszen a legnagyobb része

már hónapok óta volt együtt. A sétálást már nagybárra beszüntette az időjárás, a nap legnagyobb részét a társalgóban töltöttük és mint afele, a világ különböző helyeiről összeverődött társaság, rendszeren olyan témákról beszélgettünk, a melyek mindenütt otthon vannak, a hol emberek élnek, szenvednek és küzködnek.

— Este volt. A szót egy lengyel ember vitte, ha jól emlékszem. Tienszkának vagy Dienszkának hívták, a foglalkozására nézve mérnök lett volna Varsóban, de nem igen folytatta a mesterségét. Meglehetősen furcsa ember volt, mindig zsebre dugott kézzel beszélt, de e mellett örökösen gesztikulált — a könyökével meg a vállával.

— Nekem mindig furcsán hangzik, mondotta, ha valaki ezt a kifejezést használja: az életem, vagyis úgy beszél az életről, mintha ez az ő tulajdona vagy szolgája lenne. Az én érzésem és meggyőződésem az, hogy megfordítva van a dolog. Hogy velünk rendelkezik, minket dirigál, lökdös, dolgoztat az az örök erő, a melyet életnek nevezünk és a melyet én soha se magamban, hanem mindig magam fölött levőnek érzem... És ezért nem értem, hogy lehet szerelni az életet, ezt a zsarnokot, a mely oly korlátlanul rendelkezik velünk és a melylyel szemben annyira tehetetlenek vagyunk... Annyira, hogy még szabadulni se tudunk tőle, ha ő bele nem egyezik.

— Ez furcsa kis állítás, mondta egy olasz piktor, az egyetlen, a ki még vitatkozni mert a lengyellel, mert a mérnök az elhallgathatatlannal emberek félelmetes gárdájához tartozott. Órák hosszat elélt egy — ellentétéből.

— De mielőtt neki dőlhetett volna a magyarázatnak — védője akadt. Egy asszony. Egy öreg asszony. Egy német egyetemi tanár felesége. A legszebb és legfinomabb matróna, a kit az édesanyámon kívül valaha az életben láttam. Azok közül az emberek közül való, a kik ha belépnek valahová, az ember érzi, hogy meg kell hajtania magát. Mert hoznak magukkal valamit, a minek hódolat dukál. Vagy valami jóságot, vagy valami bölcseséget, vagy valami fájdalmat, valamit, a mi körül lábujjhegyen kell járni és a mit hangos szóval zavarni nem szabad.

— A lengyel is leeresztette a zsilipet a szóáradat elé, a mely belőle kitörni készült, mikor látta, hogy az öreg asszony, előre hajol és szembe fordul a piktorral:

— Én nem találok furcsának, a mit a mérnök úr mondott. Sőt úgy érzem, igaza van. Nem urai vagyunk az életnek, hanem szolgálói és pedig — ragaszkodó, hűséges szolgálói. A kik nem addig maradunk nála, a meddig akarunk, hanem addig, a míg ő el nem küld bennünket.

— Én nem egészen így értettem, szólt közbe a lengyel.

— Én igen. És ha vitatkozni nem is tudok önnel: elmondhatok egy esetet. Röviden és szárazan. Ismertem egy leányt, a ki egyszer itt akarta hagyni az életet...

— Szereltem, — vágott közbe a piktor.

— A matróna bólintott a fejével.

— Szereltem. Igen. Ezt meg kellett volna mondanom, ha ön nem oly szives, hogy kitalálja. Tehát a leány szerelmes volt és meg akart halni, mert a mit az életének érzelt, azt elveszítette.

— De nem volt rá bátorsága.

— Igenis volt rá hátorsága. Az a leány nem volt gyáva. Az volt a meggyőződése, hogy nincs mit keresnie többé e földön és azt mondhatom: könnyű szívvel indult arra a bizonyos utra, mert semmi se volt már, a mit itthagyni sajnált volna. Csak egy vágya volt még. Otthon akart... elmerülni. Azt hiszem, ez a sajátságos, megmagyarázhatatlan vágy megvan minden haldoklóban... De nem akarok hosszadalmas lenni. A leány elment a városba, a melyben született és a melyből jó messze elsodorta az élet, odasietett a folyam hídjára, a melyen valamikor oly sokat járt és éjszaka, mikor senki se láthatta, a vízbe vetette magát...

— Mialatt az öreg asszony beszélt, engem erős, lüktető izgalom fogott el. Oly feszültség, hogy ökölbe szorult a kezem. Tikkadt hangon kérdeztem:

— Kimentették?

— Az asszony hallgatott egy pillanattig, azután folytatta:

— Kimentették. Mert mikor már sodorta az ár, mikor már uton volt abba a mélységbe, a melybe annyira kívánczolt, egyszerre — elkiáltotta magát, oly rémülten, az életnek oly vad sóvárgásával és követelésével, mint a ki nem halni akar, hanem, mint a kit megölni akarnak...

— Megint elhallgatott és megint én voltam, a ki ziháló izgalommal sürgettem:

— És a vége?

— Az öreg asszony mosolyogva bólintott:

— A vége?... A vége... Ez az, a mi oly különös. Oly érthetetlen és oly megfejthetetlen... A vége az, hogy mikor a leány magához tért, nem volt a szívében más érzés, értsék meg, semmi, de semmi más érzés, mint az öröm, hogy él... Szinte fanatikus és tobzózó boldogság, hogy ott van megint, a honnan el akart menekülni és mélységes, nagy hála ahhoz, a kinek erős karja oda visszahozta... És úgy gondolt vissza arra, a mit tenni akart, mint egy szegényre, és mint egy Istenre, olyan lélekkel néz ma is a megmentőjére, a miért ezt a titkot — titoknak megtartotta...

— Ez érdekes, bólogatott a lengyel, én pedig égő szemmel, reszkető szívvel néztem az öreg asszonyt és tudom és esküdni mernék rája, hogy én ezt az arcot, ezeket a vonásokat már láttam egyszer egy percze egy sárguló fotografián...

B. Van der Hest festménye a Szépművészeti Múzeumban.

A. Fenaklit-Tremulit nyomdas háromszíntrekesztő lemezéről.

HÁZASPÁR KÉPE.

NEPOMUK GRÓF ÉS RUBENS.

IRTA SZEMERE GYÖRGY.

Zárday Nepomuk János gróf valamikor dús-gazdag, nagyraemelt és életvidor úr volt, ma csak olyan közepes mágnás, unalmas szobatudós, házárto, szinte komikusan ideges emberkévé satnyult, a kinek nincs egyéb ambíciója, mint hogy békét hagyjon neki a világ.

Kissé eszelős is, mondják. Gyűlöli Rubenset. Ót okolja ugyanis a letöréseért. Nincs egész igazsága, de tagadhatatlan, hogy élete tragédiájában része van a nagy festőnek is. A feleségét ugyanis egy Rubens-képért kapta cserébe s minden bajának a felesége volt az oka.

Ime a gróf úr házasságának a története.

Az Edelstettenek uralkodtak valamikor, de az utolsó férfi közülök már csak Berlinben lakott egy szállodában mostoha körülmények között. Bismarck úr ugyanis belegyűrte országoskáját a Deutsches Reichba. Az Edelstetten grófok apró fejsz riskája ezzel a közös császári istállóba került a nagy német tehének közé: szegény Edelstetteneknek nem volt mit fejniük. Szegények lettek, mint a templom egere. Idővel hozzászoktak az alattvalói erényekhez és a német polgári koszthoz, itták a sört s heringet és vaját ettek hozzá, de az uralkodói tempót még a Blümchen-Cafée sem szorította ki a lelkükből, az olyan csökönyös volt bennük, hogy ország nélkül is folytatták az uralkodást. Házilag persze, mert adott volna nekik a Kreishauptmann, ha fizetett cselédjeiken kívül másokon is uralkodni merészelt volna.

De passziójuknak így is eleget tehettek a nemes Edelstettenek. Volt főudvarmesterük, a kit kedvük szerint szídhattak, ha kiürült a bugyellárisuk; volt két inasuk, a kik börtökben forgópisztolyt viseltek azon a helyen, a hol a fizetőpincérek a pénzeszacskót hordják. Ezek voltak a fegyveres erő. A hoppdama se hiányzott a házból, csak a hatásköre csúszott le: nem lévén mit intrigálnia szegénynek, az Edelstettenek nótájainak a haját fésülgette s levetett cipőinek adta meg a kegyelem-dőfést. Pedig báróné volt az árva, nem is valami szegény báróné, — nagyokat pumpoltak az erszényén a fenségesek —, lehetett volna, ha akarja vala, jobb dolga is. Csakhogy nem akarta. Az engedelmség, hódolat és hízélgés benne volt a vérében, a nélkül szuszogni se tudott volna talán.

Ilyen természet volt férjében a főudvarmester is: Freiherr von Dahlen. Hűséges szolgálélek, a ki magántökéje utáni húszezer talérvnyi évi jövedelmét utolsó vasig a fejedelmi grófpárra költötte: fizette nekik a specerájkontót s a növendék grófnők bál kiadásait, teljesen beérvén azzal, hogy önfeláldozásáért néha-néha egy-egy dicséret szót kapjon fenséges uraitól.

— Brav gethan, Dahlen, Sie sind ein treuer Kerl!

Ki csudálkoznék rajta, hogy ilyen mostoha körülmények között, a mesterségesen előállított udvari levegőn elcsenevészték a szegény Edelstettenek. Embernek lenni igen nehéz, ahhoz szív és ész kell. De még az sem elég: bele kell szokni a nyájba. Az Edelstettenek pedig sohase tudtak kibékülni azzal a gondolattal, hogy pásztorból birkákká degradáltak. Minduntalan megdöfködtek velük egy pásziton legelésző társaikat, irigyek, agyarkodók voltak...

Ebből az illusztris nemzetségből házasodott Zárday Nepomuk János gróf Berlinben való

jártában. Csudálatosképen beleszeretett a trónjavesztett fejedelmi gróf egyetlen leányába, a mint egy színházi páholyban ült. Szerfölött különös izlésre vallott a jó gróf szerelme, — mindenesetre vállalkozói szellemről tanuskodott, — mert valahogy úgy megnőt a kisasszony a hazátlanság keserű kenyerén, hogy bátran mutogatni lehetett volna. Holott a vállalkozó gróf maga apró ösztövérv alak volt, olyan mint egy sovány hatodik gimnazista, a kinek a sok tornászás időelőtt kifejllesztette az izmat.

Mert legénynek elég legény volt Nepomuk. Nagyon szeretett verekedni. Már karddal persze, nem bottal. És értett is hozzá, mindenkit helybenhagyott, a kinek nem tetszett az apró termete. Úgyes volt, mint egy karib indiánus és mérges, mint egy höröcsög. Kivágta egy párszor a magyar tempót Berlinben is. Egy gárdista kapitánynak az egészséges fülét operálta meg, egy fiatal herczegnek meg a czombjába trancsirozott bele.

Persze ilyenformán hamarosan széjjelment a híre a német arisztokráciában. Idővel azt is megtudták róla, hogy rengeteg gazdag. A grófi Gretchenek és Kunigundák, a nála kétszer akkora is, mind beleszerettek, valahányan csak voltak. Hozhatott volna magának a poroszoktól olyan feleséget, a melyet csak akart: finom rózsás csesebecsét, bájos ábrándos turbékoló galambot, villogó szemű Brunhilde-zsánert, de neki csak az óriás Edelstetten kisasszony kellett, a ki a páholyból legukkerozott rá s narancsot evett.

Mindjárt meg is tudakolta a szomszédjától, hogy kicsoda. S másnap már bemutatkozott neki. Házhoz ment egy barátja kíséretében, a ki bennfentes volt a Serenissimus-családnál. Furesán fogadták. Nem kínálták meg se théával, se szivarral, még helylyel is alig. A főudvarmester még ki is oktatta, hogy miképp viselje magát. Ettől aztán olyan dühbe jött Nepomuk, hogy valósággal úgy viselte magát a fejedelmi sarjak szabójában, mint Jancsi kocsis a bakon. Kihúzta magát és lenézte az egész teremtet világot az összes országbeli fejedelmekre való tekintet nélkül.

A mély czerimonias bók helyett, a mit a fránya udvarmester ismételt a lelkére kötött, kurtán katonásan levágta fejét s úgy megrángatta a grófi papa kínálkozó jobbát, hogy majd kimarjolt a könyöke környékén. A grófné jobbja nem kínálkozott üdvözlésére, hát a grófnét másképen rémitette meg. Eltolta a mellette etiketszerűen őrtálló főudvarmestert a helyéből s maga alá kapván egy tenyérnyi háromlábú székot, ráült, keresztbe csapta lábait s édesdeden mosolyogva megdicsérte a grófné társaságának.

— Es lässt sich gut bei Ihnen leben, gräfliche Hoheit. Eine ganz nette Stadt ihr Berlin.

A magyar mágnásög eme nyers, de imponáló megnyilatkozása általános megdöbbenést keltett. A főudvarmester végkép elvesztette a mestersége fonálát, a helyett, hogy ész adott volna Erlauchtéknak a vakmerő etiketsértés visszaverésére, csak tátogott a szájával, mint kacsa a kánikulában; a gróf megrángatott könyöket vakargatta, a grófné titokban belecsipett a saját karjába s martirképet vágott.

Muki gróf oda se figyelt, bár tisztában volt azzal a hatással, a melyet magaviseletével keltenie kellett. De tudatában volt a maga húsz-

millió értékének is. Azt is tudta, hogy Mikosch létére többet megengedhet magának, mint egy francia marquis. A németek félgmeddig vadembernek tekintették magyar mivoltában, kegyesen elnézték, fölényesen megmosolyogták barbarizmusait. S miután jókora adag humor s még több méreg lakott benne, bár korrekt és formás volt, mint egy lord, azzal boszulta meg a nagy nemzet lekicsinylését, hogy csakugyan beváltotta a magyarságának adott előleget: felcsapott igazi Mikoschnak, s magyarmiskásan megcsipkedvén a nyugati kultúrát, nagyokat nevetett magában az álarcza alatt...

— Kissé komor ez a szoba, — neveletlenkedett az ájulás határán álló grófnéval, — hiányzik belőle a napsugár...

— Nap... nap, — dadogta a végtelenül előkelő dáma s olyan szemeket meresztett rá, mint egy örültre; — honnan vennék a napsugarat, mikor beborult az ég?

— Az ég beborult, — komédiázott Muki gróf, — a nap bebújt a felhők közé, de sugarait lent hagyta a földön a szép hölgyek szemében; egy-egy ragyogó nap minden szép leány.

A gróf olvasott valamit valamikor a keleti fantáziáról és képletes beszédről. Megörült neki, hogy értékesítheti idevágó tudományát.

— Ah so! — magyarázta a párjának. — Damit du's verstehst; die sprechen alle so in der Blume, die vom Orient. (Hogy megértsd; ezek mind így beszélnek, virágnyelven ezek a keletiek.)

Muki szeme közé kaczagott a grófnak. Az öreg fejedelmi német nem értette meg a stentori gúnyt, a mely a magyar úr lelkéből ily spontán kifakadt, inkább ő is hozzá csatlakozott.

— Behehe, — bekmegett méltóságteljesen ránczbaszedve kopasz feje tetejéig erő jupiteri homlokot, — behehe...

A grófnének is megszünt az epéje. Megértette férje magatartásából, hogy nem méltó hozzá egy Mikoscht komolyan vennie.

— Haben Sie auch Eisenbahnen dort neben Kleinasien? — kérdezte oly édes kedvességgel, mint a milyennel selyemszörű pincsiével diskurálni szokott.

— Ojjé, — elégitette ki kíváncsiságát Muki gróf, — annyi nálunk a vasút, mint a tarka kutya.

Serenissimusnak igen megtetszett a tarkakutyás hasonlat. Újra bekmegett: — Echehe, pm-paff!...

— Van-e sok tevéje? — kedveskedett vendégével a serenissima.

— Tevém — mondta Zárday holtkomolyan, — az nincs. Mióta áthelyeztek bennünket Ázsiából Európába, lovat tartunk inkább, mert a tevének nem kell az európai gyöp.

— Ah, ah! Valóban. Magyarország európai tartomány, mégpedig a Franz Josefé, nemde?... — Persze hogy az övé.

— És meg van elégedve önökkel? — A Franz Josef? De még mennyire meg. Hatvanhét óta olyan jól viseljük magunkat, hogy no.

A serenissimus köteletségének ismerte, hogy kuzénje nevében megdicsérje a jó magaviseletű magyarokat.

— Schön! Brav! Ein nettes Volk das, die Ungarn.

— Nett! ? Nein — protestált nemzete megdicsértetése ellen Muki, a ki talán soha cseté-

ben nem mulatott jobban, mint most. — Nett sind wir nicht, wir beissen. (Nem vagyunk csinosak, — harapunk.)

— Ah! Ah!
— Harapunk, — magyarázta ki magát jobban Muki gróf, — de persze csak azt, a ki bánt bennünket. A törökre és a németre például igen haragudtunk valamikor, de most már jobban vagyunk a törökkel is, a némettel is.

— Ah! Ah!...
— Hát mikor jöttök maguk Európába? — kérdezte a serenissimus, a ki oly jámbor volt, hogy azt se tudta, miszerint a németnek dolga lett volna a magyarral valamikor is.

— Ezer év óta, círciter, — világosította fel Muki. — Jé, már olyan régen?
— Sietünk, mert igen kapós volt akkor Európa. minden jött-ment akart belőle egy darabot.

— Jéé...
Serenissimus csöppet sem röstelte a tudatlanságát, talán inkább azt röstelte volna, ha evidenciában tartja a jelentéktelen magyar nemzet dolgait. Joga volt a tudatlansághoz, hiszen nem a fejével kereste meg a kenyerét.

— Biztos az? — kérdezte meredek orrát kifújva. — Vannak arról frások, hogy már ezer év előtt is köztünk voltak a magyarok?

— Hogyne. Az én harminczhatodik úkapám is a hódítók közé tartozott.

A gefürsteter Graf önkénytelenül felállt. Volt neki két olyan hozontos szemöldöke, a mi bőven kárpótolta őt a feje kopaszágáért. Azokon fejezte ki tiszteletteljes csudálkozását. Megvakarta s még jobban felborzolta őket, mintha bolhák mászkáltak volna benne.

— Colossal! — kiáltotta. — Akkor maguk régiebbek, mint sok uralkodó család.

— Persze, csak kisebb volt a szerencsénk, — jegyezte meg Muki gróf.

Serenissimus átsandított serenissimára. Dahlen báró, a főudvarmester, a kinek a familiája csak százhuszonhárom éves volt, úgy megnézte Mukit, mintha emlékezetből kellett volna megpingálnia fejvesztés terhe alatt. A grófné savósán szeme apró száraz villámokat szórt a nagyosú férfiú tiszteletére. Muki gróf ellenben majdnem úgy tett, mint a Barnum híres törpéje, a ki az őt bámuló tisztelet publikum felé kecses csókokat hajgál a mutatványja hegyével. Felállott Muki ingadozó háromlábú székéről és profil pózba vágta magát a díszes társaság előtt. Aztán a hátát is megmutatta. S az előkelő arisztokraták érdemesnek tartották, hogy belenézzenek.

Zárday pedig egy képhe nézett bele, a mi a falon lógott s véletlenül éppen az Edelstetten család büszkesége, úgyszólván egyedüli tükéje volt, ha nem is kamatozott.

— Elég jó kópia, — mondta pár másodperc után, — ismerem az eredetijét.

A főudvarmester, a ki mindezeideig néma volt, mint a csuka, egyszeribe fölhorogott, mint a puszták haldokló orszlánja, a minek valami vásott néger tövist szúrt a talpába.

— Kópia! — rikkantotta forró gőzt fújva kitágult orrlukaiból. — Bocsánat, ezt a képet Rubens füstöltte s kópiát senki sem vehetett róla, mert ez a műredek elejétől fogva a fenséges család tulajdonában volt.

— Tévedés, — ellenvetette Muki gróf egyszerűen, — ennek a képnak eredete az én tulajdonom.

Ennyi szemtelenséget már nem lehetett elkövetéssel győzni. Az uralkodó grófné szempillantás alatt komornává fajult a dühtől.

— Das ist eine Lüge! — sziszegte — Eine ganz gemeine Lüge! (Egész közönséges hazugság!)

Zárday Nepomuk János grófnak eme kényes helyzetében nem lett volna nehéz a magyar virtust ex abrupto kivágnia, tudta ő azt könyv

nélkül. Csak az volt a hiba, hogy valósággal beleőrült az emeletes grófkisasszonyba.

Nevetesen az volt a Muki gróf első, szinte öszlönyszerű szándéka, hogy a rajta ejtett infamiáért kérdőre vonja a gróft, mint férjet, a ki a felesége ostobaságáért is felelős, nemcsak a magáéért. Uri körökben mindenesetre ez a regula... Ámde akkor mi lesz a Kuni-gundájával? Ha beleszúr az apja oldalbordájába! Nem akart az apába beleszúrni, sokkal jobban tisztelte a leányát.

... Mit műveljen kínjában?! Mert hiszen eredendő ösvítési nimbuszát sem ejthette el gyáván, mint baka a bornyút, mikor az ellenségtől szalad... Szerencsére akkor legtermékenyebb az emberi agy, mikor a legnagyobb kínban van. Mire való a főudvarmester? — czikázott át a becületmentő kérdés a Muki gróf agyán. Nekiment és rácsapott a vállára.

— Maga azt mondta, hogy én hazudom! — rippant reá, felágaskodván, mint egy kis kakas, a lábujja hegyére.

— Nem én mondtam, — ódozkodott ez, de rögtön nyelt rá egyet, észrevérvén, hogy hibát követett el, vállalnia kellett volna a felelőséget úrnője szavaieért.

Muki gróf alkalmat adott neki hibája helyrehozására.

— Hát ki mondta? — kérdezte s még egyet ütött a Dahlen vállára.

— É-én mondtam.

— All right! — S most már félretéve minden mókát, színészkedést, Mikosch tempót, kiegyenesedett az apró magyar úr és egy tökéletesen udvarképes hókkal tisztelegvén a grófi párnak, általános megdöbbenés közepette távozott...
Mánap beleszaladt kardjával a jámbor főudvarmesterbe. Egy hét mulva bebizonyította a grófi párnak, hogy csakugyan nála van a Rubensük eredetije. Nyolczadnapra megkérte a leányuk kezét.

Odaadták neki, de nem egészen ingyen. Cserében az eredeti Rubens képért. Így is csak fenntartással. A hivatalos eljegyzésbe addig nem egyezett bele a fenséges család, míg meg nem győződött róla, hogy az a százezer (amorgem) földcseske, a mit a völegény úr a magáénak vallott, csakugyan megvan-e, nem-e csak úgy lóg, mint a légüres tér a Saturnus és a Mars között.

Tisztázódván a helyzet, Zárday Nepomuk Jánosné grófné lett a serenissimus leánya. Dahlen bárónak a fejedelmi grófköt határozott kívánságára Magyarországra kellett a fiatal menyecskét kísérenie, hogy megvédelmezze őt a kanászok és betyárok ellen.

Muki gróf nem protestált a komikus kíséret ellen, a kutyahúsú Dahlennek csak akkor adta ki az útját, mikor ez az ő belügyeibe is belendvarmesterkedett: azt kívánta tőle, hogy frakkot öltösn ebédre s valahányszor intenzíven belemerült felesége csókolásába, mint valami krampusz, mindig megjelent a küszöbön.

Dahlen hazament és tapasztalatairól részletes jelentést tett fenséges urainak.

— A grófi kastély, — mesélte, — maradhatós, van kétakkora, mint az ő régi resideneciájuk; a lovak vadon legelnek a pusztákon, mint Németországban a nyulak; a jockeyk bő kék gatyában járnak, nem is jockeyk igazában, inkább cirikuszi műlovasok vagy cowboyok, a kik lasszóval dolgoznak. Az ország maga még nincs egészen kiczivilizálva, igazi medvék mászkálnak az erdőkben és megesszik az utasokat. Az emberek meg megesszik a tököket, a minek ott édes és vörös bele van. A fiatal gróf különben nagy tekintélynek örvend, alighanem ellenzéki vezér lesz belőle, esetleg belháborukat is fog csinálni, de ez

még nem egészen biztos; minden attól függ, hogy a császár bekebelezi-e az országot Steyermarkba vagy hagyja-e szabadon lélekezni. Mindent összevéve, — referált a bárócska — nem utolsó ember a gróf, úgy lovagol, hogy Szent György se különben, Schillert és Goethét könyv nélkül tudja, ért a tudományokhoz is, csillagdat és vegyi laboratóriumot tart, hat nyelven beszél és golyóval lövöldöz a fecskékre nem minden eredmény nélkül. Tulajdonképpen nem lehet belőle kiigazodni, néha olyan vad és vakmerő, mint egy kirgiz, néha meg olyan sima és nyugodt, mintha maga lord Palmerston lenne a fölmenője. Iszonyuan szerelmes és botrányosan sokat csókolódzik. Serenissimus tudomásul vette a jelentést. Különösen annak politikai része nyerte meg a tetszését; titokban az furkált a fejében, hogy még király is lehet a vejéből, hiszen nem egyszer olvasta, hogy az exotikus országokban gyakran változnak a fejedelmek s a háboruk kifizetik magukat.

Serenissimának meg az vette meg a szívet, hogy a veje bőségesen ontja a szerelmet. Bezzeg neki igen kevés jutott ki ebből a jóból. Serenissimus csupán országos érdekből csókolgatta őt s mindjárt abbahagyta a szerelmet, mielőtt trónörökösé megszületett.

Egyszóval könnyen belenyugodtak a grófköt leányuk exotikus házasságába. Az Ebenbürtigek számára napkeleti meséket költöttek vejük rengeteg gazdagságáról és hatalmáról — egyebek között azt, hogy harmincezer lovat tart s függőkert közepén lakik, mint Szemiramisz, medvéi és bölényei vannak.

Muki gróf ugyancsak boldog volt, hatalmas talpigszöke és kékszemű feleségével házassága első heteiben. Asszonya szende volt, de alattomosan tüzes, látszólag Gretchen-szerű, valójában valóságos spanyol temperamentum. De csak hat hétig, férje követelő forró szerelmi tüzeben. Akkor egyszeribe átlényegült, elmúlt a szendesége is, a temperamentuma is és ő faji kvalitásai kerültek fölszínre. Azok a melyeket az uralkodó grófoktól örökölt. Kihűlt, megkeményedett és uralkodni kezdett.

Bezárkózott belső termeibe, hálószobáját nem osztotta meg az úrval, Fritz Reutter és Sophie Schwarz-féle regényeket olvasott, megkövetelte férjétől, hogy bejelentés nélkül át ne lépje szobája küszöbét s udvari dámáért sürgönyözött fenséges mamájának.

Muki gróf dult-fült mérgeiben, agyonszekirozta a vasut fordultával megérkezett hoppedámát (egy egészen csinos kis spirkál), majd, hogy az mindent eltűnt, udvarolni kezdett neki, hogy feleségét feltékenynyé tegye.

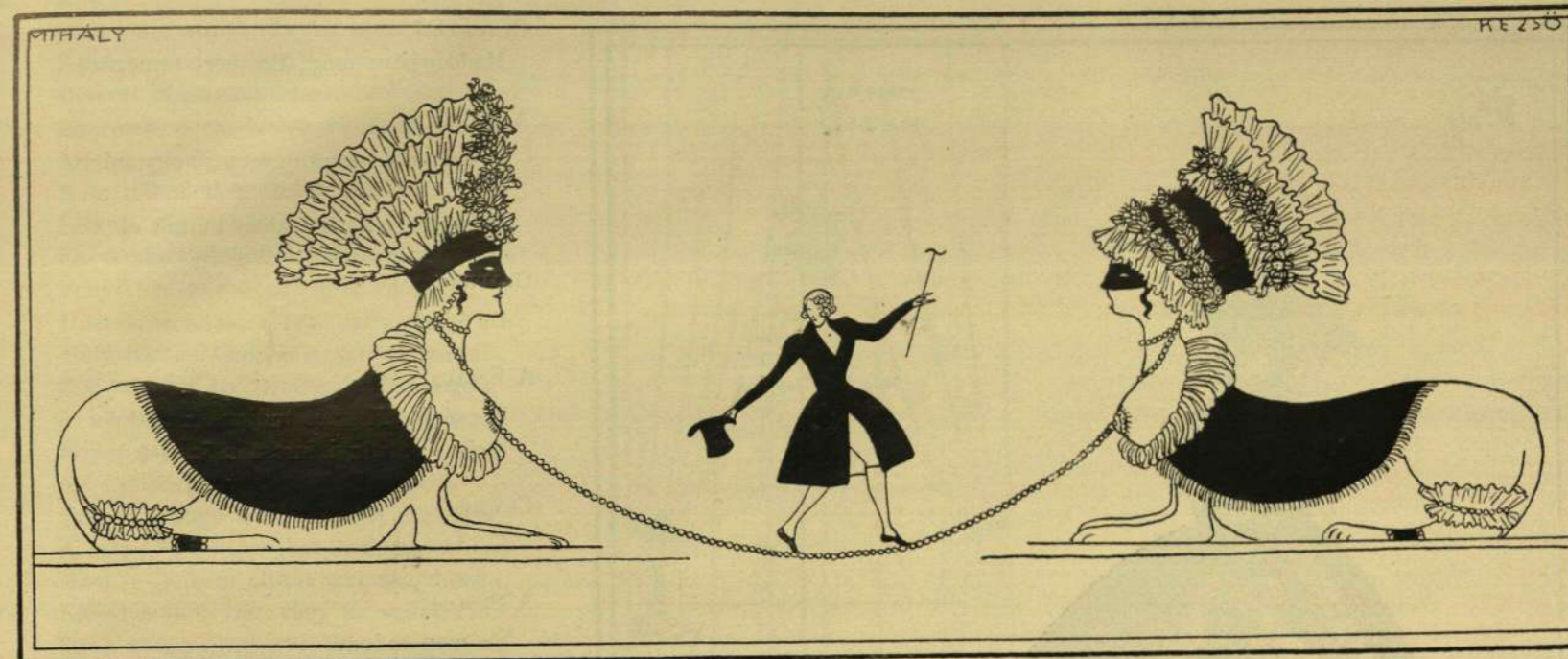
A gógös dáma azonban csak nevetett. Sőt még akkor is csak nevetett, mikor Muki gróf dühében végérvényesen megcsalta a hoppedámával. És egyelőre még csak haza se küldte a kikapós hölgyecskét.

Muki sokáig küzdött a jogáért, kitartással, a bátrak törhetetlen szívósságával. A szerelem, a férfiaság, az ész, a lélek egész arsenálját kiürítette, hogy bevegje felesége elbástyázott szívet... De mindhiába, a vár bevehetetlennek bizonyult.

Zárday gróf végre is megadta magát. S hatalmas vérbeli önbizalmának sanyarú éktelen kikoplattatását úgy a szívére vette, hogy idővel szinte meguntálta az életét.

Az asszony pedig tovább uralkodott. Addig uralkodott, míg férje ura rengeteg dominiuma egy középirtokká apadt. Akkor aztán ott hagyta a megpuhított jámbor Mikoscht és visszament Berlinbe a szállóába...

Íme ezért gyűlöli szegény Nepomuk Rubensét. Tehát nem egészen eszelős. Mert abban igaz van, hogy ha meg nem született volna a nagy festő, nem lenne ma az árvának semmi baja.

A BALGA EMBER ÉS A HALÁL.

Irta HUGÓ von HOFMANNSTHAL. Fordította FARKAS ZOLTÁN.

SZEMÉLYEK:

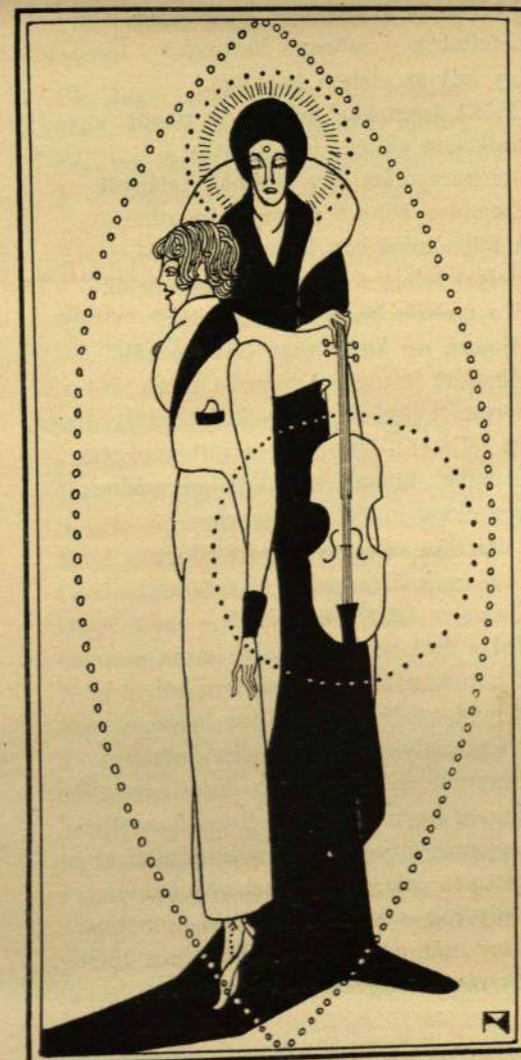
A HALÁL.
CLAUDIO.
CLAUDIO szolgálja
« anyja
« kedvese halottak.
« fiatalkori barátja

Szín: Claudio háza. A múlt század huszas éveinek ruházata.

Claudio dolgozószobája. Empitebutczat. A háttérben jobbra és balra nagy ablakok, közöttük egy balkonra ültető üvegajtó, honnét a keztbe falépcső vezet. Balra fehéret szatnyasajtó, jobbra ugyanolyan, mely a hálószobába nyílik s egy zöld bársonyfűggönyvel van ellátva. A baloldali ablak előtt itóasztal, mellette kavaszék. A fallal szembeállított üvegcsékények régiúgekek. A jobboldali fal mellett egy góthikus faragott, sötétzsinór almárium, felette régiú hangszerek. Egy olasz mesterek majdnem teljesen megfeketedett képe. A tapéta világos, majdnem fehér, gipszszírással aranyozással.

CLAUDIO: (Egyedül. Az ablakban ül. Napnyugtá.)

A hegytetőkre már az esti napsütés Zománccos, fényitatta fátyla száll,
Az égen szürkeárnyú, alabástromos Aranyszegélyű felhőtábor áll,
Miként régmúlt itók művésze festi meg A felhőt, melyen Szent Szűzünk lebeg.
A lejtőn már terül az estnek árnya S a völgy ölen a néma hegysorárnyék A zöld sugárzást szürkeségre váltja,
Az ormon egy sugár csillogva áll még. Sovárgó szívem most közel hoz téged Távoly hegyek magányvezete falva,
Hol durva munka árán lesz az élet A testi fáradság derek jutalma.
A reggelek csodás, vadoncz szele Meztőláb fulva puszták illatába, Ébreszti néped s vad méhvel tele Övez az Úrnak napsütött határa.
A természet erőket ad tenéked S minden vágyadból természet fakad; Ha lankad néped, könnyen újra éled S az idővösségre játsza rákad.
Már mozdul az aranygolyó. Ott tűnik el

Távoly vizek zöld kristálytengerebe, Egy-egy sugár még itt-ott rére lel S belőlük vérszín pára kél, mely függönyébe Takarja most a partot s városát,
Melyet najádok karja vízre hajt, Magas hajók ringó ölére csalva át Népét, ez álnok, büszke, dalja fajt.
S a hol nem járt még más hajó futása, Vizen csodákkal terhes, titkos tengereknek, Míg tomboló vihar dühöngve rázza, Sok kis reményt, kis kint felednek.

Ah! mindenütt csak áldás, merre nézek, Belémerülök, vágyva, önfeledten, De visszahí magamhoz zord ígézet S köröttem minden oly sivár, kiellen! Oh mintha végleg elmulasztott multom, A tünt öröm s el nem sirt kínjaim Ez utca és e ház köré szorultam Lengének zagya vágyak szárnyain.
Most gyujtanak világot és a szűk falak Között nyomasztó, kised létet élnék, De sírnak és kacagnak is, ha csak Egy szívet érték megdobbanni vélnék. Egymás sorsáért keblük verni tud, Siratják azt, kit messze küld az ég, Vigaszt talál, ki súlyos bajba jut: Vigaszt kínálni én sosem tudék. Oly egyszerű szavakkal mondják Mindazt, mi könnyre, vagy kacajra válik, Hétzárú ajtón vüreket nem ontják Feltört kezűkből mindhalálig.
Az élet elszállt énefelettem, Látszólag én is benneélvén. Legfeljebb hogy ha tán megértém, De véle egygyé mégse lettem. Ha válságok sodrába jöttem, Hol mások adnak, mások vesznek, Ott álltam némának szülőföldem. Nem lettem én meg az élet nedűjét Ajkamra forrott édes ajkakon, Sosem bolyongtam én igaz kinoktól Kísajított könnyektől vakon, Alig hogy nékem sorsom juttatott Pihénél könnyebb sejtést, hajlamot. Eszem fűrgén töprengtet a felett, Hogy mer nevezem. Jött ezer hasonlat — Meglett a pusztá név — s minden leomladt S így meghitt boldogságom elveszett. S a fájdalom? Gyors értelmem kivonta, Kilugozá, szétszedte jóelőre. Oh mért nem zártam el szívembe nyomba! Hadd szíttam volna fájó kéjt belőle! Csak szárnya ért a szenvedésnek és... Mi jött helyébe? Idegenkedés!

(Feltárad.)

Az éjszakát milyen töprengve várom.
De oly sok furcsaság van a világon.
Fáradt vagyok, talán aludni térek...

(A szolgáló lámpát hoz be, aztán kimegy.)

Lám újra megmutatja most a lámpa
Zsibáros kamrában balga limlomát!
Ettől reméltem egykor önfelédten,
Hogy ez vezérel majd az útra át
Az új világba, melyért úgy epedtem.

(A feszület előtt.)

Sebzett, ivorszín lábaidnál
Úr Jézus hányan térdepeltek,
Szivedből hátha lángot adnál,
Mely bennük szent tűzzé ered meg.
S ha sívár szívük tüztelen maradt,
Lerogytak szégyen, rettegés alatt.

(Egy régi festmény előtt.)

Gioconda! Bár csodákkal terhes tájon
Átszellemülten iszik ifjú tested,
S a titkok titka édes csalfa szádon
S a pillád rejt sok álomterhes estet,
Csak annyi titkot fejtél meg nekem,
A mennyit rád bizott tekintetem.

(Elfordul. Egy székény előtt.)

Ti serlegek! Ti, kiknek hűvös öble
Oly sok mohó szomját eloltá,
Ti régi lantok, kiknek hangja csöngve
Oly sok szív vágyait kibontá,
Miért nem ejt rabul mély átkotok,
S miért nem adnám némaságotok!
Ti érces fájú pajzok, czímerek,
Czikornyás, formagazdag, szép sereg,
Ti béka, angyal, faun és griffmadár,
Sárkányok és aranygyümölcsfüzerek,
Kiket mámorral ízes félelembe nézek,
Ti egykor mégis éltek és bennetek
Élő szeszélyek lüktetése jár,
Felszínre dobtok titkos tengerek

S formátok megfogott mint háló a halat.
Hiába, hogy lelkeim vakon szaladt
Utánatok csáblánczotokra fűzve,
Mert míg makranczos lelketek
A lelkeim mindig új álarcba üzte,
Éltem mennyboltja elhomályosult,
Mert sergetek lihegre ráborult
S hiába nőtt szívembe friss virág,
Lefaltátok ti szörnyű harpyák!
Így lett az életem hazuggá,
Halott szemekkel néztem a napot,
Hallásom ekként lett halottá.
Így hurcolám egy átoknak talányát
Eszméve néha s mégis öntudatlan
A léten mint egy könyv során át,
Melyet félig s félig meg nem érték
S a melybe' nem volt életérték!
Mindaz, mi kinra vagy öröme vált,
Mindjárt hazug értelmézést talált
S remélt jövőmnek lett kölcsönzött árnya,
De teljesebb lét mégsem jött a vágyra.
Örömben, kinba' ekként balga módon
Árnyakkal vívódtam zavartan,
S lón ifjú vágyam rögtön ódon,
Mert csak feltámadást akartam.
Eszméve láttam a világot:
Hol a futáshoz gyorsaság kevés,
A bátorság kevés a harcra, hol
Bolond kérdésre ily válasz loholt
S egy mély, zavart kaoszba jutván,
Szerencse minden perc, a szél, a hullám!
Magam baján okultam. Szárnyszegetlen
Legyezve fáradtan lemondásgöngömet,
Ajkamra már sikoly nem is jöhet
S oly rég e házba önmagam tettem,
Hogy már nem les rám kandin a tömeg,
Oly régen megszokottá lettem...

(A székény bejön, egy tányéért cseresznyéit hoz az asztalra, majd bezárni akarja az eklelyajtót.)

CLAUDIO:
Hadd nyitva még! De mért remegsz?

A SZOLGA:
Uram nem hinné úgysem, hogy miért!
(Félig fennhangon, ijedten.)
Most ott a kert lakban bujtak el...

CLAUDIO:
De kik?

A SZOLGA:
Bocsánat! Honnét tudjam én?
Egész csapatnyi furcsa csöcselék.

CLAUDIO:
Koldussereg?

A SZOLGA:
Én nem tudom!

CLAUDIO:
Zárd el tehát
Az ajtót ott az út s a kert között,
Feküdj le s hagyj békében engem.

A SZOLGA:
Ezért fogott el rettegés! Hiszen
Elzártam ép imént, de mégis...

CLAUDIO:
Nos?

A SZOLGA:
Itt ülnek már a kertben a padon,
Hol az Apollo márványszobra áll
És ott a kútnak árnyékában, ott...
Az egyik már a sphynx nyakában ül,
Nem látni most, a taxus eltakarja.

CLAUDIO:
Mind férfiak?

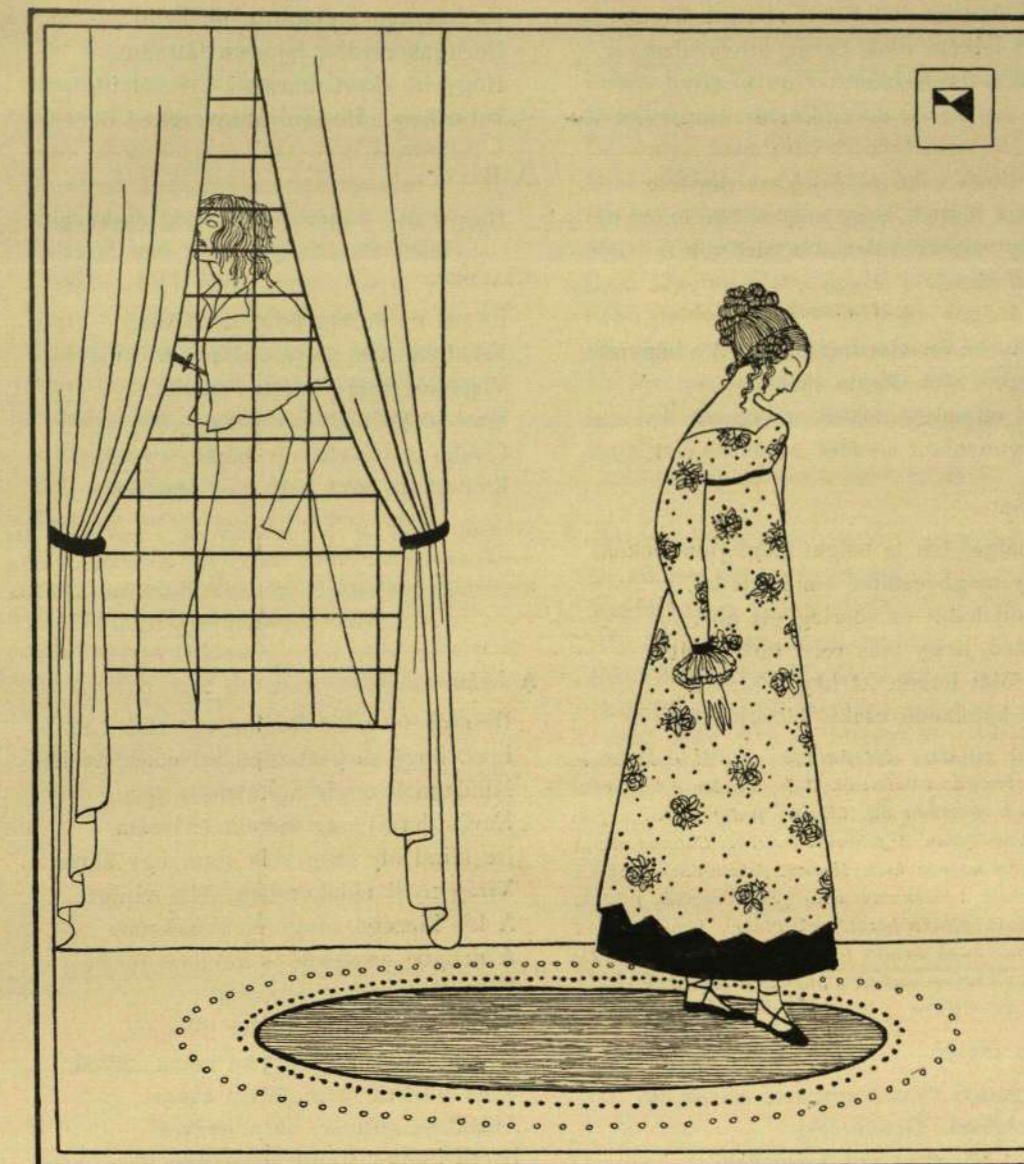
A SZOLGA:
Néhányan; ám de nők is.
Nem koldusok, ruhájuk régi módí,
Mint színes metszetek ruhái.
Borzalmas csendben ülnek és halott
Szemük sugára átjár engemet...
Ezek nem emberek! Bocsássá meg uram,
De semmi áron nem megyek közéjük.
Reggelre úgyis messzetűnnek.
És én, engedje meg, hogy megtegyem,
Elzárom itt a háznak ajtaját s a zárt
Behintem szentelt vízzel! Oh
Nem láttam ilyen emberfajt soha...
Az embereknek nincs ilyen szemük...

CLAUDIO:
Csak tégy akármit és jó éjt!

(Egy ideig elgondolkozik a fel s alá jár. A szin mögött sóvárog és megragad a hegedűs hálatszik, elszakít messzire, majd aztán kőszeléből, végre teljesen telten, mintha a szomszéd szobából hallatszanék.)

CLAUDIO:
Zene?
És milyen furcsa, szívhezszóló!
A szolgáló balgasága rámragadt?
De érzem, hogy ily mély zenét soha
Nem hallék kelni emberkéz alatt!
(Jobbra fordul és hallgatódzva megáll.)

Sová szivemre oly mélyen hat az,
Oly mindent átfogó emelkedése,
Akár egy véghetetlen mély panasz
Vagy óriás reményhullám esése;
Ó mintha csendes vén szobámba
Az élet megtisztult zenéje szállna!
Miként anyám vagy kedvesemnek érkezése,

Mint jötte annak, ki rég messzetűnt,
Kíért a szív dobogni mégse szűnt,
Belévet ifjuságom tengerébe:
Gyermek valék, tavasz virult körültem.
Azt hittem, hogy a mindenség kítárva,
Nem láttam még határt fölöttem,
Lelkem röpité büszke vágyak álma.
És vándorévek jöttek. Mámorélet.
Fényárban úszott az egész világ,
Rózsák virultak, ajkam dalra éledt,
Mély tűzben tündökölt minden virág!
S a míg kedvvel szelém az élet árját,
A lét titkához mily közel hatoltam,
Heves rajongás tüze járt át:
Az életláncznak élő láncza voltam.
Éreztem, hogy mint hatja át a szívem
A szeretet, minden kebelnek írja,
Most — lelkeim eltűnt megelégedését
Elérni álmodom tán, vagy az se bírja!
Csak csengne még tovább e szép zene,
Kavarja csak fel lelkeimet.
Átjáró újra életemet vele,
Most mintha színörömmel vón tele,
Szívemnek minden hamvadt lángja éledt
S megolvast minden bús keserűséget.
Átkos tudásom ósdi zürzavarja,
Mely ólomsúlyl rajtam tornyosul,
Megenyhül, mert e dal most elzavarja
S helyébe rám ösöntudat borul.
A messzeségből mély harangzúgással
Közleg egy eddig meg se' sejtett élet,
A végtelent jósolja meg szavával,
Mert ép oly nagyszerű, ha öl, ha élte!
(A zene hitelen elnémul.)

Elnémult hát e dal, mely mélyen meghatott
S oly sok fenségést észbejuttatott?
De az, ki ezt a mély csodavilágot
Elővarázsolá, kezében tartja tán ott
Sapkáját s pár fillerre les
Az éji koldus muzsikusa.
(A jobb oldali ablaknál.)

Itt lent nem áll. Mily furcsa! Tán
Meglátom házam másik oldalán.

(A mint a jobb oldali ajtó felé tart, annak függönye lassan kettéválik és az ajtóban a halál áll, kezében vonó, szében csögg a hegedű. Nyugodtan tekint Claudio-ra, ki némán hőköl vissza.)

Miért ragad meg szörnyű rettegés,
Ha mély zenédnek édes hangja van?
Mért görcsös kín szemembe nézni?
Mért fulladok és mért mered hajam?
Eredj! Te a halál vagy! Mit kívánsz?
Jaj! Félek! Távozz! Jaj... kiáltanék...
(Levegőre.)

De fogytán életem lehellete.
Eredj! Ki hitt? Hagyj el! Ne még!

A HALÁL:
Kelj fel és hagyd el ósdi rettegésed!
Mert sem félelmes nem vagyok, se váz.
Szemben te most egy Vénusz-zsal rokon
Nagy lélekistenséggel állsz.
Ha enyhe nyári estnek alkonyán
Lehullt a légen át egy falevél,
Már érintett hideg leheltelem,
Mely alva minden érett lényben él.
S ha érzelemlágyod csordulása
Forró hullámmal tölté lelkeket
S egy pillanat sok, sziveddel rokon
Borzalmat néked felfedett,
Midőn a körfutásnak átadtad magad
S lelkeid magával mindent elragadt,
Midőn ütött tenéked minden fontos óra,
Mely megtanított téged reszketésre,
Megérintém a lelkeid óra,
Mélyéhez titkos kézzel érve.

CLAUDIO:
Elég! Köszöntelek, bár félve még.
(Kis szünet.)
De mért is küldött hát az ég?

A HALÁL:
Fiam, jöttöm mindég egyet jelent!

CLAUDIO:
Oh, hagyj még engem élni idelet!
Mert, míg a falevél lehull a földre,
Fenekig szíjja nedvét, ámdé életem,
A sorsom nincsen még betöltve!

A HALÁL:
Előtted szinte nyitva állt az élet!

CLAUDIO:
Miként az elsodort virág eltéved
Zajló, sötét vizekre szállván
Úgy szálltak ifjuságom napjai
S nem sejtém, hogy az élet árján.
Majd ottan álltam éltem kapujánál
Csodáktól félve, egy vágytól epeesztve,
Hogy órjás égiháború csodája
Előtem zárát megreppesse.
Nem így esett s én mégis átjuték
Szentségtörőn, de vágyam mind kihált
És önmagam sem ismerem ezentúl,
Mert rám elűzhetetlen átok ült.
S így én, akár csak tompa szürkületben
Kedvetlenül, mert lelkeim oly kietlen,
Félszível, fátyolos szemekkel
A végső lépést sohasem tehettem.
A láng sosem tüzelt korlátlan át,
Sosem hevíté szívem pitvarát,
És utamon sosem találtam istent,
Kivel megküzdni kell, hogy áldjon ittlen.

A HALÁL:
Mint másnak, néked szinte adva volt,
Hogy földi léted földi mód megéljed.
A lelketekben él s mindent megold
Egy szellem, mely mély kapcsolatra éltet
Mindent e tompa zürzavarban
És kertek alkot abból számotokra,
A melynek munka, élv és kín a bokra:
Óh jaj tenéked, hogy későre érted!
Az ember köt, de némelyik
Viszont egy pillanathoz költetik.
Siránkozón és elgyötörve,
Haboza, vágyva, nagyra törve,
Lihegve, bárhogy úzi még az élet,
Karomba hull az, ki megérett!

CLAUDIO:
De én még érett nem vagyok. Hagyj itt,
Többé balgán nem zúgolódom,
A föld rögen kedvvel vívódom.
Még forró életvágy hevít.
A rettegés még átkom is lebírtá,
Az életem most teljesedni bírna.
Most érzem, míg rettentőn vajudom,
Hogy szívem vérét ontanám az uton.
Meglátod, hogy nem néma állatok,
Nem bábok lesznek nekem társaim,
Megosztom azt, mi éri őket,
Enyém lesz mind a két, a kín.
És hű lesznek. Az élet horgonya
Itt rejlik és alávetem magam,
Jónak, gonoszknak hadd legyen nyoma
Szívemben, melynek újra vágya van.
És lüktető lesz akkor mind a schéma,
És emberekre botlok utamon,
Nem lesz a szívem adni-venni néma
És kötni-öldni fog karon!
Ládd, hidd, hogy másként múlt az életem,
Szerettem és gyűlöltem is? hiszed?

Csalódsz, az élet titkát el nem értem,
Mert lelkem csak hazug szóval fizet...
Lásd e levélsomót — no nézd!

(Kézint egy fiókot a egy csomó tenézbetűköt régi levelet vesz el.)

Szerelmes esküvel, jajokkal van tele,
És azt hiszed, hogy engem tán emész? —
Hogy válaszom őszintén sírt vele?

(A halál elő veti a csomagot, melyből egyes levelek kihullanak.)

Az én, az én visszhangom volt e bágyadt
Szerelmi élet itt, no lásd!
Csak mivelém a kint, a vágyat
S kigünyölöm a szent ragaszkodást.

A HALÁL:

Te balga! Oh te balga! Megfejttem neked,
Hogy megbecsüljed tűnő életedet.
Figyelj tehát és vesztleg ott állj!
És lásd, hogy más reád tevő hitét
S a földi létben itt hagyá szívét:
Üres kételkedő csakis te voltál.

(A halál pártaszor végigfuttatja vonóját a hűtökön, mintha hívogatni akarna. A hálószoba ajtaja előtt jobbra az előtérben áll, Claudio pedig balra a falnál, félhomályban. A jobb oldali ajtóból Claudio anyja lép ki. Nem nagyon idős. Hosszú, fekete bársonyruhát visel, fekete bársonyból való fehér csipkés főkötőt, mely arczát egészen körülövezi. Finom, halvány újjai között fehér csipkekenőt tart. Halkan lép ki az ajtóból és zajtalanul fel a alá jár a szobában.)

CLAUDIO ANYJA:

Oh mennyi édes szenvedést szívok be
E levegővel. Életem fele
Maradt itt, mint egy kissé ősdi
Lavendulás illatlehellet.
Az anyaszív! Egy harmadrésze fájdalom,
Egy gyötrelmem és egy a gond. A férfi
Mit tudhat erről?

(A szelekvényről.)

Még mindig olyan éles itt a szöglet?
Itt zúzta egyszer homlokát be.
Kis gyermek volt, de máris oly heves,
Mindig vadul futott. És itt az ablak!
Mily gyakran álltam itt, lesvén az éjbe
Mohón, hogy hátha végre hallom lépteit,
Ha rettegésem nem hagyott aludni,
És mégse jött. Kettőt ütött az óra,
Hármat s halványan kezdett hajnalodni.
Hányszor — de ezt nem tudta meg soha!
Napközben is mily sokszor voltam egyedül,
Kezem virágot öntöz, port törül
Imitt-amott és rézkilincset fényesít.
Így tűnt a nap: de jaj szegény fejemnek,
Mert benne körbe járt egy szédítő kerék
És rajta álomterhes sejtelemmel ült
A sok titokkal átszótt fájdalom,
A melyet az anyai szív titkos
Kifürkészhetlen szent örvénye szül,
S a mely a titkok titkával rokon.
De jaj! nékem már nem szabad tovább
Oly édesen nyomasztó s fájva éltető
Legét beszínom eltűnt életemnek,
Mert menni kell — mert menni —

(A középű ajtón kimegy.)

CLAUDIO:

Anyám!

A HALÁL:

Hallgass! Hiába hívod úgyis.

CLAUDIO:

Anyám! Anyám! Jer vissza!
Oh hadd köszönje végre néki ajkam,
Mely bárhogy is vonaglott, mégis összeforrt

És büszkén hallgatott, oh hadd
Boruljak térdre, jaj nem láttad-é,
Hogy itt akart maradni, tartsd itt
Te szörny! Eltűnni kényszerítetted őt?

A HALÁL:

Hagyd őt! Ő már enyém, tiéd csak volt!

CLAUDIO:

És ezt én sosem érezem! Siváran
Feledtem azt, hogy életemnek minden
Vonagló szála őhozzá fűződik...
Most jött mint egy istenségé
Csodás mámorba ejt, embersovárgást,
Emberkéjét, kint kelt újra bennem.

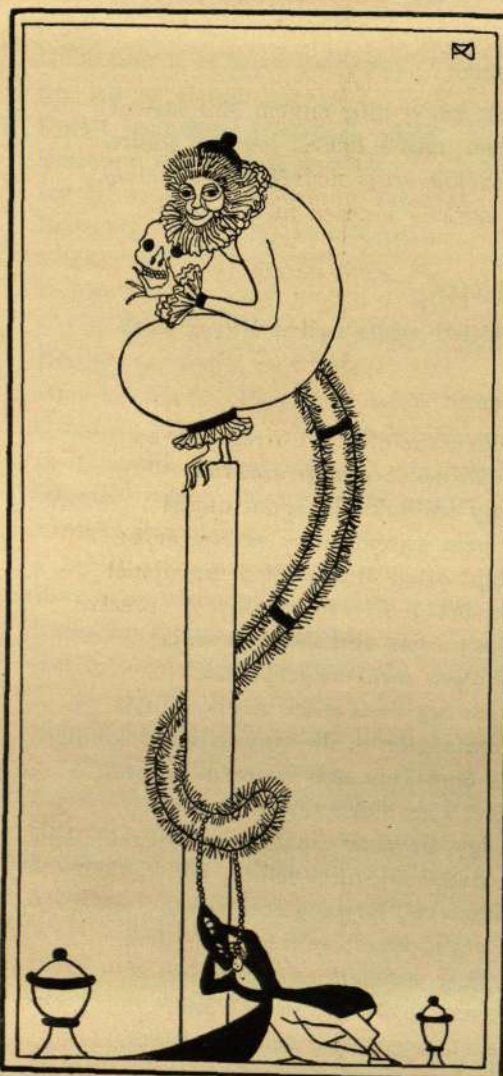
(A halál ügyet se vet panaszaiba s egy régi dal dallamába kezd. Fiatal leány lép be lassan, tarka nagyvirágú ruhában, szalagos csipében. Nyakán fájtol. Feje fedetlen.)

A LEÁNY:

Be szép is volt! Gondolsz-e néha rá?
Igaz, hogy megsebezted szívemet, de hát
Mindennek úgyis fájdalom a vége,
Kevés derült nap virradt én reám,
De mind oly szép volt, mint egy álom.
Virág nyílt ablakomban, friss virág...

A kis biczegő zongora, a szekrény,
A melybe leveleidet s mindazt tevém,
Mit nékem adtál, istenem
Oh ne neved ki, mindez édesen
Beszélt szívemhez, bárha néma szóval.
S ha tikkaadt este jött a zápor
Ablakban álltunk, oh a nedves
Lomb illata! Mindennek vége lőn,
Kihalt belőle régen minden élet
S szerelmünk apró sírja fedte be.
De olyan szép volt s a te bűnőd,
Hogy olyan szép volt. S az, hogy végre
Kegyetlenül ellőktél, mint a gyermek,
Ki játékát megunta, hogyha fáradt,
Az én hibám: nem tudtalak lekötöni.

(Kis szünet.)

Midőn megkaptam gonosz leveled,
Meghalni vágytam. Nem hozsuból
Mesélem ezt és bucsuzásul
Még irtam volna néked. Nem panaszi,
Fem szemrehányást, sem kétségbesést,
Csak annyit, hogy kissé utánam
Utolszor még epedtél volna és
Sirattad volna azt, mi elveszett.
Nem irtam mégsem. Nem. Minek?
Nem tudtam én, hogy mennyi része van
Szivednek abban, a mi engemet,
Szegényt, mámorral akként áztatott,
Hogy alvajáró lettem fényes nappal is?
Hüvé sovárgás nem tesz hütelent,
Halott szerelmet köny nem éleszt.
Nem pusztultam belé. Csak jó sokára
hosszú nyomornak kínja fektelett
Siromba. Ámde még imádkozék,
Hogy ott legyek, ha órád ütni fog,
Nem bosszút állni és kínozni téged,
Csak úgy, ha mint egy serleg bort ürítsz
És annak íze rég felejtett enyhe
Emléket hí egy perczre még eszedbe.

(Eltűnik. Claudio kezébe tejtű arczát. Közvetlenül a lány távozása után egy férfi lép be. Egyidős Claudioval. Rendetlen poros uticuha van rajta. Szíve táján a melléből egy kék fanyele áll ki. A színpad közepén Claudioval szemben áll meg.)

A FÉRFI:

Élsz még tehát örök komédiás?
És olvasod Horácztot és örülsz
Gúnyo-, bölcs, nyugodt szellemének?
Finom szavakkal lelkemhez lopódtál,
Látszólag megragadt az, a mi engem,
Mert egyre másra felhívá figyelmed,
Mi benned szunnyadott; miként a szél
Beszél rejtett titkokról néma éjjelen.
Igen! Szivednek húrja megrezdült a szélben,
S e szél örökkön másoknak teáltalad
Kihasznált lélekzése volt.
Enyém s a másoké. Hiszen soká
Barátkozánk. Igen, közös volt
Közöttünk minden gondolat,
Közös barátaink köre s egy nő
Játékszerelme is. Közös, miként
Az úr s rabszolga közt közös
Ház, asztal, eb, hordszék és étkezés.
Az úrnak háza vár, de néki börtön,
Az úr hordszéken ül, az ő vállát a rúd
Véresre sebzi s míg az úr kutyáját
Játszatja kinn a kertben: ő keféli.
Lelkemnek ép megszült érzelmiből
Fájón megérlelt gyöngyöket raboltál,
S játékszerűl csak lapdázta velük
Gyorsan barátkozó s mindjárt unott barát.
A míg az én szívem még csak vívódott
S az ajkam összeforrt, te már merészen
Mindent kikezdtél, míg nekem szavam
Gyanakvón, félve torkomon akadt.
Utunkba jött a nő, ki engemet
Úgy megigézett, mint egy kábulás,
A melyben ébren támoogyogva élünk,
Sovárgva egy egyetlen cél után,
Egy cél után, mely édes, bánatterhes,
Mely fénylő, illatos s miként viharfény
A messzeségből villog s ezt te is
Tudtad s ez téged izgatott. «Igen,
Mivel gyakran hasonlít az enyémhez
E lányka fáradtsága s büszke gögje
S korán csalódott lelke, izgat engem is.»
Így mondtad el nekem. «Felizgatott.»
De nékem több volt ő az életemnél!
Jóllakva dobtad karomba a bábut,
Mert képét megfertőzte már unalmad,
Mert benned szörnyű torzra vált.
Csodás varázsát elraboltad

S egy értelmetlen és csapzott haju
Lárvát vetettél karjaimba,
Undok mód átkos semmivé gyötörve
Titokkal teljes édes ingerét!
Ezért már végre meggyűlöltelek,
Miként sejtésem mindig csak gyűlölt,
S kerültelek, míg végre végzetem
Áldást hozott rám összetörtre,
Czél és erőt adott szívemnek,
A melyből együttlétünk mérge sem
Tudott kiölni minden hajlamot.
Igen, megszánt a sors: eszményemért
E gyilkos tör halála ért
És eltakarta útszéli árok csendje,
Hol lassan porladók oly dolgokért,
A melyek néked érthetetlenek,
De százszor boldogabb vagyok tenálad,
Ki senkiért sem élt és senki érte!

CLAUDIO:

Ki senkiért sem élt és senki érte!
(Lassan felegyenesedve.)
Miként a színpadon a rossz komédiás
Végszóra jön, beszél és távozik
S közömbös minden más iránt és a saját

Szavának tompa hangja rég unott neki,
S nem hatja őt meg s másokat sem,
Úgy játsztam én az élet színpadán
Semmit sem érve és erőlenül.
De mért esett ez így? Mért ép csak a halál
Tanít meg, hogy ne fátyolon keresztül,
De ébren tisztán lássam elvonulni
Magamhoz térve újra életem?
És mert lesz úr a gyermekszív felett
A földi létnek olyan csalfa képe,
Hogy a midőn az életébe lépett
Csak borzadást talál öröm helyett?
Miért nem hallszik ilyen hegedűszó?
Felkelni azt a mély szellemvilágot,
A melyre lelkem titka vágyott,
Mely csendben eltemetve nem zavar,
Mint kis virág, mit görgeteg takar.
Csak csengj körül, hadd halljalak,
Ki eddig nékem ijesztőm valál,
Holt életem helyett új élet légy halál!
Mi késztet arra, ha nem érthetem
Életnek híni őt s téged halál neven?
Hiszen több lélet zársz egy óráközbe,
Többet, mint mennyit életem adott,

Oh hadd feledjem el árnyékvilágom,
Csodás, hatalmas kincseidre vágyom!
(Egy pillanatra feleszmél.)

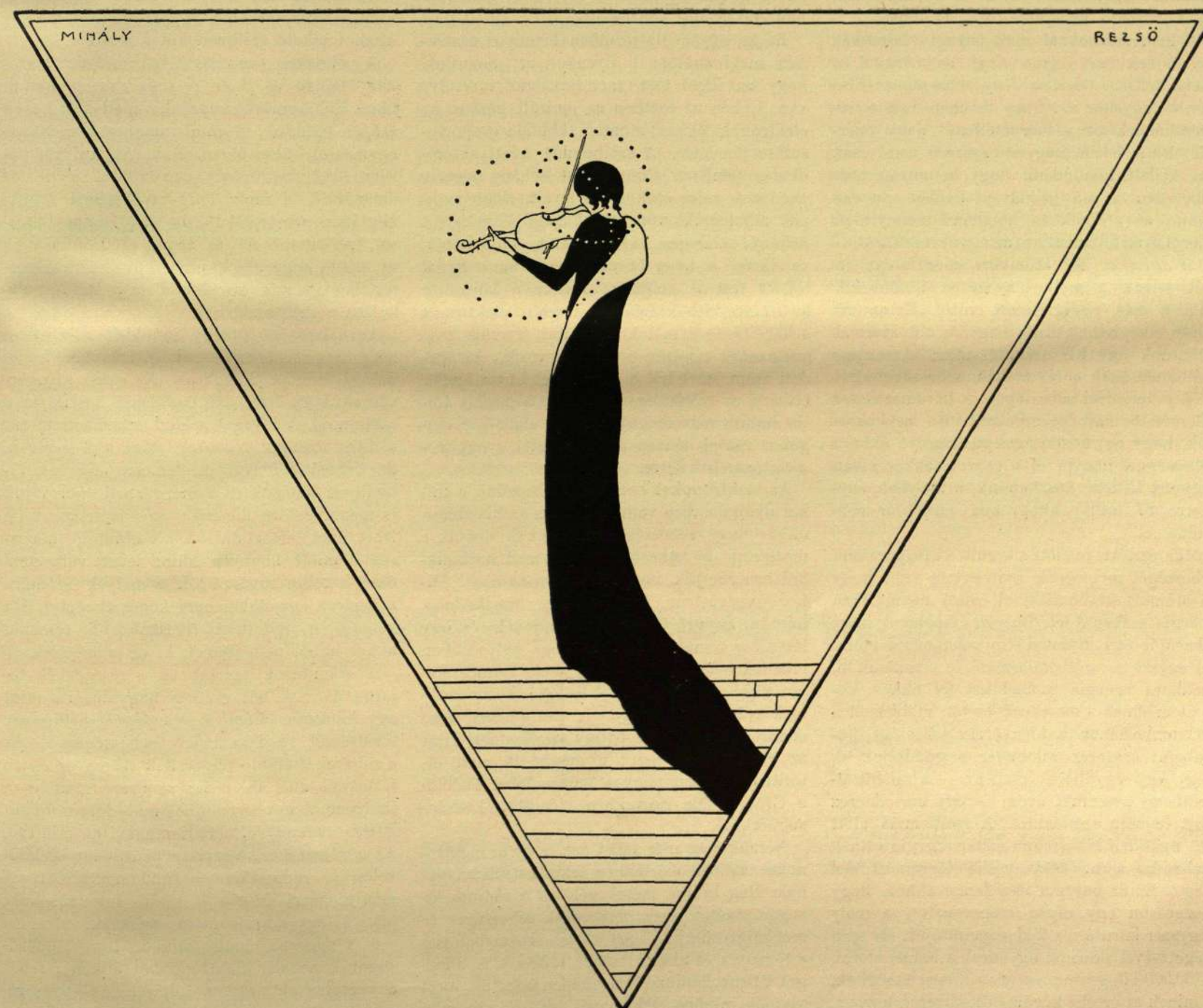
Lehet, hogy ez csak haldokló eszmélet,
Halálos éber vér fellüktetése,
De annyit meg nem értetted, az élet
Mint a halál, csak bátran hát elébe!
Ha így megválthat engem most a vég,
Melytől agyam gyors eszmetűzben ég,
Csak tűnjön életem, úgyszólam hagyott,
Csak haldokolva érzem, hogy vagyok.
Ha alszunk, néha egy megálmodott vágy
Úr lesz az álmon és aludni nem hágy,
Igy kell nekem most életálmom
Halálos ébrenlétbe' látnom!

(Holtan eszkad a haldál lábához.)

A HALÁL: *(Mialatt fejét csóválja és tüsszen kimegy.)*

Az embert érteni ki bírja?
Megfejtene a fejthetlent,
Olvassa azt, mi nincs megírva,
Bár zürzavarban él, de ébren
Utat lel az Örök-sötétben.

(A szoba üres. Kint az ablakon át a halált látni, a mint hegedűlce megy. Mígíte az anya, a leány, közvetlen mellettük egy Claudiohoz hasonló alak.)

A rádium és az anyag szétbomlása.

Irta Sztrokay Kálmán.

Az anyag megmaradásának és változhatatlanságának elve egyike volt ama kevés dogmaszerű elvnek, amelyet a modern természettudomány változtatás nélkül vett át a régi filozófiából. Lucretiustól kezdve, a ki ezt az elvet tette meg filozófiájának alapjává, egészen Lavoisierig, a ki biztos tudományos alapot adott neki, változatlanul fennállt ez a dogma és soha senkinek eszébe sem jutott, hogy megátadja.

Újabb időben azonban ezt is elérte a tudományos doktrínák közös sorsa: bebizonyult róla, hogy nem érvényes többé, mert az újban felfedezett jelenségek csak úgy magyarázhatók meg, ha eljuttuk és helyette más elméletet szerkesztünk. Az elvet megdöntő jelenségek a radioaktív tűnemények voltak, a melyek azt mutatták, hogy bizonyos anyagoknál a legkisebb részecske, az atom nem állandó, stabilis, hanem lassan-lassan szétbomlik bizonyos jellemző kisugárzások kíséretében.

A kisugárzásoknál apró anyagi részecskék lövelődnek szét olyan nagy sebességgel, a mely sokszor eléri a fény sebességét. Első kérdés ugyebár az, hogy honnan van a részecskéknél ez a mérhetetlenül nagy energiájuk? A felelet nagyon egyszerű volt: csak azt kellett kimondani, hogy az anyag nem tehetetlen a szó fizikai értelmében, hanem benne, az atomokban hatalmas mennyiségű energia van felhalmozva, az úgynevezett *atómközi energia*. Az atomközi energia egy új erőt jelent, a mely lényegesen különbözik minden más, eddig ismert erőttől. Ez az erő szinte elképzelhetetlenül nagy, a mit azonnal láthatunk egy kis számítás után. Az anyag szétbomlásánál a részecskék sebessége eléri a fény terjedési sebességét, a háromezredes sebességgel terjednek el. Ha azt akarjuk, hogy egy közönséges puskagolyó ekkora sebességgel hagyja el a csövet, akkor olyan fegyvert kellene készítenünk, a melyben egyszerre 67 millió kilogramm puskapor robbanna fel.

Már azelőtt, mielőtt sikerült a kisugárzások sebességét megmérni, nyilvánvaló volt, hogy az atomok szétbomlásával óriási mennyiségű energia szabadul fel. Tegyük fel például, hogy sikerülne egy grammnyi fém valamennyi atomját egyszerre szétbomlasztani és számítsuk ki, mekkora energia szabadulna fel akkor. Vegyük azoknak a fémeknek esetét, melyeknél a szétbomlásakor a kisugárzás sebessége körülbelül százezer kilométer s gondoljuk el, hogy egy egyfilléres rézpénz — a mi körülbelül egy grammot nyom — egy másodperc alatt teljesen szétbomlik. A szétbomlás alatt 540 milliárd kilogramm-méter energia válnék szabaddá, a mi 6800 millió lóerőnek felel meg! Ez az energia elég lenne ahhoz, hogy mozgasson egy olyan tehervonatot, a mely négyszer körülré a föld egyenlítőjét. Ha szén elégetésével akarunk ugyanazt a hatást elérni, 2.830.000 kilogramm szénre volna szükségünk, a minek az értéke körülbelül százezer korona. Tehát annyi az egyfilléresben felraktározott atombeli energiának kereskedői értéke.

Felmerül a kérdés, hogy hogyan férhet el olyan kis helyen ilyen boszorkányosan sok energia? Könnyű elképzelni. Egy analógiát

kell csak mondanunk, a mely megvilágítja a kérdést. Ha egy gombostűfej nagyságú kis aczélgömböt olyan nagy sebességgel forgatunk tengelye körül, hogy a kerületének sebessége 100.000 kilométer, akkor ez a kis gömb centrifugális eleven ereje 200 millió kilogramm-méter, azaz 1500 lóerős lokomotív energiájával érne fel.

Az atomokban felhalmozott energia is ilyen módon keletkezik: az atomot alkotó részecskék mérhetetlen sebességgel való forgásából. Ezek a részecskék az *ionok* és az *elektronok*.

Az anyag atomjai ugyanis nem oszthatatlan egységek, hanem maguk is bizonyos nagyságú elektromos töltésekből állanak. Egy-egy atom egy miniatűr rendszert képez, közepén a nagyobb pozitív elektromos töltéssel s e körül számos negatív elektronnal, a mik együtt nyugalmas egyensúlyban vannak, leköve tartják egymást és így kifelé nem hatnak elektromos vonzással.

Ez az egyensúly azonban bizonyos esetekben megbomolhat s ilyenkor azt mondjuk, hogy az illető test, mondjuk gáz ionizálva van. Ebben az esetben az ionizált gázban az elektronok és az atomok többféle csoportosulása jön létre. A szétbomlás miatt az eredetileg semleges atom elvont néhány negatív elektront, mire ezeknek a levált elektronoknak mindegyike vonzásával maga köré gyűjt néhány semleges gázmolekulát, mik körülveszik őt, a hogy bármely elektromossággal töltött test is magához vonzza a körülötte levő könnyebb testeket. A negatív elektron s a körülte levő molekulák által létesült csoportosulást *negatív ionnak* nevezik. Az eredeti atom, melyből a negatív elektron levált, elveszi az előbbi egyensúlyt s a pozitív töltés hatása már megnyilvánul, tehát ő is magához csatol néhány gázmolekulát s egy *pozitív iont* hoz létre.

Az elektronokat nem lehet vizsgálni, a mikor nyugalomban vannak, hanem csakis akkor, mikor nagy sebességgel mozognak s csak e mozgásuk következtében gyakorolt hatásaikból ismerhetjük meg a tulajdonságaikat. Mikor mozgásban vannak, úgy viselkednek, mintha anyagi testcskékké lennének és így látszólag tömegük is van, vagy helyesebben mondvá tehetetlenségük, a mely természetesen függ a sebességüktől és így sokszor csaknem végtelenül nagy. A mozgásban levő elektronok különben épúgy viselkednek, mint az elektromos áram; a mágneses mező eltéríti őket s ezt nagyon szépen lehet észlelni a Crookes-féle csövekben előállított katódsugaraknál.

Nézzük meg már most azt, hogy az elektronokat milyen mértékben tekinthetjük anyagnak. Meg tudjuk mérni például a rádium kisugárzásaiban eme részecskék sebességét és meghatározhatjuk, hogy milyen viszonyban van a tömegük és az elektromos töltésük. A tömeget itt mechanikai tömegképpen értettük, mert viszont minden elektromos testnek van még egy fajta tömege is: az elektromágneses tömeg, a melytől a test által gyakorolt elektromos hatások függnek. Ha az elektromos test mozog, akkor valamilyen elektromos áramlásnak alkotja egy részét, már pedig az áram

erősségének és irányának minden változása energiaátalakulással jár, a miből azután az következik, hogy az illető test elektromágneses tömege a test mozgásától függ és a mozgás változásával változik is.

Ha ismerjük azt a törvényszerűséget, a mely megszabja, hogy hogyan függ a testek összes tömege a sebességüktől, akkor kiszámíthatjuk azt is, hogy hogyan oszlik meg a kétféle tömeg egymás között. E számítás eredménye azt mutatta meg, hogy az elektronok és ionok *anyagi* tömege zérus, tehát valóban pusztán, súlytalan elektromosságból állanak vagy más szóval az elektron az éternek valamilyen alakulása és pedig örvénylő mozgása.

Az elektron tehát tulajdonképpen egyszerre anyag és éter és így mintegy átmenetet szolgáltat az érteinkkel hozzáférhető anyag és az anyagtalan, érzékelhetetlen éter között.

Vizsgáljuk már most meg azt, hogy a radioaktív kisugárzásokban hogyan találjuk meg az atomot alkotó elektronokat s ionokat.

A radioaktív sugárzások háromfélék: a szokás alapján α , β és γ sugárzásnak hívjuk őket. E háromfajta sugarak a mellékelt képen szépen láthatók, a mint mágneses mezőben egymástól különválasztódtak. Az említett három sugárzashoz egy negyedik is járul: az emanáció, a mely félig-anyag-szerű s egyáltalában nem rendelkezik elektromos töltéssel. Az emanáció az anyag szétbomlásában az előbbi sugárzások után következik a sorrendben és már körülbelül egy stabilis alakulása a szétbomlásnak.

Az α sugarak pozitív ionokból állanak, a mágneses mezőben ellenkező irányban hajlanak el, mint a β sugarak. Az egész kisugárzásnak körülbelül 99 százalékát teszik ki a rádiumnál. A levegőt sokkal erősebben teszik elektromosságot vezetővé, mint a β sugarak, de viszont a fényképező-lemezre alig van valamilyen hatásuk és a mozgásbeli energiájuk is meglehetősen kicsiny: egy papírlappal fel lehet őket tartóztatni. A kis áthatoló képességük miatt könnyen külön lehet választani őket a többi sugárzástól, a melyek számára a papíros egyáltalán nem képez akadályt. Ha például a rádiumot üvegtubusba tesszük, akkor abból nem jönnek ki az α sugarak.

A számítások szerint az α részecskék tömege akkora, sőt esetleg nagyobb is, mint egy hidrogén atom, a sebességük pedig egy tízedrészét teszi ki a fény sebességének. Az α sugarakat alkotó részecskék száma az egyes testeknél más és más; az urániumnál és a thoriumnál egy grammból másodpercenként 70.000 szakad le, a rádiumnál 100 milliárd. Az α részecskék, vagyis a pozitív ionok kilövélése a radioaktivitás fundamentális tünete, mert hiszen a többi sugárzás alig teszi ki egy százalékát az egésznek.

A β sugarak, épúgy mint az ismert katódsugarak negatív elektronokból állanak, tehát anyagtalan elektromos töltések. Az egyes részecskék tömege a hidrogén atom ezredrészének tömegével egyenlő, a sebességük pedig 100.000 és 270.000 kilométer között váltakozik másodpercenként. A β sugarak azok, a melyek a fotografáló-lemezre hatással vannak, az áthatoló képességük pedig hasonlíthatatlanul nagyobb, mint az α részecskéknél. Mig ezeket a papíros feltartóztatja, addig a β részecskék könnyedén áthatolnak több milliméter vastag alumínium lemezen is. A nagyobb áthatoló képességnek egyrészt az, az áthatoló test elektromágneses töltés nélküli s ezért a mágneses mezőben nem is térnek el irányukból. Az áthatoló képességük a legnagyobb, több centiméter vastag aczél lapon is keresztül mennek és így könnyen különválaszthatók a többiből például egy pár milliméter vastag ólomlappal, a melyen már csak a γ sugarak hatolnak át. A természetükkel nem vagyunk még teljesen tisztában s csak következtetjük, hogy azonosak az úgynevezett X-sugarakkal.

Mind a három fajta sugárzás vizsgálata rendkívül nehéz, mert ha akármilyen más anyagot érnek, azt is azonnal radioaktívvá teszik, azaz ott is előidézik az atomok szétbomlását. Ekkor pedig ebből az anyagból is indulnak ki minden fajta sugarak, a melyek összevegynének az előbbiekkal és bonyolultá teszik a megfigyelést.

A negyedik fajta sugárzás az emanáció a legérdekesebb valamennyi között, mert benne találjuk meg az anyag szétbomlásának első fázisát. Az emanáció gázalakú, mit leheléssel össze lehet sűríteni, habár a sűrűsödésről csak a foszforeszkálás lokalizálódása útján szerünk tudomást, de mint érzékelhető anyagot az emanációt nem lehet előállítani.

Az emanáció tulajdonképpen egy új elem, a mely a rádium atomjainak részleges szétbomlása után megmarad. Ez az új elem azonban még mindig radioaktív és így spontán bomlik tovább is.

A rádium-emanáció következő terméke két gáz: a hélium és az argon, ez utóbbi az egyetlen, semmiféle más elemmel nem vegyülő gáz, a mely talán a legegyszerűbb elem. Azonban maga a rádium is már ilyen módon keletkezett elem, az ősei az uránium, a tórium, a polónium. Emel radioaktív anyagok a szétbomlás alatt egymásba változnak át egészen a rádiumig, a mely még tovább bomlik s a héliumon keresztül végül a rézig jut el. A réz már olyan elem, a mely önmagától nem sugárzik, már nem radioaktív, te-

hát stabilis, a mi annyit jelent, hogy atomjaiban egyensúlyban vannak az elektronok.

A radioaktív anyagoknak ezek az átalakulásai azonban nem kémiai bomlások, hanem valóságos anyagváltozások, az átalakuló test atomjai egészen mások már, mint a keletkezett anyagéi, míg a közönséges vegyi bomlásoknál a vegyületekben szereplő elemek atomjai egyszer s mindenkorra ugyanazok maradnak, bármilyen újabb kémiai vegyületekbe alakulnak is át. A radioaktív testek tehát kivételek ama régi elv alól, mely szerint az anyag változhatatlanul egyforma, a kémiai elemek egymástól teljesen elszigetelt alakulási az anyagnak.

Igen ám, de a természetudományi igazságok alól nem lehet kivétel, mert ezek az igazságok egészen általánosak s ha csak egyetlen esetben is kivétel akad, akkor már megszüntek tudományos igazságok lenni. A radioaktív tűnemények felfedezésével tehát az elemek változhatatlanságának hypothesisa, a mely eddig igazság volt, mert minden megerősítette, most megdőlt, mert kitudt, hogy vannak olyan elemek, a melyek megváltoznak.

A természetudományi kutatás módszerei erre azt a kérdést vetik fel, hogy a talált kivétel valóban kivétel-e, vagy pedig tulajdonképpen egészen általános jelenség, a melyről csak nem volt eddig tudomásunk. Más szóval a radioaktivitás, vagy — a mi most már ugyanannyit jelent — az anyag szétbomlása valóban csak annak az egy pár, a rádium családjába tartozó elemnek a tulajdonsága-e, vagy pedig nem, azaz minden anyag valamilyen mértékben radioaktív-e, vagy azá tehető-e mesterséges úton?

A kérdésre már szinte előrelátható volt a felelet, sejtve azt mindenkor, hogy a természetben csak általános érvényű törvényszerűségek vannak. Le Bon, Ramsay s még egy pár physico-chemikus nagy fáradsággal és türelemmel végzett kísérletei már is bebizonyították, hogy kivétel nélkül minden anyag radioaktívá tehető, sőt minden anyag szinte észrevehetetlenül kis mértékben önmaga is rendelkezik valami radioaktivitással. Tehát valóban minden anyag szétbomlik, minden elem atomjai feloszlanak, de olyan lassan történik ez a bomlás, hogy azt még keresve is csak alig-alig lehet megfigyelni. Ha nem lenne az a pár, abnormisan radioaktív anyag, mint az uránium, rádium és társai, akkor talán

sobasem jutottak volna rá a megfigyelők az anyag szétbomlására s akkor mindörökké érvényes igazságnak kellett volna tekintenünk az elemek változhatatlanságának elvét.

Egészen röviden összefoglalva most már így képzelhetjük el az anyag szerkezetét és életét. Az atomok az elektronoknak bizonyos csoportosulásai, a melyeket például a naprendszerhez hasonlíthatnánk leginkább. Az elektronok az atomban egy megállapított rendszert alkotnak s ebben a rendszerben egyensúly van, mint a hogyan a naprendszer egyes bolygói is mindig együtt maradnak. Ha azonban ban az egyensúly nem tökéletes, vagy ha az egyensúlyt valami megzavarta, akkor az atomban feleslegessé válik egy csomó elektron s ezek eltávoznak belőle, addig, a míg az egyensúly ismét helyre nem áll. Ekkor azonban az atom elektronjai már más viszonyba kerültek, az atom nem lesz ugyanaz, a mi azelőtt volt, hanem egy más elem atomjává válik.

Az átváltozás alatt az eredeti atom belső energiájából egy rész felszabadult, mert az elektronok elektromos energiát képviselnek. Az anyag átváltozása ennél fogva ilyenkor energiafelszabadulással járt, egy nehezebb elem változott át könnyebbé. Az ellenkező irányban történő átváltozásnál az lenne szükséges, hogy újabb energiamentisítéssel szaporítsuk az elem atomközi energiáját. Ezt kellene tennünk, ha például réz akarnánk aranyvá változtatni. Azonban jelenleg még elképzelni sem tudjuk, hogy miképpen lehetne ezt az energiát bevinni az atomokba, de ha tudnánk is már a módját, akkor sem lenne érdemes elvégezni a réznek aranyvá való átváltoztatását, mert az ehhez szükséges energia értéke milliószorta nagyobb lenne, mint a nyert arányé.

Az elemeknek mesterséges és könnyű átváltoztatásától nagyon messze vagyunk még. Elő tudjuk idézni a radioaktivitást a testek felületén, de nem tudjuk azt siettetni is és nagy kérdés még az, hogy elérjük-e valaha ezt a célt. De ha elérjük, akkor nem az lesz az értékes a számunkra, hogy beteljesedett a régi alchimisták vágya s aranyat tudunk csinálni az ólomból, hanem az, hogy az arany-csinálásnál olyan óriási mennyiségű energiát kapunk, a melylyel gépeket hajthatunk, városokat világíthatunk s pótolhatjuk a kiapadó kőszénbányákat.

LÁTOGATÁS EGY RÉGI HÁZBAN.

Öreg szoba, már nincsen is kora,
Száz esztendőnek lepi szűz pora,
Komor és furcsa ócska bútor,
Sok csoda holmi, — ma vásári lom:
Hasadt szőlő, vadozott almáriom,
A zára karcos aranyliliom;

Pár éve csak, mégis mily messze van.
Derűje, színe, minden veszte van.
Nem csendül benne friss gyerekszavam.
Pár éve csak, s már nem tudom: mi volt?
A szőp üres, a vén szoba kiholt;

Egylábú asztal, rajta ritka rajz,
Diána új gyors szarvasra ajz,
Körötte apró székek nyája rajz;
Ódon díványon megfakult selyem,
Kaczer ezirádák málló szőnyegen,
Szobrocskás állvány torz szatír-fejen.

Nem az, nem az, ami a régi volt.
Pár éve csak, s nem félek tőle már,
Homályában nem éjek réme jár,
Züllött rom lett a titkos régi vár.
Pár éve csak, hogy elmaradt mégstem,

Sötétség fönt, a multak árnya lent,
Minden lélegzet száz napot jelent
És tönjénüstként úszik benn a csend.
Minden mogorva, régi, bús és csorba.
S a tárgyakon kis újjak nyoma, sorba,
Mít gyermekkezem rajzolt még a porba.

Mily búsan állok benne száműzötten.
Miért jöttem vissza, oh miért is jöttem?
Hogy megtekintsem messze tünt világom,
Fázó madár, magános száraz ágon?
Hogy megsírassam elmúlt ifjúságom?

Jászay-Horváth Elemér.

A GYILKOS SABASEFF.

IRTA ADY ENDRE.

Sabaseff diák Szófiában az ifjúság és boldogulás meredekét bulgár fogalmak szerint irigyelnivalóan, szépen és könnyen hágtá meg. Nagybátyja segítette, a ki Párist, Münchent és Bécsét bejárta s a kit végül hasznos, okos honvágya hazakényszerített Szófiába. És itthon bejutott a fejedelmi udvarba, főszakácsa lett a palotának s finom eledel-maradékokkal traktálhatta öccsét, a diákot.

A diák, Sabaseff, szegény, félig-pásztor, félig-kertész embernek a fia volt s nagybátyja híján aligha szabadul el a barmok és virágok közül. Egyébként se volt nagy-eszű, tüzes agyú gyermek, a ki biztatás és gyámolítás, sőt tudott szándék nélkül tudja fölharcolni magát. Voltaképpen csak a fejedelmi konyha bő morzsái tették emberré a diákot s a finom ennivalók ébresztették föl benne a föltörés vágyát.

S azután az történt, hogy a főszakács megmozgatta az udvari hatalmakat s Sabaseff diákot húsz esztendőskorában, állami pénzen kiküldték a külföldi egyetemekre. Olyan hatalmas volt a főszakács

s olyan bőkezűek az udvari hatalmak, hogy Sabaseff hat hosszú esztendőn át élhetett gondtalanul a világlátásnak és tudományoknak. Vakációkra haza-haza-jött a francia és német egyetemi városokból, szerfölött tudós ifjú lett belőle, a kire már egész szülőhazáscskája számított.

Talán harmadizben érkezett volt haza vakációra Sabaseff, a mikor tisztába jött, azzal, hogy Bogodics Heléna nélkül nem tud élni. Bogodics Helénának az apja a fejedelmi birtokok egyik tisztartója volt, az anyja pedig francia nő, a ki nevelőnként került volt szép Bulgáriába. Heléna finom, szeszélyes, törékeny, kis leány-gyermek volt, s Sabaseff diák eljegyezte leendő hitveséül Bogodics Helénát.

Párisba utaztam Münchenen át s ketten ültünk a direkt kocszi egy nagy, első osztályú szakaszában, én és egy magam-korú, ideges, alacsony, barna ember. Okvetlenül szóba kellett állnunk egymással, habár első, ismerős óráink csak udvariasak,

beszédtárgy-keresők, óvatosak és czukrozottak voltak.

Münchenben egy táviratot ordítottak be a vonatunkba s egy nevet, melyet nem ismertem, mivel még nem mondtottuk meg egymásnak a neveinket.

— Sabaseff szerkesztő úr Szófiából, — harsogta a távirat hordozója, — Sabaseff szerkesztő úr, Sabaseff szerkesztő úr.

— Ez én vagyok, — szólt csöndesen az én utitársam, föluggrott nagyon-nagyon nyugtalanul, nyomban, de volt időnk még az etikettes megismerkedésre.

S jött a távirat-lapot gyermekes örömmel lobogtatva két perc múlva, jött vissza a furcsa, valóban balkáni külsőjű ember.

— Kedves uram, bocsásson meg, de köteles vagyok újból bemutatkozni, mert én már nem Sabaseff szerkesztő vagyok, hanem Sabaseff képviselő.

Álmos voltam, nem is nagyon értettem e szavakat, de álmosan is örültem, hogy itt, a közelemben, valami erős öröme van.

Csöndesen voltunk majdnem egy fertály-óráig, nem beszélgettünk, ő talán sére-

lemből és én álmoságból és büszkeségből. De Sabaseff képviselő úr nem bírta tovább a hallgatást, a büszkeséget, a triumfust, mely hiányzott a sürgönyhöz ezen a rideg vonaton. Francziául diskuráltunk egymással s ő egy francia könyvet olvasott épen, de hirtelen lecsapta a pamlagra s áradozó hangon szólt hozzám:

— És ha ön tudná, hogy mit jelent az én képviselőségem, a miről most táviratban értesített a lapom helyettes szerkesztője, még akkor nézne nagyot.

— Engem öt évvel ezelőtt a bíróság elítélt húsz esztendőnyi fegyházra s két éve annak, hogy kegyelmet kaptam s ma Bulgária képviselője vagyok.

— Volt egy nő, a kit kötelességem volt megölni, meg is öltem s az nagyon híres botrány volt, még az amerikai lapok is írtak róla.

— A menyasszonyomat, Bogodics Helénát öltem meg, — beszélt nyugodtan az én utitársam, — fölkészültem előre megfontoltan.

— Nem volt bűnös szegény Heléna, legalább is a halált nem érdemelte meg, de mégis meg kellett ölnöm, mert majdnem elvette a hitemet.

— Abban az időben úgy képzeltem, hogy egy sok tervű, sok célú férfiú köteles a maga becsületére, hírére vigyázni, köteles ezért ölni is.

— Talán olykor még eszembe jut, de megházasodtam, mihelyst a tömlöczből kiszabadultam s ma már fiam van s talán leányom is lesz.

Ezután pedig politizáltunk Sabaseff képviselő úrral, a ki egyszerre nagygyá, félelemessé, különössé alakult előttem, mióta megtudtam, hogy asszonyt ölt.

— Én egy új pártot csináltam a szobránjában, egy egészen új pártot, melynek

nagy jövője van, habár csak ketten kerülünk be a parlamentbe. Mi nemzeti demokraták vagyunk, a kik már kétszer-háromszor kövekkel dobáltattuk meg a fejedelmet, mert czézarian viselkedett. Mi azt akarjuk, hogy minden bulgárok egyesüljenek, mi csak nyelvben távolodtunk el a magyaroktól, de a vérünk, lelkünk ugyanaz. Mi elfoglaljuk Maczedóniát, lefogunk számolni Törökország után Romániával és Szerbiával is, mert a Balkán-kérdést csak Bulgária oldhatja meg.

Furcsa volt, majdnem megrémítő az én utitársam, Bulgária új képviselője, az apró, dühös és gyilkos multú Sabaseff szerkesztő úr. De nemsokára már a francia határ felé közeledtünk s Sabaseff egyre melázóbbnak, gyöngébbnek, álmodzóbbnak látszott. Strasszburgnál azonban majdnem tombolni kezdett s hamar megvénült szeméibe s arczába fiatalság szállt ragyogva és pirosulva.

— Itt is diákoskodtam majdnem két esztendőig, — magyarázta lázasan Sabaseff képviselő úr s volt három barátom, a kiktől szöknöm kellett.

Még megtartották szemeim a strassburgi dóm égre-rajzolt vonalait, az álom is elszaladt a fejemből, tehát tudtam már haragudni is.

Hát ön szeretőket tartott messze Szófiától s a mikor hazament, gyilkolt, mint egy hentes s megölt egy leányt, a kinek talán csak az volt a bűne, hogy önt egy kicsit elfelejtette?

Az én bulgárom nevetett, legyintett a kezével és már nemsokára francia finánczok érkeztek, átléptük, átszaladtuk a határt. Most már majdnem tetszeni kezdett e kis, vad, erős, balkáni ember, az ő sajátságos moráljával, de még ezután kezdődött a java.

A nagybátyám, — mesélte az egykori Sabaseff diák, — meghalt és némi pénzeket volt jó és szives testálni reám. Azóta én sokat dolgoztam, dolgozom is, de alapjában csak akkor élek, ha néha Berlinbe, Párisba, Londonba utaz-

hatom. De Brüsszelt is szeretem s tudja-e, uram, hogy én már nem az vagyok, a kivel ezelőtt egy pár órával beszéltem?

Néztem az én Sabaseffemet s valóban mintha kicsérlették volna, tartása, ülése, szeme, hangja, kedve más volt.

Tudja-e, — szólt Sabaseff, — hogy nekem Párisból valamikor menekülni kellett, mert a rendőrség megtudta, hogy dolgozótlarsa vagyok az orosz nihilistáknak? Hát azt tudja-e, hogy Strasszburgban és Münchenben én csináltam meg a feministák férfi-klubját s hogy ebben a két városban, talán másban is, egy sereg szabadlelkű asszony és lány áldja a nevemet?

Most már haragudni kezdtem erre a furcsa Sabaseffre s majdnem olyan dühvel kérdeztem tőle, mint egy ambíziós vizsgáló-bíró:

Hát akkor, gazember, miért ment haza fenevadként s miért ölte meg a szegény Bogodics Helénát, a kibe a beszéd után majdnem szerelmes vagyok?

Majdnem Párisban voltunk, vacsoránkat is megellük az étkezőkocsiban, a mikor választ kaptam a kérdésemre.

Két ember vagyok én, — mormogta búsán Sabaseff, — ne haragudjék reám, mert minden keleteurópai embernek két lelke van. Amikor én átlépek a francia határt, gyűlölöm a mai társadalmi rendet, a katonaságot, a hipokrata erkölcsöket. S mihelyst hazaérkezem, szinte lángot vet az újságom a hazaszeretettől s a bibliás erkölctől. Ilyenek vagyunk s nem tehetünk róla és nekem még az sem fáj, hogy megöltem Bogodics Helénát, a kinek talán Párisban igazat adtam volna.

Elkomorodott s elnémult a bulgár szobránje ifju tagja, a búcsuzásnál csak erősen megszorította a kezemet, de nem szólt semmit, mintha nagyon sietett volna. Sietett is és úgy szaladt bele az ő régen nem látott Párisába, mint egy fantom, mintha helyettem élt, utazott, ölt és tűnt volna el.

A VÉN VARJU.

Fölttem súlyos terhes szürkeség
És mintha a földre lapitna
A végtelen karéju, kerek ég;
Élettelen, fojtó a tájék
S állok gyökérbe verve, mintha
Valamit várnék, valamit várnék.

Lomha szárnynyal, csapkodva evezőn,
Az álmos légen alászáll
S megül a fáradt, hőlepte mezőn,
— Fehér havon fekete árnyék —
Szemtől szemembe csúfol: Kár, kár,
Hát mire vársz még, hát mire vársz még?

Meredten elnéz a bölcs vén madár,
Meg sem riad, szárnya se rebben,
Lenne akár a tél, akár a nyár,
Közömbösen csak egyre károg:
Kár, kár... S én szomorún, esetlen
Hát mire várok, hát mire várok?

Unott szeme orákulumtalan,
Hogy elborong komor merősen
A százesztendő varju s untalan
Csufondáros rekedten károg.
... Nagy átok sír a levegőben...
És én csak várok, csak várok, várok.

Haraszthy Lajos.

A KINCS.

ELBESZÉLÉS. IRTA SZIVÓS BÉLA.

Sokféle hájjal kent, sokat próbált férfiú volt Bordács János, azonban főképp arról ismerték, hogy bár igen kegyes, zsoltáros embernek mutatkozott, a mit a két szeme meglátott, a két keze nem igen szokta ott hagyni. Nem csoda hát, ha azt a tömérdek kincset sem akarta veszendőbe engedni, a mit álmában meglátott volt a minapában.

A nevezetes dolog így esett:

A mint éjszaka, szokása szerint künn heverészne a háza előtt, — honnan, honnan nem, — ott terem mellette egy furcsa öltözetű, térdigérő őszszakállu ember s kampósvégű botjával oldalba döfi a szunyókáló Jánost, azután felmutat az égre s tompa hangon, mintha a föld alól jönne, így szól:

— Látod azt a csillagot? Menj utána!

Ezzel a vén ember nyomtalanul eltűnt. Bordács pedig felfelé pillantván, csakugyan észrevett egy nagy csillagot, a melyet még sohasem látott azelőtt, pedig a mennyei seregeket nála senki jobban nem ismerte. A legkülönösebb azonban az volt, hogy a csillag szép lassan megindult egyenesen észak felé.

Emberünk nem sokat gondolkodott, de mintha valami csudálatos erő ösztökölte volna is, — lábra kerekedett s haladt arra felé, a merre a ragyogó égilest vezette. Közben azonban szét-szétnézett s jól látta, hogy no, most elhagyták a falut, azután a legelőt, majd a szántóföldek, szikes laposok közé értek, míg a csillag hirtelen megállott egy halom felett, a hol nagy sziporkázással szétrobbant, semmivé lett.

Bordács mindjárt kiismerte: hol van. Ez bizony a Baltás-halom, a Vári uram földjén. Járt erre felé hajdan eleget s olyasmint is hallott, hogy ezen a helyen aligha valami kincs nincsen elásva.

Csak tán nem ezért vezette ide a csillag? ...

Ez iránt sem soká maradt kétségben. Mert ime, hirtelen kékes fényesség támad, megnyílik a halom, mintha ketté hasították volna s ott lát egy vitézt lóháton ülve, mellette pedig hat roppant nagy örvös kutya vicsgorogja a fogát.

Szörnyen megijedt Bordács, de rémülete csakhamar csodálkozássá változott, mert észrevette, hogy a vitéz maga, a

lova, a kutyái mind aranyból vannak, tisztá szinaranyból. Ezenkívül a lovas mellett jobbra-balra tízenkét-tizenkét nagy üst volt, mind telesded tele arany, ezüst pénzzel.

Már éppen azt kezdte Bordács becsülni, hogy hány vékányi lehet a pénz, mikor egyszerre valami hidegség érte az ábrázatát. Hát bizony a neki eredt eső cseppent rá, a mire ökelme felébredt s bámulva tapasztalta, hogy nem a Baltás halmánál van, hanem ott fekszik most is a háza előtt, a hova az este leheveredett.

Behúzódott aztán a tornácba s ott gondolkodott tovább a csudálatos látományon.

— Bizonyos, hogy kincs, rettenetes nagy kincs van a Baltásban ... De a kincs nem olyan portéka, hogy csak nekiessünk s kiássuk ... Sok mindenféle fortély van annak. Ha nem jól fog hozzá az ember, sohasem veheti ki ... Sokszor hallott már ilyesmit s most mind észbe jutott.

Jó lenne az öreg Gyökér Sárival beszélni. Senki annál a világon az efféléhez jobban nem ért. Maga is sokszor álmódott hajdanában kincse, áskálta is az urával,

rá is akadtak, de sohasem tudták kivenni, mert mindig valami hiba esett a dologban. «Csak egy hajszálnyi, csak egy körömfeketényi, galambjaim, — szokta volt Sára néni mesélni, — mindig azon mult ... Hej, most tudnám már én, hogy kellene, mint kellene!»

Igaz, hogy Sára néni mostanában a «hivók» közé állott s földi dolgokkal nem igen törődik, de azért ha egy pár marék pénzt ígérne neki az ember, még is csak tán lendítené valamit ...

S alig virradt meg, már felkereste a vén asszonyt, a ki ép akkor végezte be reggeli enekét s most még csak egy kicsit köhécselt utána.

— Nagy sorban járok, néném-asszony, módfelett való nagysorban; a miben csak kelmed tudna tanácsot adni ... Nem lennék háládatlan de még azonfelül meg is köszönném ... Hát, hát, izé ... hm ... én bizony kincse álmodtam.

Sára levette pápaszemét az orráról, szép lassan bele csukta a Sion Hárfájába s így felelt:

— Hm, hm. Kincs? Micsoda az édes fiam? Por, hamu, múltó hiábavalóság. Az igaz kincset ne e földön keresd, hanem a mennyeiekben! Kövesd a mi urunk Jézus Krisztust és bizonyára megtalálod.

— Mind elhiszem, néném-asszony, — felelt Bordács kegyeskedő hangon, — hanem azért az a másik fajta kincs is ráférne a szegény emberre ebben a nagy drágaságban.

S olyan szépen, apróra elbeszélte az álmát, hogy a vén asszony maga is megtántorodott, felébredt benne a régi kincs-ásószenvedély s félretolva a Sion Hárfáját, megköszönte a torkát, azután ezeket mondta:

— Szép látás, fiam, gyönyörű szép látás! Hej, hej, magam is láték valaha ilyeneket, míg a bűnök fertőjében fetrengék. De most már nem szomjuhozok az én lelkeim földi hívságok után ... Hanem azért te, ha már megálmodtad, hát vedd ki ... Tudd meg: a Dárius kincse az ...

Csak hogy mostani állapotodban semmiképpen ki nem veheted. Mert bűnös vagy, álnok vagy, kétszínű vagy, tisztátalan lelkű vagy, ravasz vagy. Jól esmértem minden hamisságodat ... A kincsek pedig az a természete, hogy az ilyen gonosz ember ásója előtt mind lejjebb-lejjebb sülyed, vagy pedig csonttá, rozsdás vasková változik. Tisztítsd meg hát a szivedet, vedd ki a gonoszágodat. Mindenek felett pedig tedd jóvá elkövetett bűneidet, az okozott károkat hűségesen térítsd meg kinek-kinek; s így megigazulva fogj a dologhoz. Csak semmiféle bűnről meg ne feledkezz, mert akkor minden hasztalan ... Hej, annak idején a szegény uram is mindig így járt ...

Itt nagyot sohajtott Sára néni. Egy darabig gondolatokba merült, majd hirtelen erőlesen megrázta a fejét:

— Mind haszontalanság, por és hamu! Elműlik minden földi hívság ... El ...

Megint az orrára igazította rezes pápaszemét, megnyázta az ujját s elkezdett a Sion Hárfájában lapozgatni, hogy valami alkalmas szent énekkel még csak emléket is leöblintse az elébbi hiú beszédjének.

Bordács hamarosan szedte-vette a sátorfát s íziben elkotródott.

Most már tudta: hogy kell a nagy mnnkának neki készülni. S abban nem is lesz hiányosság; de hát a hőresögös Vári urammal hogy lesz az állapot? Kutya-veszedelmes a természete. Földjeit sokszor még éjszaka is sorra járja, hogy nem bitangolnak-e valahol? Hej, ha áskáláson érné az embert, bizonyos, hogy csúful megtapogatná. Jobb lesz hát vele okkalmóddal kiegyezni.

Sok himezés-hámózás közt nyöszörögte ki neki Bordács a titkot, de így sem vallott be többet két üst pénznél.

A hitetlen természetű gazda azonban még ennyit sem hitt el s nagy fennyen ennyit szolt a dologra:

— Álom: esős idő. Ne is turkáljon az én földemben senki emberfia, mert a dereka találja megbánni!

Erre aztán Bordács még egy arany kutyát is bevallott s addig dicsérte annak természetes voltát s gyémántos fogait, hogy végre Vári uram engedett:

— No, vak is talált már patkót. Hát nem bánom. Hanem az aranykutya az enyém lesz; éppen szükségem volna ilyen jószágra. Tudja kend, régóta perlekedem már azért a kis anyai jusért és a fiskálisom ki nem bírja marni, hát majd tán kiugatja az az aranykutya.

— Ha a hájával megkenik az igazság kerekét, mindjárt jobban forog, — tódította Bordács. Így hát áll az egyezés: kelmedé a kutya, az enyém meg a többi.

— Jó lesz, — felelt Vári. Hanem látja kend a falon azt a szegelt? No, hát akaszsa rá a subáját. Majd ha ide vezeti kend azt az aranykutya, hát lekasztathja, addig csak hadd ünnepeljen ott.

S itt nagyot nevetett Vári gazda:

— No, nem azért. A kend aranykutya-ját akkor hiszem, ha az ugatását hallom; de az már bizonyos, hogy ha valaki össze-turkálja a halmomat, azonmódon is hagyná. Tavaly is megvájálta valami bitang annak a halomnak az oldalát s alig győztem utána a nagy árkot betemetni. Hát, szóval: majd ha szépen be is takarítja kend a gödröt, akkor elviheti a subát, addig itt marad zálogban.

Ott is maradt. Bordács pedig haza kullogván, elkezdte különféle bűneit szerbeszámba szedni, hogy a Sára asszony tanácsa szerint kellő módon megigazulhasson.

A régebbi bűnökkel nem sok baja akadt, mert azokat annak idején rendre leülögette Vácson és egyebütt, hanem azóta is kerültek bizony holmi kis hibák lehetős szép számmal: egy pár lúd, tyúk, méhkas, fejsze, járomszög s egyéb apróság. Csak legalább valamit ki ne felejtene már!

Végre sok fejlődélem után megnyugodott: No, össze van szedve minden

vétek, nem maradt ki egy fia sem, lásunk a megigazuláshoz!

Ettől fogva azán valóságos csudák történtek: Kátainé asszonyom hajnalban összegyűrt papírost talált az udvarán, benne 4 forint 40 krajczár; ráirva: «Az ludak ára. Botsánat!» Az öreg Topa Rébék kertjébe is bedobtak 3 forint 20 krajczárt: «Az tyúk ára. Engedelem!» Kovács Péter meg majd nem tudott örömben mit csinálni, inkor egy reggel csak belebotlik régi kedves fejszéjébe, a mit még tavaly nyáron ellopott valami gazember. A sánta takácsnak kicsi híján az álla is leesett, a mint méhesében szemlélődve, egy üres kasban 5 forint 50 krajczárt talált, a következő magyarázó sorok kíséretében: «Az gonosz módon eloroztatott Méhkas vácsága.»

Volt aztán, a ki kaszakövét, bicskáját, dohányzacskóját, vagy egyéb holmiját találta meg, biznyságául, hogy Bordács komolyan és alaposan hozzáfogott a megigazuláshoz, a mi — úgy látszik — valójában meglehetősen rá is fért.

Legfurcsább volt a dologban, hogy egy reggel maga Vári gazda is megtalálta a vasvilláját, módosan kitakarítva fényesre. Sára néni pedig három kéve kenderét, szépen odatámasztva az ajtófélfához. Az egyik kévén a Miatyánkból eme sokjelentő idézet ékeskedett: «És botsásd meg a mi Vétkeinket!»

Végre megszűntek a csodák: Bordács megtisztult. Bármennyire törte is a csürhéjást, nem jutott már észbe semmi. Hozzá lehet fogni a kincsesáshoz! ...

Egy szép este nekiindult a nevezetes útnak s azon módon mint mikor a csillag vezette, szántóföldeken, legelőkön, szikes pusztaságokon keresztül elérkezett a Baltás-halomhoz.

Ott sötételt előtte rejtelmesen, komoran, mintha zokon venné, hogy valaki évezredes nyugalmában háborgatni szándékozik. A hold előbukkant egy sötét felhőoszlány mögül s gyenge ezüstös fényvel borította be a csendes tájéket. Bordács imádságot rebegelt s lassú léptekkel felment a halom tetejére; szét-nézett, hallgatózott: nem közeleg-e valamerről ember, vagy egyéb veszedelem?

De nem mutatkozott semmi. Néptelen, kihalt, mozdulatlan minden. Épen csak a békák mélabús kuruttyolása hallatszott valami távoli tócsából s egy pár éjjeli szállást kereső bakcsó kiállott le néha a magasságból, mintha ijesztigetözni akart volna: bakk, bakk!

Bordács még egyszer szétnézett; nagyot fohászzkodott, azután belenyomta ásóját a halomba ...

Hatalmasan dolgozott. Ha valami kubi-kosversenyen cselekszi ezt: okvetlenül megnyeri az első díjat.

Csakhamar nagy árkot ásott, térdig, derekig, majd nyakig érőt; végre már egyéb sem látszott, csak a mint egy-egy nagy csomó földet hajít ki a holdvilágon megmecsillanó széles ásó.

Vagy két órai kemény munka után, egyszer ímé megkorczan a szerszám.

Bordácsnak nagyot dobban a szive: Uram csak most segíts, itt a kincs!

Lehajolt, tapogatózott: valami sima, gömbölyű keménység akadt a kezébe. Bizonyosan az aranyvitéz feje!

Óvatosan körülásta. Hát csakugyan fej volt az, de nem aranyból, hanem csak csontból. Majd sárgás, töredezett lócsontok, rozsdaste vaskók s effélék kerültek elő. Csupa csont, rozsdá, aranynak semmi nyoma.

Valami ókori vitéznek temetőhelye lehetett ez a halom.

Bordács azonban egészen másképp vélekedett:

— Jaj, elváltozott a kincs! Talán tán nem tisztult meg jól, valami bűnöm maradhatott feledésben, a miért eleget nem tettem...

Összetette a kezét s rákezdett nagy keservesen a bús zsoltárra:

Emlékezzél meg Ur Isten
Dávidról és inségéről...

Szörnyű siralmasan hangzott fel az ének az ősi pogány sírhalom gyomrából; a holdvilág pedig, — a melyben tudva-

levőleg épen szent Dávid hegedülget, — mosolyogva nézett a gödörben énekelgető emberre.

A buzgólkodásból megint erőt merített Bordács s újra nekiveselkedett a munkának: hátha csak lejjebb sülyedt a kincs, hiszen ilyesmit is mondott Sára asszony. Utána, utána!

Hiába volt azonban minden igyekezet, hasztalan kornyikált el egy pár alkalmas éneket is, eljutott egész a halom fenekére, de még csak csontot sem talált többet.

— Elsülyedt a kincs, végképen elsülyedt, — morogta nagy búsan Bordács, — hasztalan tovább kinlódni. Mondom, hogy valami bűnömnek kellett fennmaradni!

Közben már a keleti ég alja kipirult s a vadludak, szélkiáltók nagy lármával megindultak.

Bordács kimászott a gödörből s ásója nyelére támaszkodva, mélységes gondolkozásnak eresztette boglyas fejét.

— Miféle, miféle bűnöm maradhatott még fenn! Ugyan mit, de mit felejtettem el?

Megtudta mindjárt.

A felbukó nap piros sugára a kopástól kifényesedett ásonyélre vetődött. Bordács

rettentő nagyot kiáltott, kiejtette kezéből az ócska szerszámot:

— Megvan a bűn! Hiszen ezt az ásonyét is loptam! Tört volna ki a kezem, mikor cselekedtem.

Odább rugta az ártatlan eszközt, majd meg felkapta s hol mérgesen, hol panaszosan beszélt hozzá, mintha az értené:

— Te vagy az oka mindennek, te! Veszél volna a Fejérné szőlejében, a honnan elemeltelek. De hogy is, hogy is eszembe nem birt jutni ez a hitvány darab fa!... Hanem megállj, csak érzünk haza, mindjárt feltüzellek!

Vállára vetelte a bűnös szerszámot s lesütött fővel, nagy szomorán megindult a falu irányában.

De nem messze mehetett, az épen felkerekedett hűvös hajnali szellő valamit juttatott eszébe: a zálogban árválkodó meleg subát... Vári gazdának mégis csak volt esze.

Bosszusan czammogott vissza Bordács a feltűrt halomhoz, keservesen megcsóválta a fejét s nagyokat sohajtván hányogta vissza a nyirkos göröngyöket:

— Hej, csak szegény embernek szegény a szerencséje is!

WALPURGIS ÉJSZAKA.

IRTA KUPCSAY FELICZIAN.

Legény koromban sohasem féltém. Eszembe sem jutott, hogy rablók és gyilkosok is leselkedhetnek reám. Nyugodtan tértem aludni mindennap. Szobám ajtaját nem zártam be; éjszakára néha az ablakokat is nyitva hagytam, pedig földszinten laktam s akárki bemászhatott volna hozzám. Milyen könnyen eshetett volna kár kis czókmókomban és fiatal életemben!... De én úgy éltem akkor, mint a kinek semmije sincsen. Életemet sem mire sem értékelttem; nem volt rá időm, hogy becsét mérlegeljem. Szívemben nagy barátságban álltam az egész világgal s úgy éreztem: én is birom az egész világ szeretetét... Ugyan ki és miért is bánthatna engem?

Valóban, sohasem voltak mélyebb, tisztább és boldogabb álmaim, mint akkor, a mikor kis hónapos szobámban, legénylakásomban, egyedül háltam!

Házasságommal mindez egyszerre megváltozott, megszűnt. Egy nő került mellém, egy kedves, törékeny asszony. Nagyon szerettem s mégis olyan idegenszerű volt nekem. Főleg eleinte. Pusztá halk lélegzetvételéhez is hozzá kellett előbb szoknom. Néha legmélyebb álmomból felriadtam, áthajoltam Ophéliához s hallgattam szuszogását. Vajjon alszik-e, nem álmodik-e csufokat? s mindig résen voltam, hogy egy reáhelelt csókkal előzzem álmainak rémes képeit. Az a tudat, hogy egy gyenge, félkeny asszony van velem, a kire vigyázni tartozom, a ki tőlem várja, baj esetén, a segítő erőt, lassankint rendőri ösztönöket fejlesztett ki bennem s ezek az ösztönök idővel teljesen megbontották régi, benső nyugalmamat s az éjszakák megbízhatóságáról

toplált jó véleményemet. Ophéliám mindig tudott rémségeket, melyeket az újságokból olvasott. Valósággal belém szuggerálta annak valószínűségét, hogy minket is meglátogathat valami veszély. Van egy kis pénzünk, néhány értékpapírunk, ékszerünk s az a két szép ezüstláncza is megér valamit. Ki tudja, kinek fáj rá a foga?!... Minden este, lefekvés előtt, bejártuk szobáinkat, átkutattuk a szekrényeket, bortal, esőernyővel kitapogattuk az ágyak s a fotelek alját. Még a függönyöket is megmozdítottuk: nem rejtőzött-e mögójük valaki? Csak ezek után dőlünk éji nyugalomra.

De nekem már nem volt nyugodt éjszákám. Mindenféle aggodalmak vettek üldözőbe. Gyanakodni kezdtem. A legkisebb neszre felriadtam s rablókra gondoltam, a kik ajtónkat feszegetik. Éreztem: mint markol szívembe a félelem, ez a láthatatlan skorpió és szívja testem, lelke bátorságnedveit. Órahosszát ültem néha ágyamban és virrasztottam, órködtem, Ophéliáért.

A régi bűbajos, csendes világ, melyben azelőtt csak jóságot, szépséget, csak tündérek láttam. Most gonosz szellemek izzó tekintetétől volt vörös. Csak Istenben egyedül bízhattam, hogy nem bánthanak minket. Az én karjaim, izmaim olyan gyengék voltak. Veszély esetén használhatatlanok. Szemrehányásokkal illettem magam: miért is nem áldoztam legénykoromban több időt a sportnak?! Most athléta lehetnék! Mily kár, hogy sohasem voltam katona, vagy molnárlegény! Oh milyen edzett férfi lennék!... Még revolverem sincsen, mely, szükség esetén, pótolná a hiányzó testi erőt...

Beszereztem egy browningot; azt hittem ezzel segíték magamon. Megtanultam kezelé-
sének titkait s minden este, lefekvéskor, odahelyeztem kis éjjeli-szekrényemre, hadd legyen mindig kéznél. Emberölésre fegyverkeztem, én, a ki annakelőtte egy gonosz szót sem használtam volna embertársam ellen! Ágyamban álmatlanul hanykolódva, úgy éreztem, hogy nagyon megromlottam, hogy a házasságban önző fenevadak lesz az ember, mert mindent csak háza, felesége, családi boldogsága nézőpontjából mérleget. Értük még gyilkolásra is késznek éreztem magam.

Ezt a készséget, ezt a benső hangulatot csak hevítette bennem kettőnk édes titka, hogy rövid időn belül megérkezik várvavárt első gyermekünk. Ophéliám anyává magasztosult s napok kérdése volt csupán, hogy az érett kis gyümölcs lehelljön a fájáról. Embri számításunk szerint még négy-öt napig kellett várnunk; s én egyre izgatottabb, idegesebb lettem. Ophéliám ellenben csodálatos nyugalommal várta az idejét.

Április huszonkilencedike volt. Egy nehéz, dolgos nap után végre aludni tértünk. Előbb — szokásunk szerint — átkutattam a szobákat, a fotelek s a diván alját. Ophéliám állapotára tekintettel minden elővigyázatot megkésztettem; ezt mindenki természetesen fogja találni. Ophelia már aludt, mikor én pihenni tértem. Megszólításomra nem felelt, csókora nem reagált. Már napok óta azt észleltem, hogy szokatlan mély álma van; majdnem az ájultságnak egy állapotába merült. Engem is hamar megszállt az álom

s átsuhant idegeimen az a boldog érzés: végre egyszer jól fogok aludni én is!

Egy óráig fekhettem a legfásultabb önkívületben, mely idő alatt az álmok legkülönbözőbb fajtaát láttam... Egyszerre hirtelen felriadtam. Mintha Ophelia szólított volna, mintha azt mondotta volna: — Aristid, vigyázz, megfojtanak! — Mindez persze csak rémlátás, rémérés volt. Opheliám mozdulatlanul feküdt a legsüketebb állomálatban és senkit sem láttam körülöttem, a ki merénylőre készülne ellenem. De azért mégis úgy éreztem, mintha valaki a torkomat tényleg szorongatta volna. Kezeimmel megtapogattam a nyakamat. A szívem hangosan vert; felültem ágyamban s nagyokat sóhajtoztam. Betelt a pohár, a félelmek pohara! A fülem zúgott s mindenféle figurákat láttam kovályogni a levegőben. Szédüléseim voltak s azt képzeltem mindjárt összeomlik a ház, a melyben lakunk, hogy földrengés közele s nekünk menekülnünk kellene. De nekem nincs erőm, hogy Opheliát a vállamra vegyem, még annyi sincs, hogy egymagam talpraálljak. És tönkre fogunk menni, elpusztulunk. én is, Ophelia is és a drága gyermekünk is, a kinek szemcskéi most készülnek kinyílni, hogy lássák a világot.

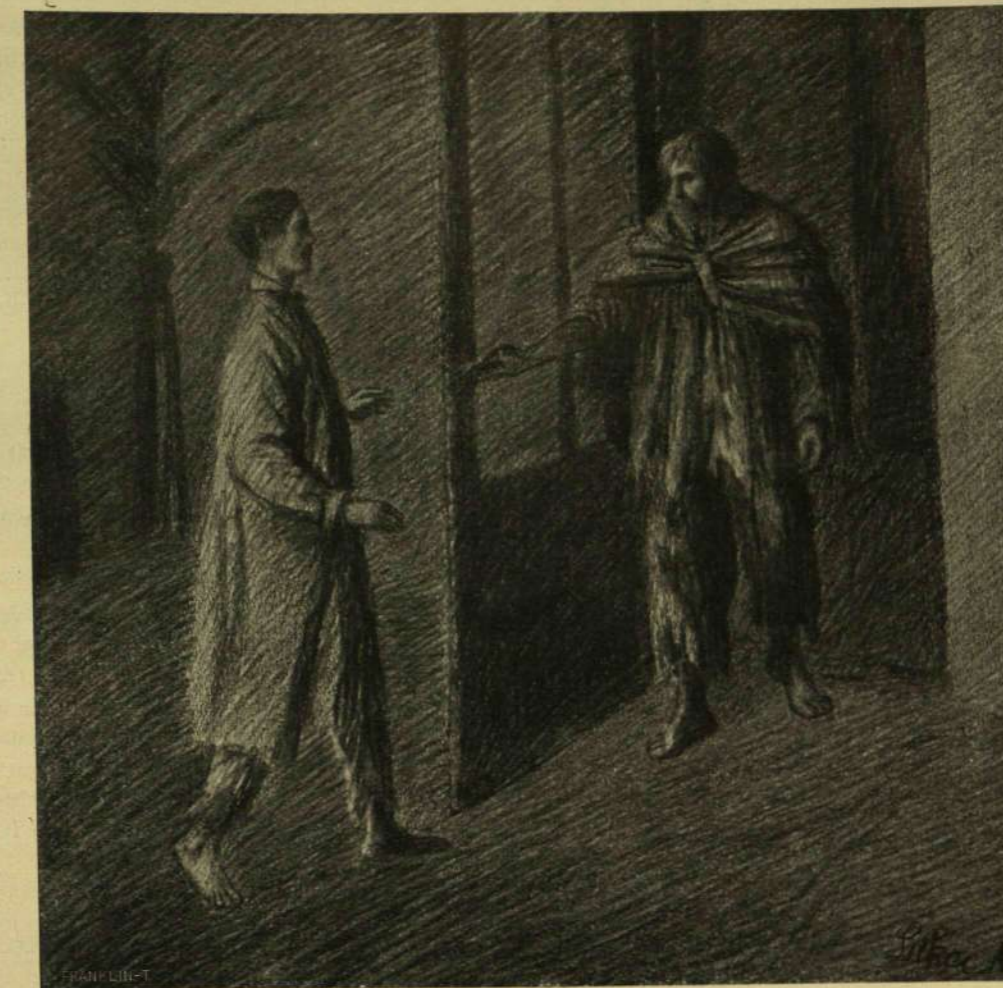
Sokszor halottam, hogy az ember csak a boldogság közből juthat, beljebb egy lépéssel sem. Így lesz ez nálam is!... Sohasem fogom megérni, hogy lássam várvavárt gyermekemet... Opheliám mesélte nekem, hogy volt egy barátja, egy fiatal asszony, a kit egy éjszaka rémségei fosztottak meg néhány hónapos magzatától és azóta örökre meddő maradt. Ez a szörnyű mese jutott az eszembe s az ajtókat fürkésztem, nem nyílnak-e ki, nem lopóznak-e be hozzánk betörők és elfojtott zokogás marcangolta a lelkemet. Kezeimet védőleg emeltem Opheliám fölé. — Istenem, ne hagyj el! — fohászkodtam halkán.

Valamikor azt hittem, hogy színültig méz ez a földi lét s hogy mindenkinek egyformán édes. Most megállapítottam, hogy bizony könnyekkel van telítve az emberi boldogság kancsója. Egész berendezkedésünk olyan furcsának, olyan természetellenesnek tetszett. Miért laknak a családok egymástól úgy elszigetelve? Miért keresi mindenki a magakülön vacskát, holott az volna kívánatosabb, hogy szülők, testvérek, gyermekek mind együtt legyenek, hogy mindnyájan, a kik egy helyen vagyunk, egy házban is lakjunk. Csordatermesztésünknek ez inkább megfelelné. Így megvédhetők egymást... Legalább a bátyám laknék nálunk! Ó bátor, erős férfi. Még holnap rábeszéltem, hogy költözzék át hozzánk.

Egy jó óráig lehettem ébren, tünődve, töprengve a legkülönbözőbb dolgokon. Mit is tennék — kérdeztem magamtól — ha tényleg rablók rontanának be hozzánk, ha most, e perczen egy tolvaj bukkanna fel a szomszéd szobában s revolvért szegezne rám?

Csak azt az egyet tudtam, hogy lármát csapnom nem szabad. Minden szó, minden hang, mely felriaszthatná Opheliámat, katasztrófát hozna reánk. Bármilyen történések, annak zaj nélkül, némán kell végbemennie. Ha megfojtanak, egyetlen sikoly nélkül kell eltűnnöm sorsomat.

Éjfél után fél egyet ütött az óra. Megpróbáltam újra elaludni... De alighogy lehunytam szememet, éles láрма, sipolás, üvöltészerű kiabálás rázott fel pihegő szenderemből. Lenn az utcán, ablakaink alatt, emberek rohantak el; tovatűnő árnyék-alakjuk hálószobánk falára rajzolódott. — Fogják meg! Kötözzék meg! Hurkot a nyakába! — ordították össze-vissza. Szavaik vérfagyasztólag hatottak reám. Valakik valakit üldözöbe vettek; talán egy rablót, vagy egy gyilkost, a kit tetten értek... Ráismertem egy rendőr

silhuettéjére... Lassankint mogtompult a zsvaj éle; a mint távolodtak, elhalkult a láрма — és én megkönnyebbülve felsóhajtottam: — Hála neked jó Istenem, hogy a gazember megkimélt minket, engem és Opheliámat!

Emberileg teljesen érthető és megbocsátható volt a hálálkodásom; de ott, a hol más szempontokból itélük meg a gondolatainkat, ez az érzésem nagy visszatetszést kelthetett s örök törvények szerint nem maradhatott megtorlatlanul... Boldog megkönnyebbülésem pillanatában egyszerre csak különös nyikorást hallok, mintha előszobánk ajtószárainyai külső erős nyomásra, sarkaikból kipattantak volna. Nem volt ez képzeltetés, hallucinatio! Jól hallottam: valaki belépett, belopódzott az előszobába. Hangosan lihegett. Biztosan a rabló, a betörő, a kit megkergettek! Egérutat talált... Csak ő lehet!... A rémületől hideg verejték gyöngyözött végig a testemen.

A revolveremért nyultam. — A gazembert le fogom löni! — De kezem lehangyatlott; a browningot meg sem érintettem. Csak ártana nekem! Egyetlen golyó, mely csövében kidurranna s a gazfickót leterítené, Opheliám és gyermekem életét is kioltaná... Az ollóra gondoltam, a nagy ollóra, az ebédlőasztal fiókjában. Azt fogom a szivembe döfni, azt! Meg se fog mukkanni, tudom. Soha sem hittem, hogy az egyszerű ollónak valaha ilyen fontos szerepe lehessen. Igyekeztem a támadáshoz, a gyilkoláshoz magamnak bátorságot szuggerálni. Valójában azonban tehetetlenül néztem a történéndők elé s kezeimmel a szivem tájékát markoláztam, nehogy hangos dobogása felébressze Opheliámat.

De hátha az olló sem használ? Ha nem találom el a szive közepét?... Talán inkább a nehéz széntartóban bizhatom; azt kellene a fejéhez vágnom; vagy még jobb volna hasba rugnom őt. Rá kellene ugranom, meg kellene őt fojtanom. Ez lesz a legjobb!... Igen... Meglesem az ebédlő ajtaja előtt s a mikor belép, torkára facsarom a kezemet.

Hallgatóztam: hátha már besurrant az ebédlőbe?! Perczek multak el, de semmi gyanus neszt sem hallottam; az iménti lihegységet sem. Biztosan meghúzódott a nyomorult

az előszoba valamelyik sarkába s megvárja míg üldözői jó messzire lesznek, — aztán kerekelt old. Talán jobb is volna őt ott hagyni, nem bánhani, mintha észre sem vettem volna! A mint jött, úgy el is fog menni; kár nem marad utána. Ha provokálom, csak magam idézem fel a bajt... Ezt sugta nekem az a gyávaság, mely önámításos megalkuvásokban keres kibuvót magának. De félelmem elnyomta gyávaságomat; a bizonyosat akartam tudni! Ágyamból leszálltam s kiosontam az ebédlőbe, hogy annak üvegablakos ajtaján át kémleljem ki a helyzetet. Fáztam, reszkettem; a lábaim inogtak az izgatottságtól.

Az ajtófüggönnyt kissé félrehúztam, homlokom érintette a hideg üvegtáblát; tekintetem fürkészésre tartottam készen... A megdöbbenést, mely e pillanatban egész valómat átjárta, le nem írhatom! Tekintetem szembeütközött az éjjeli jövevény tekintetével. Majd felszívták egymást a szemek. Szemgolyói úgy fénylettek, mint két izzólámpa; talán megperzselik az arcomat, ha nincs köztünk az ajtó vastag üveglapja... Embere vagy állat?... Inkább állat s rémületem egyre fokozódott. Az lesz, állat, vadállat, valami elszabadult fenevad! Talán csimpánz, talán orángután. Emberforma koponyája van.

Kulcs nem volt a zárban; de ha lett volna is, képtelen lettem volna felszűkíteni az ajtót. Kezeim szinte megfagytak a rémület hidegétől; hangosan vaczogtak a fogaim... Egy csimpánz! Egy gorilla!... Oh a földön minden borzadály megtörténhetik! Gyermekkoromból egy párisi rémsége jutott az eszembe, egy fiatal asszonyka esete. Éjfélkor, nász-ágyában várta hazatérő fiatal urát. Egyszerre kipattan sarkaiból a hálószoba ajtaja s egy hatalmas berbermajom áll a megremült menyecske előtt. Egy kiéhezett, agyonhajsolt, nőstényszomjas fenevad. Az asszonyka elájult ijedében; csak reggelre kelve tért magához annyira-mennyire. Karjai véresek voltak a vadállat karmaitól s arca kékfoltos csókjainak helyén. Szegény teremtségek az esze örökre elborult e förtelmes nász izgalmaival...

Ilyesmi várhat az én Opheliámra is! Egy vadállat fogja meggyalázni anyaszűz testét...

A borzalmak pillanataiba beleférnek a világtörténelem összes eseményei. Hihetetlen, hogy mi minden pereg le ilyenkor az elgondolások egy-egy rakétaszzerű kiröppenésében.

Szegény Opheliám!... De ne félj! Megbírközöm vele, legyen bármilyen kékjantásos bestia!... Bár inkább ember volna! Akármilyen ember, csak ember és nem állat... Az emberrel mégis beszélni lehet. Megmondanám neki, hogy Opheliám embert készül szülni, könyörüljön rajta. Oh nincs olyan gonosz, a ki egy szülő nősténynek nem irgalmazna! A kártékony férget is megkíméljük tojásai-
val... De egy állat?! Mely emberszót nem ért! Hogy beszéljek hozzá?... Ki bírhatja le?...

A hold szelíd fénye bevilágított hozzánk. Sugarai beszöttek Opheliám ágát és bezúrták az arcát. Még mindig aludt a drága nő, mit sem sejtve arról, a mi körülötte végbemenni készül. Látása visszalendítette lélekjelenlétet. Behuztam a háló-ebédő ajtót s titkos reteszt előretoltam. Egykönnyen nem fog bejutni a nyomorult! — gondoltam s gyűlölettel néztem abba az irányba, mely felől még mindig az a két szempár villogott. Szívemben búcsút mondtam Opheliának. Ki tudja: látjuk-e még egymást élve valaha... El voltam tökéletesen titokzatos vendégemmel élet-halál harcot vívni. Vártam, hogy belépjen az ajtón, hogy rávessem magam s torkon fojtsam, mielőtt megmozdulna.

Az ajtó kinyílt, gyorsan észrevétlenül. Olyan hirtelen, hogy meglepetésben szándékom önmagába dermedt. A kezemet sem mozdítottam, csak néztem, néztem a küszöbön termelt szörnyűséges alakot. Nem volt állat, a mint hittem: de embernek sem volt mondható. Mind a kettő egyben. Visszaszállt az szánalmas kinézése volt. Mesékben sem hallottam regélni ilyen torzszülöttről! Lenszöke hajzata közcsozán lógott az arcába, mintha penészes szakállalval egybe volna nőve. Meztelen lábait vastag piszok marta s felzagगतatott körmei alól vér serkedt elő. Magas, nyulánk testét palástszzerű rongyos öltöny fedte; mellén és karjain korbácsütések nyomai sajogtak. Üldözői nem bántottak vele nagyon kíméletesen!... Mindabból a mi rajta durva s állathoz hasonló volt, egészben egy erős, hatalmas, de megriadt férfi lénye bontakozott ki élemből. Mintha a bajoktól sujtott, kicsüfölt és bemocskolt ifjú Herakles volna s az a rongypalást a testén a kinokat facsaró Nessos-ing...

A karjaim lehanyatlottak. Bambán bámultam reá. Mintha pusztá tekintetemmel lefegyverezhetném.

Gyujtson világosságot! — szólt parancsoló hangon, de halkán, mintha tudná, hogy zangonani Ophelia miatt nem szabad. S én engedelmesskedtem. Az izzó villanykörte fényárában láttam igazán: milyen züllött emberrel van dolgom! Ruházatának rondasága, sebhelyes piszkos lábai undrítóak voltak. Most már az arcát is jól láthattam. De milyen változás történt! Állati torzabrázat helyett nemes, előkelő arcvonások kandikáltak ki a lecsüngő hajtinsek közül. Orra finoman ívelt, ajkai rózsaszínbe elhalványodók... Világoskék szemeiből a sokat szenvedőknek bánatos lelke szögt. Olyan volt ez az arc, mint piszkos üvegburra alatt egy görög isten antik márványképe. Olyan ismerősnek tetszett nekem ez az arc! Ezt az arcot, ezeket a szemeket én már láttam valamikor, valahol; esküdni mernék reá!... De mikor?... De hol?...

— Ne találgasson! Hiábavaló, — szólt az idegen, mint valami titokzatos gondolat-olvasó. — Sohasem fog rájönni, hogy ki vagyok.

— Nem, sohasem, — hagytam helyben — de sejttem, tudom, hogy őnt üldözik. Szegény!... Jó helyre jött hozzám... A szerencse vezérelte... Jöjjön, elrejttem a rendőrök elől... Hah! Már visszatértek! Hallja? Káromkodnak... Gyorsan, ide be, itt sötétség van — s igyekeztem őt betuszkolni a dolgozószobámba. Ha odabent lesz, — villant meg bennem egy mentőötlet — rázárom az ajtót, — felkiabálom a rendőrsereget... Meglánczolják s elviszik...

De ő nem akart előre menni; engem tessékelt be elsőnek az ajtón. Szinte erővel tuszkolt be maga előtt. Udvariasságában ravasz fogást gyanítottam. Bizonyára hátba akar kapni, hogy orvul rám támadjon. Talán fejbe kölint hatalmas, csontos ökleivel, vagy valamely doronggal, melyet ruharongyai alatt rejtetget. Senki sem csodálkozhatik, hogy mind-ezekre képesnek ítéltém őt. Egész kínzása, az idő, a helyzet, egyszerűen minden körülmény inkább félelmet, mint bizalmat ébresztettek iránta bennem... Fogalmam sem volt, hogy hová vezetnek a dolgok fejleményei! Gyengeségem és magamrahagyottságom tudatában a véletlenekre és ösztönöm sugallataira bíztam teljesen magam. Helyemben talán más is így cselekedett volna.

Gyanakvásom üresnek bizonyult: vendégem egy ujjával sem bántott, Sétellenül léptem át a szoba küszöbét. Ösztönszerűleg megnyomtam a villanycsillár gombját s ragyogó fény áradt szét gyönyörű dolgozószobámban, melynek tisztasága és művészi elrendeztettsége mellett még inkább szembe lünt vendégem züllött, koldus kinézése.

A szobába lépve, mindkettőnk alakja egyszerre lünt fel a nagy falitükör mélyén. Hosszú fehér hálóköpenyben úgy festettem, mint valami alvajáró.

— Ez én vagyok?! Én volnék?!... Borzasztó!... Így lezültem volna?! — sóhajtottá ismeretlenem s ujjaiával elfedte szemeit. Képmása a tükörben még szánandóbbnak, még ijesztőbbnek látszott az eredetinel. Egész testében remegett a megdöbbenéstől. Csaknem zokogva mondta: — Soha sem ismerne rám az én atyám!

Vállán gyengéden megsimogattam; megpróbáltam vigasztalni őt: — Ne busuljon! Majd csak segítünk Önön valahogy...

— Sem vízem nem volt, hogy megmosdhattam volna; sem fésűm, sem szappanom... Mióta nem láttam tiszta, fehér inget!... S a kenyér s a víz, a mit élembre tettem, nem volt az kenyér, nem volt az víz, uram.

Szavaiból azt következtettem, hogy börtönviselt ember, rabközkevény. Bizonyos!... Mily nagy bűn nyomhatja a lelkét! Talán életfogytig volt elítélve; talán a bitót is megérdemelte. És koplaltatták, pincebörtönbe zárták. De megbűnhődött, látszik... Vissza kelene őt adni az életnek, a szabadságnak... Szegény! Kár volt úgy megijedni tőle. Ártalmatlan ember.

Kényelmes karosszékbe toltam eléje. — Üljön le, kérem; pihenje ki magát! — szóltam — s egy cseppet se busuljon! Van egy kiltűnő termem önnel, önért, csak ne ellenkezzék... Egy fél óra alatt más embert faragok magárból, a milyen talán még sohasem volt. Ilyen rondán, szurtosan csak nem engedhetem az emberek közeli üldözőbe vennék, kigunyolnák, leköpdösnék s újra visszakerülne a börtön falai közé. Szép és elegáns emberré varázsolom őnt... Meg fogja látni... Kezdjük el a borotválkozással.

Gyorsan előkerítettem borotvát, a pamacsot, a krémet s öt perc alatt eltüntettem gyapjas, nagy szakállát. Majd ollót fogtam, fésűt és kefést s learattam dús, szőghaját. Aztán megmostam az arcát, a kezeit, a lábait; végül a fogait is és megnyestem a körmeit.

Letéptem a ruharongyait s egész testét megdörzsöltem finom kölnivizzel. Mintha illatos fürdőből kelt volna ki, üde, friss volt s az arca majdnem bájós... Az én ruháim neki szűknek bizonyultak, de szerencsére, megtaláltam bányámnak egy nálam hagyott vadonat új fekete öltönyét, egy egész rend elegáns ruhát; ezt adtam reá. Mintha csak reászabták volna!... Aztán tetőtől-talpig végigmértem. Igazi előkelő úrnak a benyomását tette, mint valami aristokrata nagykövet. Nem hittem a saját szemeimnek. Milyen most és milyen volt a régi! Mintha sohasem ismerték volna egymást!

Majdnem ujjongtam művem sikerén. — Most már nem kell félnie; kimehet bátran az utcára is! — biztattam abban a reményben, hogy most már csak felkászolódik. De vendégem szinte tiltakozólag a szavaimba vágott:

— Nem, még nem! Miért kerget el? — s oly különös mosolygással kísérete szavait. Mintha magában azt mondta volna: — Hohó, még nem megyek! Azt hiszed, hogy beérem ennyivel? Aprópénzzel ugyan ki nem fizetsz engem. Más is akarok, nemcsak alamizsnát...

Számolnom kellett ezzel is; megadtam magam végzetemnek. Am jöjjön, a minek jönnie kell! Raboljon ki, öljön meg, ha éppen ezt akarja. Csak ne bántsa Opheliám! Csak zajt ne üssön. Csendben, halkán mindent elvihet. Oh, bár virradna már! Akkor lesz segítség: a házmester, a tejkihordó, a pék... Soha senki sem sóvároghatta jobban nálam a pirkadást.

De még olyan messze volt a hajnal! Mintha a napot valahol erőszakkal letartóztatták volna az égboltozat gonosz csavargói.

— Mily kedves volt öntől, hogy benyitott hozzánk! — szóltam zavaromban. Ki adta szájamba ezeket a szavakat? Ki akarta, hogy szíves, kedves legyek hozzá? Egy bennem szunnyadó ösztön beszélte-e így, vagy öntudatlan ravaszság diktálta e barátságos hangokat?... Nem tudom. A kényserhelyzet sok mindent kipróbáltat velünk. — Nem akarok önnek hizelegni, — toldottam meg a szavaim — de igazán örvendek, hogy megismerem őnt. Ritka kedves vendég! — És megragadtam a kezét, hogy jól megszorítsam.

— Miért hazudik? — válaszolta rideg ismeretlenem. — A bókokat nekem hiába mondja. Nagyon is illetlen volt tölem éjnek idején berontani egy idegen lakásba. Ez az igazság és az, hogy ön engem innen a pokol fenekére kíván! Szegény, szegény ember! Miért hazudik hát?...

— Igazán, én őnt szívesen látom, én őnt szeretem, én nem hazudtam! — tiltakoztam hevesen. — Nappal vagy éjjel jön valaki hozzám, ismerős vagy ismeretlen, szegény vagy gazdag, én tárt karokkal fogadom. Csak kedves, csak jó ember legyen! Csak szeretetet ébreszsen bennem s én tültessem magam a merev etiketten. Szívemben mindig szeretet parancsát követem... S én őnt eddig még gy embernek tartom.

Vendégem lassú fejbőlíngatással kísérete szavaim. Vártam, hogy szóljon valamit, de ő hallgatott. Úgy véltem: azok közül az emberek közül való, a kik többet gondolkoznak, mint beszélgetnek s a kiből ki kell préselni a szót. Szívarral, cigarettával kínáltam meg őt. Rágyújtott egy havannára, melynek füstje misztikus színekbe tompította a villanyfényben fűdőt levegőt. A levegő lassankint szürke, majd halványzöld színt öltött; mintha egy zavaros tó vize láthatatlan résekben tódulna be a szobába s betöltené a négy fal határolta űrt. S mintha én és vendégem halak volnánk; ő a nagy hal, mely engem, a kis halat, egyszerre csak be fog kapni s telhetetlen nagy gyomrába eltemet. Ideges kap-

kodásom közben egy kis zsúrasztalkát toltam kettőnk közé. Sonkát, vaját, kenyeret és bort tettem elébe és kínálgattam: — egyék, igyék; ne vesse meg ezt a szerény vacsorát. — Nincsen egyéb itthon — mentegéztém... S ön olyan kiéhezettnek látszik!

Rám nézett és így szólt: — Én mindig éhezem! Én kiélgethetetlen vagyok. Én vagyok a szeretet és gondolja ön, hogy a szeretet valaha azt mondhatta: elég!?

Poétikus választát zavarosnak találtam. Nem ilyen feleletet vártam. Nem tudtam, mit szólnak neki. Lator-e, vagy szent ez az ember? Vagy valami más? S nemcsak álom-e mindaz, a mit most valóságként látok, érzek s hallok?...

Perczekig hallgattunk mind a ketten. Csak lopva mertem rápillantani. Ajkain megjelenni láttam azt a keserű mosolyt, mely reám olyan hátborzongatóan hatott. És ő engem folyton nézett, vizsgált, mintha hipnotizálni akarna. Erőlködtem, hogy kikerüljem a tekintét. Gyanakodásom és bizalmatlanságom újra, még jobban felébredtek bennem. Úgy éreztem: egy hihetetlenül ravasz és gonosz emberrel van dolgom, a ki csak játszik velem, mert neki az gyönyör, hogy gyötörni lát engem. A bizalmamba, a szeretetembe akar belopózni, hogy ellentálló szándékomból letérítve, egész valómban meggyengítve, hirtelen végezzen velem. Ő is azt akarja, a mit én akarok, hogy zaj nélkül menjen minden végbe.

Bár nagyon éhesnek látszott, mégis bizonyos mérséklettel, megtartóztatással evett. A nagyobb szándékat mindig az én tányéromra tette. Majd bort töltöttem s koczin-
tásra invitáltam. Poharaink halkán összecse-
ngtek s ő felém hajolva a fülembé sugta: —
Éljen a világosság! — Mikor újból koczin-
toltunk, firkészőleg maga körül nézett és sut-
togva mondta: — Éljen a tébolyda igazgatója!
Szemei megvillogtak, az ajkai megremeg-
tek, aztán újból mosolygott s szeméinek fénye

megtompult, megszelídült. Minden eddigi feltevésemet egyszerre megdöntötte ez az arc. Egy örült, egy tébolyodott előtt álltam. Mily távol voltak a valóságtól eddigi feltevéseim! Sem betörő, sem rabló, sem vad orángután, hanem egy észtesített ember, a ki éjnek idején megugrott az élőhalottak börtönéből s beállított hozzám. Rettenetes!... Még a gondolattól is irtóztam, hogy valaha örültem találok s ime, most szemtől-szembe kerültem, talán a legveszedelmesebbek egyikével. Most már tudtam, hogy honnan ismerem, hol láttam ezt az arcot. A szomszédos tébolyda egyik pinceablakának rácsozata mögül gyakran bámult rám ez a szempár. Sokszor néztem rá sajnálkozással, ha elhaladtam ablaka alatt.

A legkétségbeejtőbb helyzetbe jutottam, de végre legalább megtudtam, kivel van dolgom. Ez a kis bizonyosság jól esett s támogatta lélekjelenlétemet. Kezdtém világosabban gondolkodni. Ártalmatlanná kell őt tennem, még pedig ravasz, furfangos módon, a minővel a bolondokat szokták kelepcebe csalni. Más-
különbben nem menekülhetek tőle... Tekintem a borospalackra esett s ekkor hirtelen egy pompás ötletem támadt. — Itasd le! Itasd le őt! — sugta valami jó szellemem. Hozd be a pezsgőt a kamarából; egy-két polárkától majd megcsókolja a földet! — s én majdhogy nevettem örömben ezen a kitűnő ötleten. Helyemből felugrottam s elindultam, hogy behozzam a pezsgőt, a melyet névnap ajándékként kaptam Opheliától. Ő, a kit olyan végtelenül szeretek, ő szabadít most is ki a bajból! A mély szerelemnek van valami bűvés, megváltó ereje.

De alighogy megmozdultam, sikolyzerű kiáltást hallottam a hálószobából. Opheliám hangja volt. Nevemet kiáltotta. Elsápadva visszatértem a karosszékre és lestem vendégem arckifejezését: vajjon ő is észre-
vette-e, hallotta-e?... Úgy bámult rám, mint

a becsapott ember, a ki rájött arra, a mit előtte rejtegettek. Néma csodálkozás és szemrehányás volt a nézésében. Semmit sem szólt, de én kiolvastam a gondolatait. — Hogyan, hát asszony is van a háznál?! Igcn?... — és orozimpái úgy mozogtak, mint a ménnek, mely kanczát szimatol. Ajkai körül újból megjelent az a sajtáságos czinikus mosoly; egész lényéből valami különös vigyorgás áramlott ki. Még a hangja is vigyorgott, a mikor beszélt.

Erőmet összeszedve, az ajtóhoz rohantam s karjaimat kitértam gálló sorompóként. Attól tartoltam: beront a hálószobába s ráveti magát Opheliámra.

— Szép volt, nagyon szép, minden. Köszönöm a hozzájáruló szívességét! — szólt. Lassan hozzám közeledett s kezét nyujtotta felém. Boldogan ragadtam meg jobbát; azt hittem bucsuzik, menekül, talán az asszony elől. Az örültek kiszámíthatatlanok. És vannak férfiak, kik gyűlölik a nőket s irtózással futamodnak meg előlük.

— Köszönöm, — ismételte — köszönöm! — s megrázta a kezemet. De azért minden, a mit nekem nyújtott, mégis csak keveset, úgy-
szólván semmit sem ér, — jelentette ki. Ön persze megütközik a véleményemen. Majd így folytatta:

— A szegényt felszegíteni tartozunk s az üldözöttet meg kell védenünk. Isteni törvények parancsolják ezt! Ön is ezt tette velem; de ezt közelebbre hozta. Menedéket, ruhát, alamizsnát nyujtott, — oh, de ez még különös érdem nem jelent. Csupán arra jó, hogy ne mondjam önt rossznak. Az igazi jószág másból áll uram, nem könyöradományból, melyet könnyen adhatunk, mert tiltatva van a kamaránk s a bugyellárunk! Vannak ajándékok, melyek áldozattal, fájdalommal járnak. Ezek az igazi ajándékok! Van isteni értékük s adójukat érdemessé teszik, hogy valóban jöknak tartasuk őket. Ilyen ajándékot még nem kaptam öntől. Pedig ilyen kell

nekem. Akarom, hogy ilyenben is részesítsen! Vezessen be a nejéhez! Látni akarom!... Mi jogon birlalja őt egyedül?

Dadogtam, hebegtem. Szörnyű, a mit kíván, szörnyű, a mit kérdez. Hogy mi jogon birlalom én egyedül a feleségemet?... A törvény, az eskü jogán!... Avagy ez nem elég?... Vannak állapotok, a melyekbe úgy belenőtünk, mint a fagyöngy a fa törzsébe. Jogosságuk, természetességük kérdése sohasem izgat. Vagy melyik férj tűnődött valaha azon, hogy asszonyához másnak is van joga s hogy ő csak parazita módon, jogtalanul bírja? Megdöbbenem vendégem szavain, mert éreztem, hogy férji biztonságom alapjait támadja meg s hogy ez az alap nem is olyan jogerős, a milyennek véltem... A feleségem kell neki! Látni akarja, hogy aztán bírja is. Jogot formál hozzá az én jogom kétségbevonásából. Pokoli casuistika!... Az örültségnek sokféle fajáról hallottam már, de ilyenről soha. Örült, rabló s kéjgyilkos egy személyben. Apák és derék férfiak szerzett jogainak, féltett becsületének és hű hitvestársuk erényének maniakus eltiprója ez az ember. Oh, hogy a világon ilyesmi is létezik!... Aljas, kéjencz fráter s én még bűnbánó vétkezőnek véltem, a kit vissza kell adni az emberiségnek...?

Egész testemmel az ajtóknak támaszkodtam s karjait megragadva: — Nem, nem lehet! — tiltakoztam visszafojtott hangon. Oh, hogy harsogott volna ez a hang, ha kiálthattam volna!... Vártam, hogy vendégem birokra kel velem, hogy ellenállásom vad küzdelemre hajlja. De nem ezt cselekedte. Kezeit mintegy imára kulesolva felemelte s epedőn tekintett reám.

— Oh eressen be hozzá, egyetlen pillanatra! — könyörgött a szomjuhozók hangján. — Csupán egy szempillanatra... Tíz év óta nem láttam asszonyt. Tíz esztendő óta! Nincsen nálam férfi szomjasabb. Értsen meg uram és gondolja el a kínokat, a miket az asszonybójt hosszú idejében elszenvednem kellett. Poklok égnek bennem... Csak látni, látni akarom!

— Az én Opheliám tisztességes asszony! Nem tehetem, nem lehet! — tiltakoztam újra. Bár könyörgése a szívem érzékenyére vágott, mégsem tudtam neki hinni. Csak sziaészkedik, csak komédiázik. Az örültek fufangjával akar kijátszani engem. Nincsen olyan férfi, a ki egy nőt, ágyában fekve, megkívánás nélkül csak látni akarna... S az én Opheliám ellenállhatatlan... — Ó tisztességes asszony! — ismételttem — és anya lesz nemsokára. Méhében hordozza gyermekét; ne közelítsen hozzá; felriasztaná s a gyermek...!

— Anya! Anya lesz?!... Antul inkább vágyódom őt látni, — vágott a szavaimba. Anya s gyermek egy személyben! Van-e ennél fenségesebb látvány?! Tíz év óta szomjuhozoknak elléle a szemeim. S ön még ezt is, ezt a csekélységet is megtagadja tőlem?! Mert féltékenysége nem tud áldozatot hozni... Ön nem tud lemondást gyakorolni, hogy ajándéka igazi ajándék legyen. Étel, ruhát hiába adott, ha a *lelkem* vágyát nem hallgatja meg.

— De ha bántja, hacsak egy újjal is érinteni merné! — szóltam s éreztem, hogy könyörgése engedékenységre hangol. Szavainak értelmében volt valami erkölcsileg fenségesebb. Valóban: a lélek is valami, a mi megérdemli a gondoskodást. Szívemből megsajnáltam őt, ki tíz évig száradt a tébolyda börtönében és nem ölelt, nem csókolt szerető asszonyt. Míg én?... Oh nekem minden jóból bőven kijutott, túlnál is bőven. Míg ő neki?... Szörnyű igazságtalanság! És én erre sohasem gondoltam, csak élttem, csak élveztem a magam élvezeteit, mint egyedüli

tulajdonomat. Világosan átéreztem: Opheliám testét, lelkét jogcím nélkül mondtam csak a magaménak eddig; minden arravalónak joga volna hozzá s nincsen érdem, melylyel jogom kizárólagosságát megvédeni tudnám. A jó, a szép a földön nem lehet csak egygyé! Rabló, a ki azt csupán a magáénak vallja s mint tulajdonjogát körülbástyázza önzésének kínai falával. Ennek igazsága úgy zúgott, úgy harsogott bennem, mint hirtelen kerekedett szélvihar. Könyörgésének nem tudtam tovább ellentállni s vakmerő, kockázatos elhatározásra szántam rá magam.

— Legyen tehát! Jöjjön, lábujjhegyen, — sügtam s megragadtam a kezét. A legnagyobb csendben érkezünk a hálószoba ajtaja elé. A villanyfényt lecsavartam s csak azután nyitottam ajtót, óvatosan, lassan. Lelkem mélyből fohászokodtam Istenemhez, hogy ezen a különös asszonyszemlén szerencsésen átsegítsen, hogy őrangyalok óvják meg Opheliám s pihegő magzatjának álmát...

Megálltunk az ajtó küszöbén. Egy bűbájosan szép kép tárult elénk: Opheliám plasztikusan elbájoló képe. Teljes kábultságban, szinte megdermedve feküdt párnái között. Csak fedetlen melleim imbolyogtak ingfodrainak halvány árnyékképei. Gyönyörű arca a beáradó holdfényben úgy féhérett, mint drága karrarai márvány. Valami túlvilági édes boldogság szunyadt az arcvonásain. Egy tilkos, érző életet élő Galathea-szoborra emlékeztetett, mely csak egy szerető kéz gyöngéd érintésére vár, hogy merevségéből eleven életre keljen. Ekkor éreztem először életbenem, hogy feleségemet valóban jogtalanul bírom csak én egyedül. Ennyi báj, ennyi tökéletessége a szépek az egész világot illeti; mindenkinek része lehet benne, a kinek érzékei, szíve és lelke felfogják az emberi formazsépességét ezt a tökéletességét.

Mindkettőnk szívét egyszerre szállta meg az áhitattaljes elcsodálkozás. Én, a szó szoros értelmében, megbűvölve álltam a helyemen. Megigézett Opheliám arca; ilyen mesésen szépek sohasem láttam azelőtt. A boldog eszméletlenségnek egy különös nembe estem, mintha hipnotizáltak volna. Sem szólni, sem mozogni nem tudtam. Láttam, hogy vendégem előrelépve Opheliám felé tartott, hogy ágyához ért s hogy föléje hajolva megsókolta homlokát és nem tudtam közbelépni, hogy megakadályozzam őt. Ophelia meg se rezdült. Arca e pillanatban még szebb volt; a boldogság kifejezése még láthatóbbá mélyült az arcvonásain.

Vendégem percekig maradt Opheliám közelében. Néha rám pillantott, mintha mondaná: lásd nem rablom el őt... legyen a tied... Majd kezeit mintegy áldást osztogatón terjesztette ki s valamit suttogott, a mit nem értettem meg.

Rettenetesek és mégis fonségesen szépek voltak ezek a perczek. A rémület és az élvezés perczei. Mintha nem is lett volna valóság, hanem valami a káprázatból s a valóságból együtt.

Látja, kár volt úgy megijedni tőlem, — szólt a mikor újra magunkra, az ebédlöben voltunk. Ön bennem rablót, gyilkost, bolondot látott s félt tőlem, mint fenevadtól... Pedig!... egyszerűen talán megsejtí, hogy ki vagyok, hogy ki volt az éjjeli látogató... Önben én egy alapjában jó embert ismertem meg s ha ilyen marad, nincs mitől félnie. Senkitől se féljen; a jó ember a föld minden borzalmát könnyen legyűri: rablókat, betörőket, minden hasonló félelmetességet. A nyers erő nem a legnagyobb erő. Lélek is él bennünk és a lélek varázslatos fegyver.

Kezei közé vette kezemet s barátságosan rázogatta.

— Hogyan, már menni készül? — kérdeztem, megsejtve, hogy búcsúzni akar. Szerettem volna visszatartani; marasztaltam.

— Nem lehet, tovább kell sietnem — válaszolta. — Az atyám parancsolta. Még sok munka vár reám. Sok a megjavítandó ember!... Közelg a virradat... Isten Önnel!... Kérem: kísérjen ki engem.

Az előszoba lépcsőházi ajtajáig követtem őt... Fekete puha kalapomat tettem a fejére. Úgy nézett ki, mint sétára induló előkelő ifjú. Sok szerencsét kívántam neki s néhány koronát nyomtam a markába; de a pénzt nem fogadta el. Le akartam kísérni a ház kapujáig; olyan nehezemre esett elválni tőle... De ő visszatartott s hozzám hajolva a fülembe sugta: Gyorsan térjen vissza! Ophelia hívja... Tüstént küldjön segítségért... Három óra múlva megszűli gyermekét. Fiu lesz! Öröm és dicsőség száll vele a földre...

A hálószobába rohantam. Ophelia ébren volt; hangos «jaj» szóval fogadott. Velőmíg hatott kinteljes jajgatása, Arczán a vajadás fájdalmait, mint éhes vipérák, siklottak el és újra meg újra visszatértek, megnöve, megsokasodva.

Orvosért, bábáért telefonáltam... Dolgozószobámban szívszorogva vártam... vártam...

Tekintetem rászegződött a falinaptár fekete betűire. *Walpurgis* napja volt. S az elmúlt éjszaka: *Walpurgis* éjszaka... Vajjon igaz-e, hogy ennek az éjszakának varázsejeje van?...

A mint vendégem megjósolta, három óra múltán, reggel nyolcz órakor, világra jött a kis fiunk. Ragyogó égszínkék szemecskéi, melleskéjének gyors, ritmikus pihegése, létezésének letagadhatatlansága s az a forró apai öröm, melytől szívem repest, teljesen feledteték velem a letűnt éjszakának összes borzalmait. A kiállott izgalomból semmi sem maradt meg bennem.

Sőt, inkább az volt az érzésem, mintha egy csodaszép s megpróbáltatásokban gazdag éjszakát éltem volna át, mely mindörökké kirtotta belőlem a rettegés, a félelem maró gyökerét. Égből lehángzó melódiaként csengtek fülemben vendégem bölcs szavai: Lélek is él bennünk és a lélek varázslatos fegyver! Jóslatában egy magasabb rendű akarat szándékát kerestem és hinni kezdtem, hogy gyermekemmel valóban öröm és dicsőség száll erre a földre.

A jóslat első fele már teljesült. Vajjon teljesülni fog-e az egész? Szavai a letűnt rémes, sötét éjszakából úgy ragyogtak felém, mintha valaki az emberi bizonytalanságok fekete éjjelében a boldog reménység fátyalfényét lobogtatja...

A reggeli lapokból olvastam, hogy *Walpurgis* éjszakán a városi tébolydából egy veszedelmcs, örült megszökött s az éjszakában nyomtalanul eltűnt. Tíz év óta lakott a tébolydában: *Krisztusnak* tartotta magát... A róla között ismertető jelek teljesen ráillettek az én vendégemre.

A hír nagyon felizgott... Egymásután többször olvastam el a közleményt... Hibetellenül különös sejtelmém támadtak. Örült volt-e? Vagy maga Jézus... Oly megfoghatatlan, oly titokzatos az eset.

Azóta is folyton keresem őt. A kalapját, a ruháját, a külső megjelenését, a mit én adtam neki, ismerem. De hátha már más ruhát, más külsőt cserélt? Vigyázzunk!... Nem tudhatjuk: mikor, milyen ruhában találkozunk valahol vele...

Dankasirály jelölés a selenczei tavon.

MADÁRJELÖLÉS.

IRTA SCHENK JAKAB.

A fél falu csődül a nyomunkba annak a csudájára, hogy *«patkolják»* a gólyákat.

Főleg a ráérősek, a reményteljes ifjúság, valamint a falu notórius naplopói érdeklődnek a szokatlan látványosság iránt, melyről még azok a bizonyos legőregebb emberek is azt mondják, hogy olyant még az öregapjuk se látott, avagy hallott.

Hát persze, hogy nem! Csak a legújabb idő óta folynak ezek a kísérletek a madárvonulás kérdésének és a madárellet egyéb problémáinak megoldása czéljából. Elméletileg igen egyszerű a dolog. A meddig még nem tud röpködni a madárfióka, fölírásos fémgűrűt kap a lábára. A fölírás a jelölést végző *Magyar Királyi Ornithologiai Központ* czíme mellett még folyószámot tartalmaz. Ha a gyűrűs madár valahol megkerül, úgy a szám alapján az intézet törzskönyvében megtalálható, hogy hol és mikor jelöltetett. A gyűrű ily módon valóságos születési bizonyítvány.

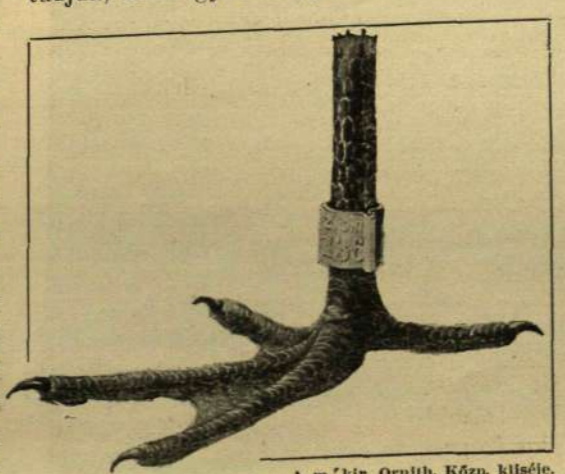
A gyakorlatban azonban egészen másként fest a dolog.

Agyforraló hőségben rójuk végig valamely alföldi falu utcáit és sikátorait, mindenütt betérve a gólyafészkes portákra. Múltán a kisbírő már jóelőre kidobolta, hogy a gólyajelölésből semmiféle újabb adó se szakad a gazda nyakába, azért elég szívesen is fogadnak. Csak a gyönyörű fehér komondorok veszélyeztetik ruhánk és testünk ópségét. A harag azonban főleg a segéd munkásoknak szól, a kiket többnyire a kutyáktól mélyesen gyűlölt kéményseprő-czéből kell kiválasztanom. Ők ismerik legjobban a falubeli kémények szilárdsági viszonyait, nem szédülnek s így egykönnyen nem eshetik baj.

Míg a segéd munkások előteremtik a megfelelő lábtókat, addig gazduramtól ki kell beszélni, hogy szépszerivel a háztetőre engedjen. Mert összetöredezik a korcz, aztán — isten bocsá! — még tán valamelyes vakolat is lehullik a kéményről, szóval kárt csinálhatunk, oszt' ki fizeli azt meg. Az engedélyt meg is kapom, annak fejében, hogy annak rendje és módja szerint előadom, miről jó ez a *«patkolás»*. Ha századszor elismételtem már, mégse lehetett előle kitérni. Illem dolga ez.

Általában az amerikai kivándorlásra applikálva értették meg legkönnyebben a dolgot. A kivándorlónak utlevél kell s ilyen utlevél kapnak a gólyafiókák is, még pedig bádógból valót (tulajdonképen aluminiumból valót) a lábukra, hogy el ne veszíthessék, le ne rúghassák, le ne kophassék róla az írás, ha vízben járják a gazdája.

Csak az a különbség, hogy a kivándorlóról tudjuk, hová igyekszik, jobb hazát keresven,

Kanalis gémlába a gyűrűvel.

ellenben a gólyánál éppen ezzel a patkóval akarunk annak a nyomára jutni, hol is töltik a telet? Tökéletesen megértik és rögtön mondják is, hogy tudományos kísérletről van szó, ámbátor akad olyan polgártárs is, a ki a várható jövedelmezőség iránt érdeklődik.

Legegyszerűbb a jelölés akkor, ha kazal vagy szalmafődeles csűr tetején van a fészek, már jóval bajosabb, ha meredek cserépfedele ház magas kéményét díszíti a terjedelmes gólyavár. Ilyenkor három lábtó is kell és sokszor ugyancsak hosszas bajlódással és sűrű fohászokodással jár a fészek ellenkező oldalára húzó és vitézül csapkodó gólyafiókák kézrekerítése.

A nagyérdemű ingyenes nézőközönség természetesen a gyöngébbek pártján áll. Gúnyos, becsületsértő tanácsok és harsogó derűltsg kísérik a kéményseprő újabb és újabb hiába-való kísérleteit. Egy-egy sikerült, sokszor vért-fakasztó csőr csapás valóságos üdvírvágást idéz elő s özönével kél és száll a csipős megjegyzés. Tetőpontját éri el a derűltsg, ha már annyira fejlett valamelyik gólyafióka, hogy a patkolás elől odébb állhat. Az ilyen aztán ünneplik, mint valami bátor aviatikust.

Magas, terebélyes fákön levő gólyafészkek megközelítése valóságilag magasabbrendű stratégiai földadat. Csakis jól mászó, nem szédülő emberek alkalmazhatók, a kik a hangyamarást is vitézül állják. Pedig rettentő dolog ám az, a mikor a nagy erdei hangya ezrivel rászabadul az ilyen védekezésre képtelen és meglehetősen lenge öltözöt emberre. A fiókákat ilyenkor fedett kosárban eresztik le patkolás czéljából.

Az öreg gólyák aggdó. haragos kelepelés-

Gólyajelölés.

sel kísérik fiaik megjelölését, de még el se vitték az utolsó lábtót a fal mellől, a mikor az egyik már ismét ott benn van a fészekben. A gyűrűkkel nem törődnek se az öregek, se a fiókák s még nem volt rá eset, hogy a szülők a jelölés következtében ott hagyták volna a fiakat.

Ez a gólyajelölések külső képe. Tagadhatatlan, hogy a tudomány még tán a máza is alig található meg rajta. Tagadhatatlan azonban az is, hogy igen eredményes volt a gólyajelölés. Eddig senki sem tudta, hogy hol telelnek a mi gólyáink s milyen utakon érik el a téli szállást. Már a három éven át folytatott jelölés ezeket a kérdéseket annyira tisztázta, hogy szinte pontos térképet szerkeszthetünk a vonuló gólyák útjáról.

A lelőhelyek alapján ma már tudjuk, hogy a téli szállás Délafrikában van, mert a november-től márciusig terjedő időszak alatt található itt a megjelölt gólyák. A átvonulási terület legfontosabb pontja a Földközi-Tenger északkeleti zuga, Alexandrette város környéke. A tőlünk elvonuló gólyáknak ide

Gémjelölés.

lőzökhöz huzamosabb ideig, a hol a megfelelő táplálékmenyiséget föltalálja. Délafrika pedig valóban megfelelő terület, mert nagyarányú sáskajárásai révén bőséges táplálékot nyújthat egész Európa gólyaállományának. Sáskapusztításai alapján a délafrikai kormány védelemben is részesíti, a köznép pedig «nagy sáskamadár» névvel illeti.

Fölmerülhet azonban még az a kérdés is, mi lesz akkor, ha már egy-két évtized múlva siker koronázná a délafrikai kormány sáskairtó működését és megszűnnek majd a sáskajárások? Hátha valamikor még az öntözések révén termékenyebbé válna Szahara és a téli szállása azoknak a gólya-mohikánoknak, a melyek a modern kultúra áldásai dacára is még fennmaradhattak? Vajjon a most megjelölt és Délafrikába szokott gólyák közül megéri-e valamelyik a téliszállásnak ezt a megváltoztatását? Egyáltalában meddig is él a gólya a szabadban?

Mindezeket az érdekes problémákat még betetőzi az a kérdés: hová lesznek a megjelölt fiókák? Hol fészkelnek? Mert eddig egyetlen példány se akadt mint fészkelő se a szülőföldjén, se egyebütt. Különösen fontos az a megállapítás, hogy a fiókák nem térnek vissza a szülőföldre. Egyik-másik faluban ötvennél több gólyafiókot is jelöltem, a rákövetkező tavaszon pedig egyetlenegy se látak belőlük, holott ugyancsak keresték őket. Hová lesznek? Tán a faj fönttartására veszélyessé válható beltenyésztés elkerülése céljából évről-évre kicserélődnek útközben, vagy a közös téli szálláson az egyes fészkelőterületek növekedésgólyái? Valószínű, hogy a fiatal gólyák ivarérettségük elérése után csatlakoznak az özegegyen maradt öregekhez s hogy ily módon a magyar földön nevelkedett gólyák régi fészkelőhelyét fölkereső párjukkal tán Kisázsiaiban, Oroszországban. Németországban, Dániában ütnék tanyát, míg az innen származó fiókák egy része magyar honossá válik. Talán így van, de eddig még nem akadt szerencsés véletlen, mely ezt beigazolta volna.

Ha kissé részletesebben ismertetem ezeket a viszonyokat, ez azért történt, hogy rávilághassak azokra a tudományos kérdésekre, melyeket csakis a jelölési kísérletek alkalmazásával tudunk megoldani. Természetes dolog, hogy a kísérletet nemcsak a gólyára, hanem egyéb fajokra is ki kellett terjeszteni, nevezetesen a nagy telepeken együtt fészkelő madárfajokra is, melyekből szintén nagyobb mennyiséget lehet jelölni. Ilyenek elsősorban a gémfélék és *dankasirályok*, melyeknél tekintetbe veendő még az a körülmény is, hogy szelvényben üldözött fajok, tehát aránylag sokat elejtettek belőlük, vagyis sok adattal kecsegtetnek.

A külső képet tekintve a gémjelölés sokkal kellemesebb, mint a gólyajelölés. Nem kell agyforraló hőségben végigloholni a falu poros utcáin, verekedni harapós komondorokkal, nyelvöl asszonyoknak lehetőleg humoros előadásokat tartani a jelölések mibenlétéről, földüléssel és beszakadással fenyegető csűrök és kémények tetején zsonglorkódni stb. stb. A gémjelölés az ornithologus csemegéje! Hiszen minden vérbeli ornithologusnak az a legszebb gyermekálma, leghőbb vágya, hogy egyszer igazi nagyszabású gémtanyát lásson! A valóság természetesen itt is másként fest. A rengeteg mocsárban néha nagyon is egyedül van az ember s kissé szorongó érzéseket vált ki belőle az a tudat, hogy egy vigyázat-

lan mozdulat, egy könnyelmű lépés — s még mielőtt segítségére jöhetne valaki, már elnyelte a feneketlen lép. A nádringetegben való eltévedés gondolata se túlságosan lélekemelő s ugyancsak kikívánczozik az ember a gémtelepéről, ha hirtelenül beborul, vakít a villám, mennydörög az ég s vészszél zúgás jelezi a jégeső közeledtét. Megható gondolat és poétikus álom lehet, hogy az ornithologus egy gémtelepen pihenje ki a földi létnek általában elég szívesen szenvedett nyomorúságait, de a helyszínén ez a gondolat korántsem olyan tetszetős.

A gémtelep nagyjában véve háromféle terepen szoktak lenni: *erdőben* — magassá-

Itt látható azonban a legváltozatosabb madárellet. Az út kezdetén, a mikor még a halászati özölökre vágott keskeny csatornákon haladunk a gémtelep felé, innen is, onnan is fölhangzik a nádirigó jellegzetes karattyolása, gyakran látható művészi fészke is a csatornák szélein, az út folyamán meg-megcserren a gyönyörű barkós cziége, majd beljebb fölhangzik a nádi tücsökmadár és a ritka fülemile sitke éneke. A tisztásokról nagy robajjal iramodik el a víz fölött a megzavart szárcsasereg, ijedt hápogással tűnnek tova a rézcék, a búbos vöcsök folytonos bukással menekülnek, míg a sirályok, sórjángok és szerkők vijjogva csaponganak a csónak

Most már egyenesen nekivágunk a nádringetegnek. Az örökösen éhes gémfiókák messzehangzó zagya larmája az útmutató a gémtelep felé. Mindössze néhány száz méternyi út, de órákon át tartó megfeszített munka. Közbe-közbe megpihenünk, megvizsgáljuk a sűrűn előforduló szárcsafészkeket, melyek valóságos uszótutajok, a többnyire gyakran látható betakart búbos vöcsök fészkeket, gyönyörködünk a vízi guvatok vagy nádi csibék kecses mozdulataiban, a mint a legsűrűbb nádasokban is szélesebbéggel surrannak tova s ha szerencsénk van, úgy rátalálunk a tőkés vadlúdnak immár elhagyott fészkeire is.

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétele.

A m. kir. Ornith. Közp. kitéje.

Üstökös gémekek fészkei fiatal füzesben.

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétele.

A m. kir. Ornith. Közp. kitéje.

A nádi rigó fészke.

guknál vagy vékonyságuknál fogva hozzáférhetetlen fákban —, óriási náderdőkben, vagy pedig náddal és füzessel benőtt feneketlen mocsarakban.

Az erdei gémtelepeken majdnem lehetetlen a jelölés. A fák megmászása sok időt igényel s mire fölér az ember, akkorára a mászás következtében fölriasztott fiókák már a legvékonyabb gallyakra menekültek. Még a zöldbékánál alig nagyobb üstökös gémfióka is ott remeg elérhetetlen távolságban. Azt hinné az ember, hogy jártányi creje sincs s mégis odébb kaszkodik az alig néhány napos apróság.

Ha mélyvízű náderdőkben van a gémtelep, úgy bár szintén nehéz, de mégis eredményesebb a jelölés. A fészkek természetesen a legsűrűbb és legjárhatatlanabb nádas részeken vannak, rendszeren ott, a hol megmaradt a tavalyi nád. Szinte emberfölötti munkával, csónakkal kell előrehaladni, mert a kiszállással nem megyünk sokra. Néhány lépés múlva már csak az eget látja a nyakig érő vízben gázoló ember s még a tényleg meglátott fészkeket se tudja elérni, mert azok a víz színénél rendszeren 1–2 méterrel magasabban vannak.

körül. Fölöttünk hangzik a réti héjják elnyújtott kiáltása és seregesen húznak a fióknak szánt tápláléktól duzzadt begyű gémekek a telep felé.

A nagy madár fészke valóságos tutaj, a mely szinte még az embert is elbírja. Az első gémfészkek, a melyekre akadunk, a biborgém fészkei. Ezek a telep körül szétszórtan vannak elhelyezve s csak miután ezeket elhagytuk, órjuk el az igazi telepet, melyben többnyire bakcsók, üstökös- és szürkegémek alkotják a lakosság zömét.

Az előtt még a kócsagok is gyakoriak voltak ezeken a telepeken, de manapság már hírmondójuk is alig akad. A nagy kócsag jelenleg még a Kisbalatonban, a lukácsfalvi Fehérlavon és a Fertőben levő gémtelepen fészkel, míg a kis kócsag utolsó mentsvára tudomásom szerint az Obedszka barában levő gémtelep. Hazánknak ezidőszertén tán ez a legjelentékenyebb gémtanyája, melyben közel 8000 pár fészkel.

A kis kócsag létszáma közel 200 pár, ezenkívül van ezernyi kanalasgém, bakcsó, balla, üstökös és kis kárókatona, valamint néhány száz szürkegém. Minthogy a telep szigorú tilalom alatt áll, azért remélhető, hogy még sokáig fennmarad a majdnem véglegesen leltűt szép mullnak ez a gyönyörű emléke.

Csörgény T. rajza.

Barkós cziége.

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétel.

A m. kir. Ornith. Közp. kitéje.

Szárcsafészek.

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétel.

A m. k. Ornith. Központ kitéje.

A búbos vöcsök fészke (kítakarva).

Az Obedszka tavában levő gémtelep a harmadik formációt képviseli: néhány araszos víz, egy-két öles iszap. Alacsony vízállásnál nem használható az evező, a tolorúd pedig nem éri a fenéket. Nem marad más hátra, mint kiszállni és előre húzni, tologatni, vonszolni a csónakot. Mert a csónak az egyetlen megbízható hely a területen, ebbe kapaszkodunk, a mikor nagyon is enged alattunk az iszap. Nyakig sárosan és teljesen kifáradva érjük el a kecskefüzettel borított területet, a hol lehetlenné válik a tovahaladás, oly áthatolhatatlan sűrűséget alkot az élő és elhalt ágak, valamint gyökerek sűrű szövevénye a víz színén. De tovább nem is kell menni, mert ezeken a fűzbokrokon vannak a fészekek.

Az alacsony fűzeken szinte egymásra van rakva a sok fészék. Az erősebb ágvilágat és csonkokat a szürke- és kanalasgémek terjedelmes fészkei foglalják el, míg az üstökös-gémek, bakcsók, batllák és kárókatonák minden csak félig-meddig is alkalmas helyen rakják meg rözoga igénytelen fészkeiket.

A jelölést itt is megnehezíti a gémfiókák mászási tudománya. A mikor óvatosan áttornázkodtam egyik fűzbokorról a másikra, a gémfiaik legnagyobb része már a bokrok tetején, a legvékonyabb gallyakon csücsült s a gémeiket (közfelfogás szerint az angolokat is) jellemző flegmával pislogott alá a biztos magasságból.

Ha vesződéses és fárasztó is az idejutás, kárpótól érte a gyönyörű látvány, melyet ilyen népes gémtelep nyújt. Mennyőrgésszerű robaj-

jal kelnek a fölriasztott gémekek zöreie, sűrű rajokban keringenek féltett fiaik fölött. Köröskörül a fűzbokrok tetején pedig sűrű sorokban álldogálnak a különféle fekete, fehér és sárgaszínű fiókák, éhségükben nagyokat vakkantva körülöttük szálldogáló szüleik felé. A mint kissé megcsendesedtünk, lassanként nekibátorodtak az öreg madarak és 10—20 lépésnyi távolságban etették falánk és szüntelenül kiáltzó fiaikat. Gyönyörű felejthetetlen látvány, melynek varázsát még a gémtelpek méltán hírhedt illatárja se tudja lerombolni.

A tudományos eredményt tekintve a gémtelpek egyelőre messze elmaradnak a gólyajelölés mögött. Míg a gólyák vonulási útját a jelölések révén egész pontosan meg lehetett állapítani, addig a gémekek vonulásáról inkább csak érdekes adatokat nyújtottak az eddigi jelölések. Így pl. az Obedszka barában jelölt gémekek közül Bellyén, Perlaszon, Dalmáciában, Korfu szigetén, Rusesukban és Szicília

a szigetén találtak egy-egy példányt. A kis balatoni telep lakóit Porosz-Szilíziában, Csehországban, Szalzburgban, Styriában, Rátóton, Esztergom, Somogy, Verőce és Belovár megyékben lötték le. Bizonyos fokú egyöntetűség csak a bélyei uradalomban jelölt biborgémek mutatnak; ezek Délolaszországban és Szicília szigetén kerültek kézre. Legérdekesebb ezek közül a ruscsuki üstökös-gém, melyet három év múlva júliusban ejtettek el; valószínű, hogy fészkel ezen helyen s azt bizonyítaná, hogy a gémekek vissza a szülőtelepre fészkelés céljából.

Külsőségeiben érdekes és eredményeiben is jelentős a *dankasirály*-jelölés, melynek szintere a gyönyörű, ritka madárvilágáról ország- és világszerte híres Velencei-tó. A dankasirályok itt tekintélyes fészektelepet alkotnak. A fészek az egyes nádcsoportokban vannak elhelyezve, többnyire sűrűn egymás mellett, úgy hogy egy-egy ilyen csoportból egyszerre egész raj fiókat lehet kizavarni.

A zsengebbekkel hamarosan végzünk; azután kezdődik a hajsa a fejlettebbek után, a melyek hihetetlen kitarással és sebességgel úsznak. A csónakhajtó becsületbeli kötelességének ismeri, hogy minél több fiókat elcsipjünk s ezért csak úgy harsog a víz a sebesen haladó ladik alatt. A jelölő a csónak orrában lepkehálóval a kezében nyújtózkodik az utolért fiókák után. Az öreg dankasirályok folytonosan jajgatnak és csaponganak a csónak körül s a világért se tévesztenék szem elől a fiókákat; megpatkolás — a halászok is ezt a műszót alkalmazták a jelölésre —

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétel.

A m. k. Ornith. Központ kitéje.

A tőkés vadlúd fészke.

után mindegyik visszaterelgeti a magát a fészkehez.

A Velencei-tavon fészkelő dankasirályok téli szállása az első évek adatai alapján már megállapítottnak tekinthető, a mennyiben úgyszólván valamennyi Olaszország belvizei és tengerpartjai mentén került kézre. Az első példányt olasz Velence mellett ejtették el, a honnan azóta még két darab ismeretes. Egy példányt a Po mellett találtak Turin közelében, kettőt pedig a Volturno folyón Délolaszországban. Szicília tengerpartján is két példányt találtak, egyet Palermóban, egyet pedig Messina mellett. Ezekon kívül Fiume mellett került egy példány, egyet pedig a dalmát parton lötték Cattaro mellett, továbbá egyet-egyet Korfuban és Pyrgos városában a jón partokon.

Hogy milyen utakon mennek a ankasirályok a vázolt téliszállásba, arról jelenleg még úgyszólván semmit se tudunk, csak nagyon csodálatosnak látszik az, hogy nem a hatalmas Duna folyam mentét követik, a mely szintén tengerhez, de a Fekete-tengerhez vezérelné őket. Úgyszólván nyílt kérdés az is, hogy hová lesznek a megjelölt fiókák. A velencei tavon még nem látták őket, tehát valami nagyon sok nem térhetett oda vissza. Tán itt is kicsérélődnek az egyes telepek növekedőmadarai a beltényészítés elkerülése céljából? A németországi jelölések révén már valószínű ez a föltevés, mert az egyik példányt három évvel később egy oroszországi sűrűtelepen lették meg mint fészkelő madarat. Tán nekünk is lesz még ilyen szerencsés esetünk.

Míg az eddig tárgyalt fajknál a kísérlet csakis a vonulási utakról és a téli szállásról adott többé-kevésbé kielégítő adatokat, addig

Dr. Szilágyi K. fényképfelvétel.

A m. k. Ornith. Központ kitéje.

A biborgém fészke.

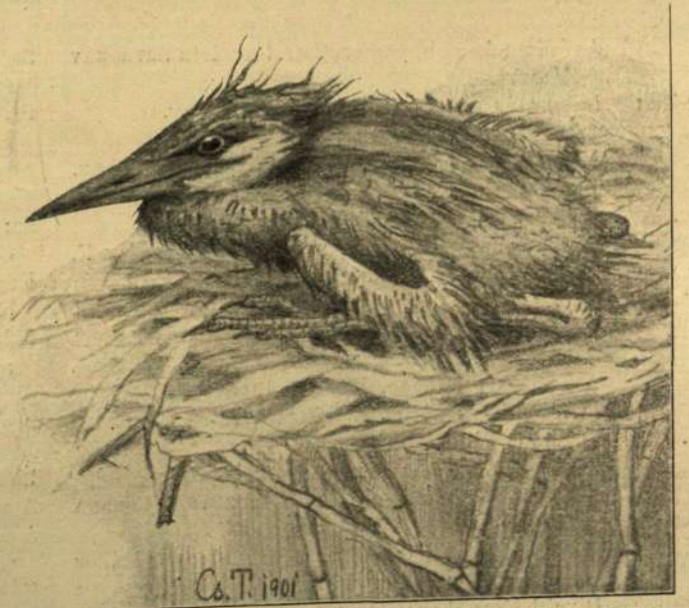
a *fecskejelölések* éppen erre a kérdésre vonatkozólag mostanáig tökéletesen eredménytelenek maradtak. Vagy tényleg nem pusztítják őket, vagy pedig szegycellik beküldeni a gyűrűt azok, a kik fecsképecsenyére éheznek. Az öregek és a fiókák visszatéréséről azonban annál több bizonyítékot szerzett *Szechtz Béla*, a ki Tavarnán, Zemplén megyében végzi idevágó gondos kísérleteit. Az öreg füstifecskekről bebizonyult, hogy nemcsak a szülőföldre térnek vissza, de többnyire még ugyanazt a fészket is foglalják el, a melyben a múlt év-

ben költöttek. A fajfőntartás szempontjából nagyon jelentős ez a berendezés, mert szabályozza a jelenlegi birtokviszonyokat: megakadályozza, hogy egyes területeken túlszűföldés, másutt pedig elnéptelenedés következzen be.

A fiókák egy része szintén a szülőföldre tér vissza s valószínűleg a párjavesztett vagy párjuktól elvált öregekhez csatlakozik. Az eddigi eredmények ugyanis már arra is engednek következtetni, hogy az egyes párok közül sokan csakis egy költés időtartamára tartanak össze, azután elválnak és már a második költésre más párt keresnek maguknak. Ez a berendezés a végtelenségig biztosítja a vérkeverődést és vérfőfrissítést s betelözné az idevágó eredményeket, ha a szülőföldtől távolabb eső vidékeken is találnának ily gyűrűkkel jelölt fészkeket, mint fészkelő madarakat. Eddig még nem akadt, nyilván azért se, mert senki se kereste.

Vajjon hány ezer fiókat kell még jelölni, a míg végre tisztázódnak ezek a kérdések? S egykét évtized múlva akad-e még itt-ott egy-egy példány a most jelölt generációból? Valószínű, hogy nem pusztul el valamennyi s hogy majd kézre kerül közülök egyik-másik. Csak

el ne kallódjanak ezek az adatok. A kísérletek jelenleg még nagyon ismeretlenek, minek következtében az esetek jó része nem jut a jelölő intézet tudomására. Pedig e nélkül nem teljes a siker. Bármilyen szép és regényes is maga a jelölés, távolról sem okoz oly kitérő örömet, mint a mikor akár innen hazulról, akár messze idegen országokból híradás érkezik a M. Kir. Ornith. Központoz, hogy a tudomány szolgálataira szentelt madarai közül ismét megkerült egy példány, újabb adatot szolgáltatva a kutatás számára.

Cs. T. 1901

Csörgyety T. rajza.

Szürkegém fiókja.

MŰMELLÉKLETEINK.

Francisco de Zurbaran (1598—1662) szent családjának reprodukciójával a régi spanyol festészet egyik legjelentékenyebb alakjára óhajtottuk felhívni olvasóink figyelmét, annál is inkább, mivel a mester értékelése csak úgy, mint a többi nagy spanyol mesteré az utóbbi évtizedeken nagy változáson ment át. Míg Murillo és edeskes iskolája volt az európai közönség divata Zurbaran nyers, szenvedélyes valóságosságtól áthatott alakjait nem valami sokra becsülték. Midőn azonban a művészeti elkésedés Velazquezre vetette magát, a mi az újkori festészetre ép oly mély hatással volt, mint annak idején az olasz renaissance befolyása, Zurbaran órája is ült, úgy, hogy művészetének sok olyan oldalát, mit nem régen még kifogásoltak, épen annak legvonzóbb előnyeként kezdték elegetni. Így most már épen nem utóközlünk meg azon az aszketikus szenvedélyes vallásosságon, mely ezt a képét is áthatja, sőt gyönyörködni tudunk abban, hogy mily végtelen alázatosságot tükröz a gyermek Jézus felé hajló szent József arca. Ez a vallásos lelkesedés azonban még mindig földi lelkesedés marad Zurbaran művészetében s nem válik oly visióserű hangulatokká, mint Greco képein. Annak a hatalmasan erőteljes realismusnak pedig, melylyel modelljeit mindig az életből merítette, melylyel összes érdekes egyéni vonásaikat Velazquezre emlékeztető erővel ábrázolta, mai nap szintén csak örülni tudunk, hiszen eléggé meguntuk az akademismus szintelen idealizálását. Ugyancsak egészen más a kép formális megszerkesztése is, mint azt a nagy olasz mesterek után várhatnók: igaz ugyan, hogy némi erőszakkal bele lehet az egy zárt körvonalba való elrendezést magyarázni, de azért nyilvánvaló az, hogy a kompozíció maga nem egy geometrikus formaszépség, hanem az alakok vallásos rajongástól áthatott lelkiállapotának hű ábrázolásában rejlik.

Bartholomeus van der Helst (1613—1670) képe, mely nem kétségtelenül elismert alkotása a holland mesternek, egyike Szépművészeti Múzeumunk legkellemesebb arcképeinek. Thémája egy férfinak s hitese feleségének boldog együttléte keretében arcképüket adni, mesteri ügyességgel van megoldva. A nő valami vidám dolgot mesél el a kis kutyáról, férje szeretetteljesen pillant fel munkájáról, hogy megfigyelje, mit is mond, de arca kétségtelenül azt mutatja, hogy gondolatai nem szakadtak el munkájától. Még sem haragszik a zavarásért, bármily kicsinyes legyen is oka, mert érzi, hogy arcképnek egy ilyen jellemző lelki aktusba való összekapcsolása nagyon kedvelt ábrázolásmódja volt a holland arcképfestésnek és Van der Helst azok közé tartozott, kik legsikeresebben oldották meg e feladatot. Megrendelői a gazdag hollandi polgárság köréből kerültek ki, ebből a szerfelett derék és életerős fajból, mely mindenben bizonyos harmonikus közepet keresett, sem a szertelenségeket, sem a neki érthetetlen genialitást nem szerette. Ezért van der Helst művészete a maga kispolgári korlátoltságával több visszhangra is talált korában, mint Rembrandt, kinek lelke nem tudott megalkudni. De hogy a kora vetette korlátokon belül a korabeli művészet legfinomabb jellemző eszközeivel tudott élni, azt ez a képe is meggyőzően mutatja. Ennek köszönheti, hogy még mai napon is kora legjobbjai közt emlegetik, ha új festői eszméket és megoldásokat nem is hagyott az utókorra.

Barabásnak Liszt-arcképét, úgy hiszszük, szívesen fogják fogadni olvasóink, hiszen alig pár hete múlt el születése százados évfordulójának, melyen nagy zenei ünnepek közepette történt meg a kísérlet, hogy nagy hazánkfiát visszahódítsuk őt, sőt helyesebben, hogy közönségünket meghódítsuk az ő nagy geniusza számára. Ezért most érdekessé vált újra ez az

arckép is, mely valamikor határkövet jelentett a magyar festészet történetében. E sorok olvasói között alighanem sokan lesznek olyanok is, kik nemcsak hallották Liszt alkotásai közül egyet-mást, hanem ismerik hozzávetőleg lelkileg hánytvetett, titáni küzdelmeket, csalódásokat rejtő életét, melyben olympusi magaslatok gyermekesen naiv tévedésekkel, határtalan örömek végtelen gyötrelmekkel váltakoztak. Emlékezni fognak írásainak mindent elsöpítő pathoszára, szeszélyesen felbuggyanó jókedvének szípor-kázó ötleteire, majd a miszticizmussal vívódó lelkének vergődésére. Eszükbe fog jutni az a királyi gesztus, melylyel ő rajongóit fogadta, sok apró hamis póza, melyet szívesen megbocsátunk neki. Vagy zenéjének forró érzéksége, mely oly könnyen szokellát át magasztos lemondásba.

Szlányi Lajos egyéniségével bizonyára behatóan fog foglalkozni az, ki az újabb magyar festőművészet történetének megírására vállalkozik. A művész fejlődésének minden egyes fázisán értékes elemekkel gazdagította tájképfestésünket s a közönség, melynek lelkéhez talán a régi borongós sötét színekkel fákat, tavakat festő művész állt közelébb, mint a mai, nem is fukarkodott vele szemben elismerésével. A közölt kép, a «Wenhastoni malom», Szlányi egy angolországi kirándulásának emléke. Érdekesen tükrözi vissza simulékony egyéniségét, melylyel könnyen fel tudja venni idegen művészetek hatását, de egyszersmind egy lebilincselő tanuvalomása annak, hogy mily mélyen tud belemerülni egy táj hangulati karakterébe. Azt az érzelmi tulajdonságát, mely összes képein, a régi sötéteken csakúgy, mint a legújabb ezüstösen fénylő színekkel végigvonul, a komoly borongásra hajlást ez a képe is elárulja és sikereinek titkát nemcsak művészi tudásának művészi eredményeiben, de ebben a mindig kedvelt, népdalaink alaptonusát tevő hangulatban is kereshetjük.

TARTALOM.

Minden jog fentartva.

Minden jog fentartva.

SZÖVEG.

Karácsonyi énekek. Költemények. IRTA ÁBRÁNYI EMIL.
Őszi érzés. Költemény. IRTA VARGHA GYULA.
Égi út. Költemény. IRTA ENDRŐDI SÁNDOR.
Kis versek. Költemények. IRTA FARKAS IMRE.
Az ezüst legendakőr: A Boldogasszony pogány képfaragója. Elbeszélés. IRTA PEKÁR GYULA.
Temetés. Elbeszélés. IRTA KAFFKA MARGIT.
Karácsony a régi magyar művészetben.
IRTA DIVALD KORNÉL.
Shakespeare gonoszai. Elbeszélés.
IRTA ALEXANDER BERNÁT.
Aranyos öregek. Vigjáték egy felvonásban.
IRTA MÓRICZ ZSIGMOND.
Aviatika. Költemény. IRTA CZÓBEL MINKA.
Rip van Winkle. Költemény. IRTA MEZEY SÁNDOR.
Túl a halálon. Egy katonatiszt elbeszélése.
IRTA SZÖLLŐSI ZSIGMOND.
Nepomuk gróf és Rubens. Elbeszélés.
IRTA SZEMERE GYÖRGY.
A balga ember és a halál. IRTA HUGO VON HOFMANNSTHAL. Fordította FARKAS ZOLTÁN.

A rádium és az anyag szétbomlása. IRTA SZTROKAY KÁLMÁN.
Látogatás egy régi házban. Költemény.
IRTA JÁSZAY-HORVÁTH ELEMÉR.
A gyilkos Sabaseff. Elbeszélés. IRTA ADY ENDRE.
A vén varjú. Költemény. IRTA HARASZTHY LAJOS.
A kincs. Elbeszélés. IRTA SZIVOS BÉLA.
Walpurgis éjszaka. Elbeszélés. IRTA KUPCSAY F.
Madárjelölés. IRTA SCHENK JAKAB.

KÉPEK.

A boríték címkepe. HERMAN LIPÓT-tól.
Ábrányi Emil költeményeihez keretrajz RICHTER AURÉL-tól.
Pekár Gyula: «A Boldogasszony pogány képfaragója» című elbeszéléséhez rajz CSERNA KÁROLY-tól.
Kafka Margit «Temetés» című elbeszéléséhez rajz KÖSZEGHY ELEMÉR-től.
Divald Kornél «Karácsony a régi magyar művészetben» című cikkekhez tíz kép.
Móricz Zsigmond «Aranyos öregek» című vigjátékához két rajz GARAY ÁKOS-tól.

Szöllősi Zsigmond «Túl a halálon» című elbeszéléséhez rajz BÉR DEZSŐ-től.
Hofmannsthal «A balga ember és a halál» című színművéhez hat rajz MIHÁLY REZSŐ-től.
Ady Endre «A gyilkos Sabaseff» című elbeszéléséhez rajz MÁRTON FERENCZ-től.
SZIVOS BÉLA «A kincs» című elbeszéléséhez rajz GARAY ÁKOS-tól.
Kupcsay Felicián «Walpurgis éjszaka» című elbeszéléséhez két rajz LITKEI ANTAL-tól.
Schenk Jakab «Madárjelölés» című közleményéhez tíz kép.

SZÍNES MŰMELLÉKLETEINK.

Liszt Ferencz. BARABÁS MIRLÓS festménye.
A wenhastoni malom. SZLÁNYI LAJOS festménye.
A szent család. FRANCISCO DE ZURBARAN festménye.
Házaspár képe. B. VAN DER HELST festménye.

ZENEMŰ-MELLÉKLET.

Magyar. Zongorára szerző BERTHA SÁNDOR.

Magyar.

Hongroise.

ZONGORÁRA SZERZÉ:

BERTHA SÁNDOR.

Allegretto vivace.

ZONGORA.

First system of musical notation on page 2, consisting of two staves. The upper staff begins with a forte (*f*) dynamic, followed by a piano (*p*) dynamic. The lower staff features a fortissimo (*ff*) dynamic followed by a piano (*p*) dynamic.

Second system of musical notation on page 2, consisting of two staves. The upper staff has a piano (*p*) dynamic. The lower staff has a piano (*p*) dynamic.

Third system of musical notation on page 2, consisting of two staves. The upper staff includes the instruction *p una corda* and a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The lower staff has a mezzo-forte (*mf*) dynamic.

Fourth system of musical notation on page 2, consisting of two staves. It includes first and second endings. The upper staff has piano (*p*) and forte (*f*) dynamics. The lower staff has piano (*p*) dynamics.

Fifth system of musical notation on page 2, consisting of two staves. The upper staff has a crescendo (*cresc.*) marking. The lower staff has a piano (*p*) dynamic.

Sixth system of musical notation on page 2, consisting of two staves. It includes first and second endings. The upper staff has forte (*f*) and piano (*p*) dynamics. The lower staff has piano (*p*) dynamics.

First system of musical notation on page 3, consisting of two staves. It includes a second ending. The upper staff has a piano (*p*) dynamic. The lower staff has a piano (*p*) dynamic.

Second system of musical notation on page 3, consisting of two staves. The upper staff includes the instruction *b.k.* and a piano (*p*) dynamic. The lower staff includes the instruction *j.k.* and a piano (*p*) dynamic.

Third system of musical notation on page 3, consisting of two staves. The upper staff includes the instruction *j.k.* and a forte (*f*) dynamic. The lower staff includes the instruction *b.k.* and a forte (*f*) dynamic.

Fourth system of musical notation on page 3, consisting of two staves. The upper staff has piano (*p*) and mezzo-forte (*mf*) dynamics. The lower staff has piano (*p*) and mezzo-forte (*mf*) dynamics.

Fifth system of musical notation on page 3, consisting of two staves. The upper staff includes the instruction *pp una corda* and a piano (*p*) dynamic. The lower staff includes a piano (*p*) dynamic.

Sixth system of musical notation on page 3, consisting of two staves. The upper staff has mezzo-forte (*mf*) and piano (*p*) dynamics. The lower staff has mezzo-forte (*mf*) and piano (*p*) dynamics.

Mosso.

6843

Csász. és kir.
udvari szállítók.

Szerb kir.
udvari szállítók.

KUNZ JÓZSEF ÉS TÁRSA

BUDAPEST

V. ker., Deák Ferencz-utca és Bécsi-utca sarok.

Menyasszonyi kelengyék.

Vásznak, asztalneműek,
törülközők, zsebkendők.

Női divat- árak:

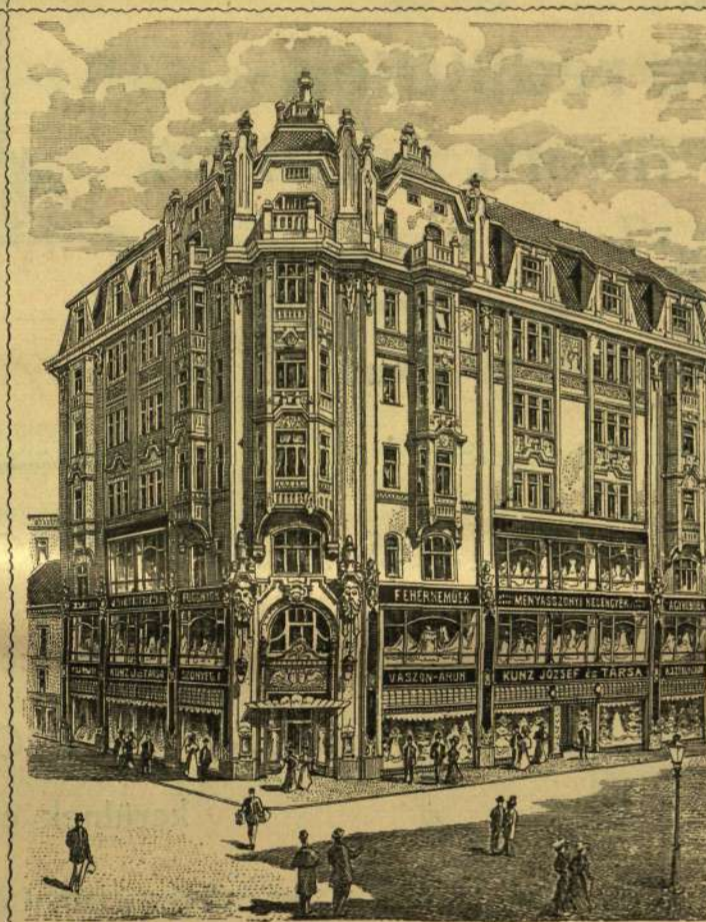
blouseok, pongyolák,
négligék, matinék.

Roeckl-féle müncheni keztyűk.

Intézeti kelengyék.

Uri divat- árak:

Férfi és fiu fehérneműek,
nyakkendők, esőernyők,
botok, ing- és kézelógombok,
kalapok, cipők, sárvédők,
mellények, illatszerek.

Női és leány fehérneműek,
gyermek fehérneműek.

Női pipere- árak:

gallérok, jabot-k,
tollboák, nyakkendők.

Hamerli-féle pécsi keztyűk.

Intézeti kelengyék.

Szőnyeg- árak:

Szalon- és futószőnyegek,
ágyelők, szövet- és csipke-
függönyök, ágy- és asztal-
terítők, gyékények és láb-
törők.

Gallérok, vadász-, utazó- és sportsapkák.

Valódi keleti szőnyegek óriási választékban.

Magyar háziipari himzések

saját telepeink készítményei:

abroszok, asztalközepek, teaterítők, csemegekendők.

Magyar csipkék.

* *Művészfüggönyök.*

1900, PÁRIS
nagy bronce-érem.

1896
állami nagy aranyérem.
Jury-tag.

1907, PÉCS
Grand Prix.

DAL ÉS ZENE A XIX—XX-İK SZÁZADBAN

(SANG UND KLÄNG IM XIX—XX. JAHRHUNDERT)

A most már 6 kötet teljes gyűjtemény ára modern művészi kivitelben készült calico egésvászon díszkötésben 90 korona (vagy)

Havi részlet 6 korona.

14258

INGYEN küld részletes teljes tartalomjegyzéket a teljes hatkötetes gyűjteményről:

Minden egyes kötete 400 oldalas zengyűjtemény, ára egésvászon díszkötésben 15 korona.

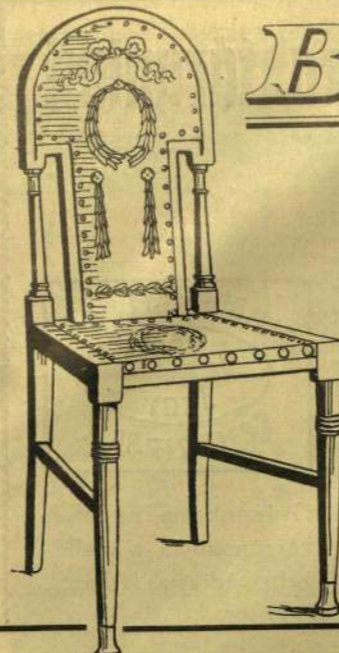
Egyes köteteket 2 korona havi részletfizetés módjában is szállítja:

Schenk Ferencz könyvkereskedése Budapest, IV., Semmelweis-utca 15. szám.

BŐRBÚTOR-IPAR

45

KENDI ANTAL

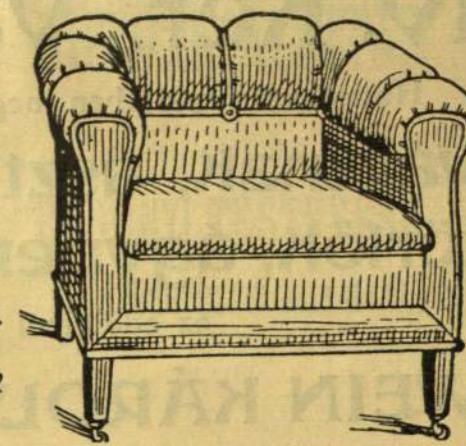
Budapest, IV., Semmelweis-utca 7. sz.

Angol bőrbútorok.

Ebédő-bórszékek,

irodai és egyéb karosszékek rajzszerű készítése.

Trodák, várótermek Ülőbútorok Bőrbútorátalakítások és festések.
bútorozása. javítása.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

a világ legnagyobb és legrégebb nyomdafestékgyára és a «LA BENGALINE» zománc- és védőfesték, valamint kencék gyártása

1900-iki párisi világiállításon versenyen kívül jury-tag.

Fényes és fénytelen, különleges «LA BENGALINE» festékek.

FESTÉKEK:

A «LA BENGALINE» használatra teljesen kész festék és önmagától zománcozódik; bármely anyagra használható; egy kiló festék 10 négyszög-méter fedésre elegendő, fedőképessége és egyszerű kezelése folytán nagyon gazdaságos

77-féle színárnyalatban kapható.

Kocsik, városi és vasúti vonatok :: festésére. ::
Fürdőkádak és fűtőtestek (radiateur) :: festésére. ::
Hajók festésére és vizalatti festésre.
Fa- v. fémtárgyak védőfestéseire.

A «LA BENGALINE» ellentáll minden időjárásnak; egészségügyi szempontból is nagyon ajánlatos, mert üveg-szerű felülete nem tűri a porleülepedést és gyakori mosást elbir anélkül, hogy színéből vagy fényéből veszítene.

Árjegyzékkel szívesen szolgálunk.

Különféle

szárító- és egyéb kencék.

Telefon: 37-58.

Gyár: Budafokon.

Telefon: 37-58.

Iroda és raktár: Budapest, IV., Ferencz József-rakpart 27. sz.

14249

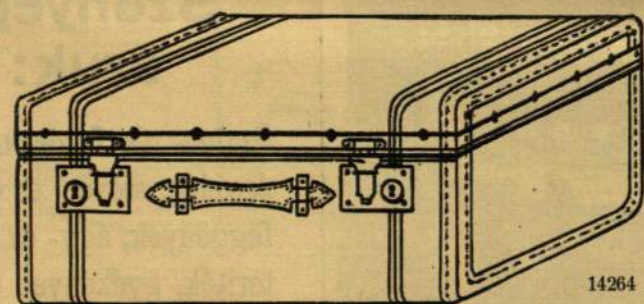
Karácsonyi és újévi ajándékok

Bőröndök,
táskák, redikülök
és finom bőrárúk

HELLER

ideiglenes helységekben

Muzeum-Körút 1. és Ferencziek-tere 4.

14264

Átköltözés miatt
olcsó szabott árakon
kerülnek eladásra!

Árjegyzék bérmentve.

Karácsonyi és újévi ajándékok

A legkiválóbb zongorák

Schiedmayer és Fiai * Förster
Blüthner * Steinway and Sons

és más elsőrendű gyártmányok, kizárólag kaphatók
egyedüli képviselőjüknél:

Kohn Albert
Budapest
IV., Kossuth Lajos-u. 1.

(Ferenciek-bazára.)

14260

Akik szeretik gyermekeiket,
fizessenek elő

SEBŐK ZSIGMOND
és BENEDEK ELEK

JÓ PAJTÁS

képes gyermeklapjára

Előfizetéseket elfogad
minden könyvkereskedés

Mutatványszámot ingyen küld
mindenkinek a ki kér:

a JÓ PAJTÁS kiadóhivatala
Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

A JÓ PAJTÁS érdekes, mert elbeszéléseit, regényeit, meséit, verseit a legjobb magyar írók írják a gyermekek számára.

A JÓ PAJTÁS szép, mert képeit jeles magyar művészek rajzolják.

A JÓ PAJTÁS minden héten megjelenik, mindig új, egyre kedvezőbb tartalommal.

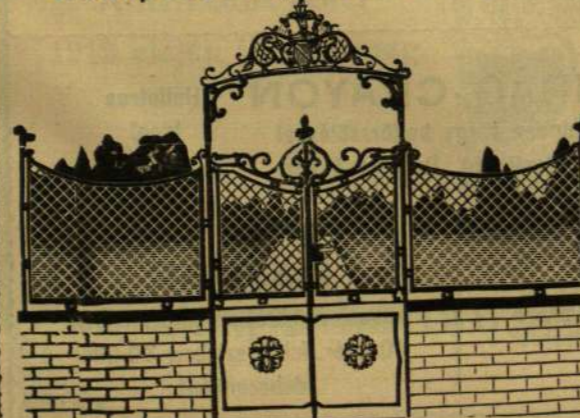
A JÓ PAJTÁS minden karácsonyra gazdag tartalmú és díszes kiállítású almanachal lepi meg olvasóit.

A JÓ PAJTÁS rejtvényeinek megfejtői értékes könyvjutalmakat nyerhetnek a sorsoláson.

A JÓ PAJTÁS olcsó, mert előfizetési ára negyedévre csak 2 K 50 f.

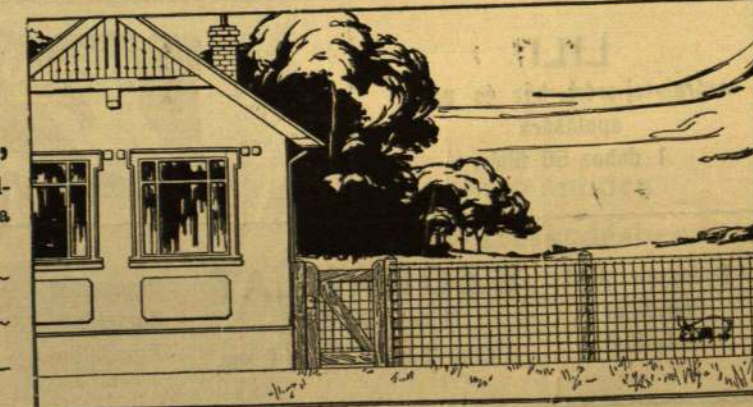
HAIDEKKER SÁNDOR sodronyszövet-fonat- és kerítés-gyára

Budapest, VIII., Üllői-út 48.

Ajánlja
kizárólagosan szabadalmazott
**HUNGÁRIA-
sodronyfonatát,**
mely olcsóságánál és rend-
kívüli csélszerűségénél fogva
alkalmas:

lakóházak templomok
iskolák
temetőik faiskolák
vadaskertek
szőlők kertek
tennis pályák
bekerítésére. 14251

Elegáns és tartós, kovácsoltvas-kerettel bíró sodronyfonatos kerítésekre, kapukra és egyéb gyártmányokra vonatkozó árjegyzékét fenti címim kívánságra ugyancsak bérmentesen megküldi.

Ujjonnan berendezett szepességi vászon- és damasztáru-főraktárunkat
IV. Ker., Váczi-utcza 30/b.

Haris-bazár épületben megnyitottuk, a hol szepességi lenkésztítményeink:
**vásznak, asztalneműek, törülközők,
 törlők, ágyneműek, zsebkendőök stb.**

az eddiginél is nagyobb választékban kaphatók

WEIN KÁROLY ÉS TÁRSAI szepességi vászon- és asztalnemű-gyárosok

Gyáraink minden darab készítményén a mellékelt védjegy látható!

CALDERONI ÉS TÁRSA

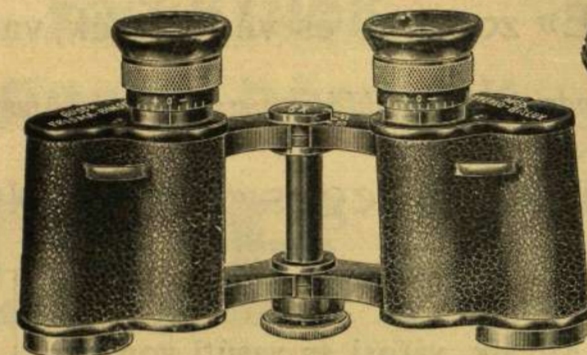
BUDAPEST

V., GIZELLA-TÉR 1. (HAAS-PALOTA)

Lorgnettek

platina, arany, ezüst, tula, gyöngyház és teknősbéka foglalatban; gyémánt, drágakő és zománc díszszel

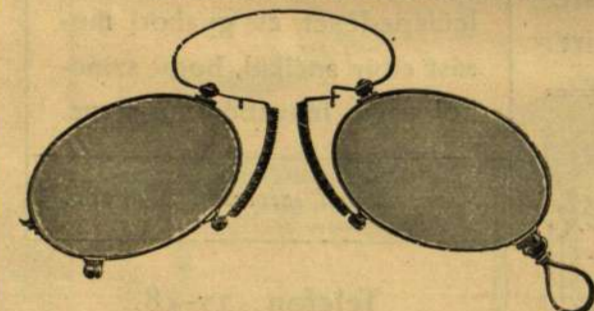
Zeiss, Busch, stb. gyártmányú prizmás látcsövek
 3¹/₂, 6, 8, 10, 12, 15 és 18-szoros nagyítással

Női nyeles látcsövek

ezüst, alumínium és double foglalatban, teknős, gyöngyház és zománc burkolattal

Meteorológiai jelzőkészülékek

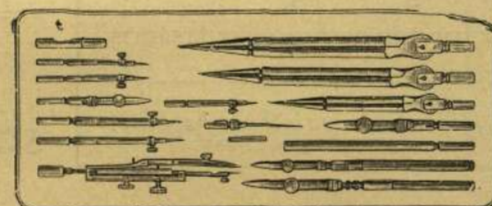
Arany-, ezüst-, double-, teknősbéka keretű orrcsippentők és pápaszemek

Aneroid barometerek, Regisztráló barometerek, Regisztráló higrometerek, Regisztráló hőmérők

Díszes álló hőmérők

bronce, onyx, aragonit és márvány díszszel. Terem-, ablak- és fürdőhőmérők

Finom rajzeszközök

technikusok, építészek és gépészmérnökök részére

LILI

száraz-tej-crém, kéz és arcz ápolására
 1 doboz 50 fillér.

Üvegje
 1 és
 2 kor.

Üvegje
 1 és
 2 kor.

LUNA

„Shampooing“ hajmosó-por, egyszerű tojásmosó a hajnak
 1 csomag 20 fillér.

Gyöngyvirágillat
 Fenyőillat
 Ibolyaillat

SZOBAILLAT

1 üveg 70 fillér,
 3 üveg 2 kor., 1 liter 6 kor.

Orgonaillat
 Rózsailat
 Rezedailat

Gyöngyvirág
 Ibolya
 Orgona

VIRÁG-CRAYON

minden tárgy bedörzsöléssel
 illatosítható. Darabja 1 kor.

Heliotrop
 Ideál
 Rózsa

ZEA-HAVIKÖTŐ

orvosilag ajánlva
 egy tuccat 1 kor.
 Vidékre a portóval több.

Vidéki megrendelések 20 fillér felülírtással bérmentve teljesíttetnek.

DETSINYI FRIGYES

* DROGISTA *
 „a fekete kutyához“
 Budapest, V., Váczi-körút 6. szám.

HAJPOR

világos és sötét sárga színekben
 40 fillér, fehér színben 30 fillér
 dobozonként.

ÁLLANDÓAN VÁLTOZÓ
BUTORKIÁLLÍTÁS

BODONYI TESTVÉREK
 LAKBERENDEZÉSI VÁLLALATA

BUDAPEST, IV., MUZEUM-KÖRÚT 27.

TELEFON 6-35.

Minden művelt embernek nélkülözhetetlen kézikönyv!

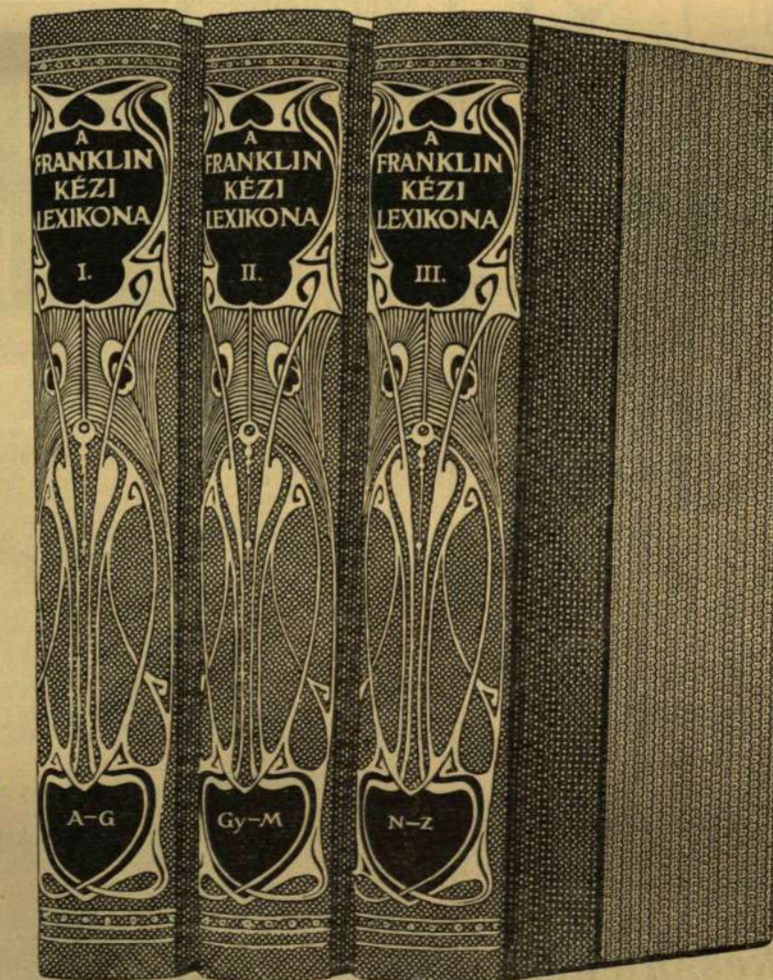
Három kötetben minden szükséges tudnivalót közöl

A Franklin Kézi Lexikona

ELSŐ KÖTET

A-Gátviz

41 képes táblával

MÁSODIK KÖTET

Gaucha-Nicotera

49 képes táblával

A harmadik kötet
 1912 elején jelenik meg

Kapható minden
 könyvkereskedésben

Ára a három kötetnek díszes kötésben 54 korona.

VIRÁNYI I.
női szalma- és nemez-
kalap gyára
Budapest, IV. Ker.,
Ferenciek-tere 3.
a Király-bazár udvarában.

14261

Nézzén Ön

előbb meg minden más cipő-
üzletet és azután jöjjön Ön mi-
hozzánk. Ön csodálkozni fog a
mi előállításunk felett
minőség és ár tekintetében.

TEDDY SHOE COMPANY
Budapest, IV., Múzeum-körút 27.

Kérjen árjegyzéket!

14262

Legalkalmasabb ajándéktárgyak!
Kivánatra a portóköltés ellenében megtekintésre is szállítunk.

HACKER-féle erősen ezüstözött Chinaezüst-árak

Evőkészletek, kávé- tea- és mokka-, továbbá likőr-, sör- és borkészletek, szivargarnitúrák stb. nagy választékban megrendelhetők legolcsóbban úgy készpénz, mint **husz havi részletfizetésre** kapható

ELEK ÉS TÁRSA R-T. Budapest, IV., Károly-körút 10.
Teljes áttekintést nyújtó chinaezüst-árjegyzék kivánatra ingyen és bérmentve küldetük meg.

14259

Ajándéku
kiválóan alkalmasak a
**fotografáló-
készülékek,**
mivel szórakoztató és tanul-
ságos időtöltést nyújtanak.

Bő választékban kaphatók

PEJTSIK KÁROLY
JÓZSEF Főherceg
ő császári és királyi Fensége
udvari és kamarai szállítója

**fényképezési cikkek
szaküzletében**

Budapest, IV., Városház-utca 1.
(Standard-palota, Kossuth Lajos-utca 4. szám.)

**Saját fényképezési műterem és
laboratorium.**

Vetítő- és nagyító-készülékek.
Diapozitívek kikölcsönzése felolvasó szöveggel.

Árjegyzék kivánatra ingyen. Telefon 493.

14254

**Közvetlen első kézből
len- és pamutárak**

a legjobb minőségekben.

Különleges Linnen vászon minden fehéreműnek való,
nagyon tartós, 82 cm széles, 1 méter — K — 65
Alsólepedő vászon varrás nélkül, lenből, vastagszáru
H szám már nagyon tartós 130 cm széles, 200 cm
hosszu, egy darab — K 2-60
Alsólepedő vászon varrás nélkül, tiszta len, vékonyzáru
elpusztíthatatlan minőségű 130 cm széles 1 méter K 2—
Damaszk törülköző tiszta len, fehér, 50/110 cm,
1 tucsat — K 10-45
Damaszk abrosz tiszta len, fehér, rojt nélkül, 143/143 cm,
1 drb — K 3-60
Damaszk szalvéta tiszta len, fehér, minta az abroszhoz
megfelelő, 60/60 cm nagysága, 6 drb — K 3-50
Len konyhatörülközők koczkás, nyers, szám A 42-98,
1 tucsat — K 5-80
Zsebkendő «Peary» dupla ajórral tiszta fehér, nagyon
jó minőségű, tucsatja — K 4—
Továbbá gyártok chiffonokat, lenvásznakat, ing- és bluz-
zsefirt, pargetet, flanelt, kanavászt, törülközőket és
abroszokat a legnehezebb minőségig. Kézvel himzett női
ingeket stb. Szállítás utánvétellel. Meg nem felelőt vissza-
veszek. Mintákat bárkinek ingyen és bérmentve küldök.

Martinek József, len- és pamutszövőde
Rothkostelet W.V.U. (Csehország).
Magyar levelezés. 14256

TULIPÁN GYERMEK-OTTHON

TULIPÁN GYERMEK-OTTHON

DARVAS JENŐ

Budapest, IV., Koronaherczeg-utca 8.

(Harisbazár.)

TELEFON 109-02.

14247

Nagy occasio!

A karácsonyi és
újévi ajándéku

legalkalmasabb

**leány- és fiú-ruhák
télikabátok**

már most

**10% árengedménnyel
kaphatók.**

Kérje mielőbb

nagy képes árjegyzékemet
még a készlet tart.

Sportszánkók, Ródlí, Ski, Jég hockey.

Hó- és jég sport fehérsapkák,
meleg keztyűk, fehér sweaterek.

Ujdonságok kötött fehér
gyapju női kabátok és
mellényekből.

Hócipők,
hó- és jég-
csizmák.

Árjegyzék bérmentve küldetük.

**COLUMBUS
KORCSOLYÁK**

«Achilles» bokaszijak
(Rohoney G. szabadalma.)

«LES ALEXANDER»
«HERCULES»
stb. és
versenykorcsolyák.

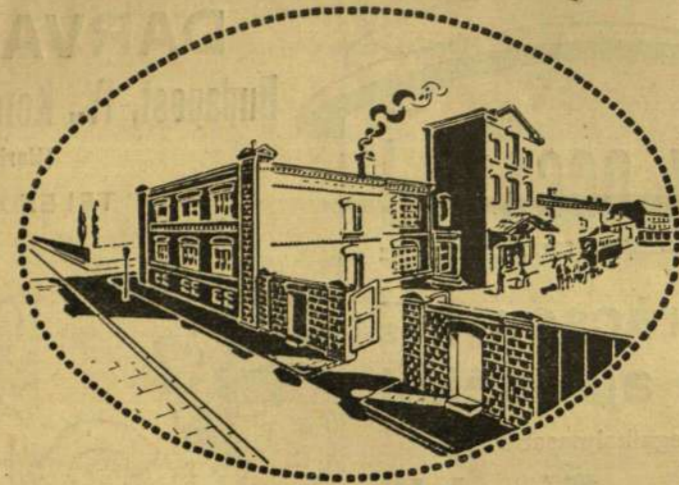

Főraktár:

WESZELY ISTVÁN

angol sport-, gummi- és acélárak üzletében
Budapest, IV., Váci-utca 9. sz.

Darvas Jenő, Budapest, IV., Koronaherczeg-u. 8. Harisbazár.

Meinl Gyula r.t.

*Kávé behozatal
tea behozatal
kakaó és csokoládé.*

Központ:

Budapest, IX. Dandár-utca 15.

Főüzlet:

IV. Kossuth Lajos-u.1.

Fióküzletek:

I. Alagút-utca 5.

II. Szilágyi Dezső-tér 3.

VI. Andrássy-út 48. (Oktogon-tér).

VIII. Rákóczi-út 39.

Újpest: Arpád-út 47.

Posta-küldemények Magyarország minden helységébe.

Kérjen árjegyzéket ingyen és bérmentve.